

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereskedése, hová az előfizetési-pénzek legcélszerűbben postautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Czelder M. reto-ja (Sz.—s.) — A negyedik evangelium, összehasonlítva a más három evangeliummal. Ujszövetségi tanulmány. y — k. (Folyt.) — A bibliafordítások történetéhez. — Egyházi lapok szemléje. — Irodalmi szemle. — T á r c s a: Egy szép lélek vallomása (Vége.) Ford. Nagy Károly. — Egyházi és iskolai hírek. —

Czelder M. veto-ja.

Kolozsvárt, 1879. febr. 26.

(Sz—s.) A „Magyar Protestans Egyházi s Iskolai Figyelő“ f. évi II-ik füzetében Czelder Márton is hozzá-szól a hazai reformált egyház szervezkedése kérdéséhez.

Czikkéből úgy látszik, hogy az immár megjelent s közkézen forgó előmunkálatokkal, általában véve, meg van elégedve s kimondja, hogy azok „né-melyekkel pótolva (hogy mikkel? arról hallgat) s helylyel-helylyel rövidítve (?) hasznos szolgálatot tesznek a zsinattartás céljainak.

Czeldernek e megelégedését részünkről is megnyugvással regisztráljuk, mint biztos kriteriumát annak, hogy azok csakugyan megütik a mértéket. Ha egy Czelder is meg van velök elégedve, avagy kell-e ennél még több?

Van azonban az előmunkálatoknak egy pontja, melyre az anathemát kérlelhetetlenül kimondja. Előrebocsátva, hogy az egész szervezkedés egyetlen célja a zsinattartás, a gyöngébb idegzetűeket a következő hangzatos frázisokkal igyekszik megfélemlíteni: „Ez akarat (t. i. a zsinattartás) fénye elé ujabban talán a magyar nemzet és protestantismus szabadságát és függetlenségét eltörölni próbált absolutismus méhéből maradt kisértő árnyként tűnik fel, egy országos egyházi főtanács felállításának javaslata, mely mint legfőbb szükségesség, a szervezés ko-

ronájául kíván tekintetni annyira, mintha az egész szervezkedésnek s magának a zsinatnak is azért kellene tartatni, hogy ezt az eddig nélkülözött s hála Istennek, hogy nélkülözött közeget megalkossa; s míg a nélkül is szűk anyagi erőnk egyrészét, melyet inkább az omladozó beteg tagok ápolására fordítsanak, ide kell majd adnunk; addig az egyh. főtanács felállítása azon következtetlenség szűgyenét is vonná ránk, hogy a mit a pápens idejében csak sokunk élete és vére árán vihetett volna ki a zsarnok önkénye, az egyházi főtanács (cs. k.) felállítását, most már magunk ohajtjuk arról teszünk szomorú bizonyosságot, hogy a nemzet és ország szerencsésnek nem mondható viszonyai közt a magyar protestantismus is, még csak imént a szabadság és függetlenség védelmezője, annyira jutott, hogy neki is Ur kell, a ki parancsoljon, kényszerrel öntsön lelkebe buzgalmat, melyet eddig szabadsága növelt s hevített nemes áldozattételre.“

Végül lakonikus rövidséggel ki is jelenti, hogy az országos „egyházi tanácsról való (talán szóló) részt egészen ki kell hagyni.“

Nem célunk Czelderrel polemiába bocsátkozni. Meggyőződésünk e kérdésben az övével annyira homlokegyenest ellenkező, hogy a közeledésnek, annál kevésbbé a kölcsönös meggyőzésnek, még csak lehetősége sem forog fenn.

A magyar ref. egyházban — mint a kiküldött bizottság e kérdésre vonatkozó javaslata indokolásában helyesen jegyzi meg — egy országos egyházi hatóság felállítása, viszonyaink és körülményeinknél fogva, rég idő óta a közóhajtás tárgyát képezi. Az a szétszakadozottság, sokszor egymással ellentétes eljárások, melyek jellemzik igen gyakran egyházkerületeink közgyűléseinek intézkedéseit s a melyek mintegy az egyházkerületeknek egymástól izolált helyzetéből természetszerűleg következtek, csakis

országos egyházi hatóság felállítása, egy valódi központ megteremtése által szüntethetők meg. Ha lesz a ref. egyház kebelében egy oly közeg, mely az egyetemes egyház érdekeit, annak általános jólétét tartva szem előtt, a közszükségeket és bajokat fölismerve, biztos irányt jelöl a teendőkre és együtttható működésre: az teremtheti meg az összhangzatot s hozzá létre a valódi egységet.

Ezen szükség érzetének adtak kifejezést az egyházkerületek, midőn 1873 dik évben az egyetemes értekezlet által indítványozott határozatképes konvent eszméjét elfogadták s azt életbe léptetni óhajtották, négy egyházkerület azonnal, egy pedig — a tiszántuli — zsinat útján, az országos zsinatot ismervén csak egyedül jogosítottak arra, hogy ily országos egyházi hatóságot az egyházkerületek fölé állíthasson.

Ezen országos egyházi tanács, mint a tervzetből kitűnik, úgy lenne szervezve, hogy az sem centralizáló, az egyházkerületek jogkörét csorbitó, sem pedig absolut hatalommá nem nőheti ki magát. Mert csak oly közös ügyekben van hivatva intézkedni, melyeket az egyházkerületek hozzá, együttesen vagy külön felterjesztenek; vagy a melyekre nézve az államkormány részéről tett intézkedések következtében rendelkeznie kell; vagy a melyekben való intézkedésre a zsinat utasítja. Absolut hatalommal sem ural-

kodhatik és intézkedhetik, mert eljárásáról és működéséről a zsinatnak felelős, a mely elé köteles intézkedéseiről vezetett jegyzőkönyvét fölterjeszteni és kimerítő jelentést tenni.

De vegyük fel a jog- és hatáskörét meghatározó pontokat, vajjon nem mindenik oly tartalmu-e, hogy abban a tárgyban vagy tárgyokban intézkedni, ha az egyház jól felfogott érdekeit tartjuk szemünk előtt, országos hatóság van hivatva?

„Képviseli az egyházat mind az állam, mind a többi hitfelekezetek irányában.“ Valójában a magyar ref. egyháznak ily képviseltetésére mulhatatlan szükség van. Az egyes egyházkerületek — mindenik önmagában — megtettek ugyan mindent egyházunk jogainak védelmére, úgy az állam, mint a többi hitfelekezetekkel szemben; de vajjon volt-e és lehetett-e az ily egyes egyházkerületek felszólalásainak vagy óvástételének oly súlya, mintha azok az 5 egyházkerület — az egyetemes ref. egyház — nevében történtek volna? Nem érezték-e ezt maguk az egyházkerületek is; a honnan rendszerint felirataikat egymással közölték s hasonló óvástételek megtételére hívták fel a többi testvérkerületeket is; vagy pedig az ily ügyeket a konventre utasították? Hát ha valamelyik külföldi testvéregyház akar érintkezni a magyar ref. egyházzal, mit tegyen és hová forduljon?

TÁRCZA.

Egy szép lélek vallomásai.

(Vége.)

Nem tagadhatám meg magamtól, mihelyt tehettem, hogy a herrnhuti gyülekezet tagjaival való összeköttetésem tovább szőjem, s még szorosabbá fűzzem, és siettem a legközelebbi gyülekezet berendezését meg szemlélni; de épen nem találtam fel itt sem azt, a mit képzeltem. Volt annyi becsületem, hogy véleményemet nyilvánítsam, s igyekeztek velem elhitetni, hogy egészen másképp néz ki egy teljesen berendezett egyházközösség. Nem tettem ugyan kifogást, de meggyőződéseim szerint, az igazi szellemnek egy kis szerkezettől épen úgy ki kellene sugározni, mint a nagyból.

Egyik püspökük, ki jelen vala, a grófnak közvetlen tanítványa, sokat foglalkozott velem; tökéletesen beszélt angolul, s minthogy egy kissé én is értettem, azt hívé, hogy ez égi intés arra, hogy mi együvé tartozunk, én azonban egyáltalában ezt nem gondoltam; magaviselete nekem leg-

kevésbé sem tetszhetett. Ő morva születésű késcsináló vala, gondolkodásmódjából nem is hiányzott a kézműves-szellem. Inkább egyetértettem L^{*} urral, a ki franczia szolgálatban őrnagy volt; de arra az alázatosságra, melyet ő fentebbvalói iránt tanusított, soha sem éreztem magam képesnek; úgy éreztem, mintha arczúl ütöttek volna, midőn láttam, hogy az őrnagné vagy más előkelőbb, vagy kevésbé előkelő nők a püspöknek kezét csókoltak. Ez alatt mégis megállapodtunk egy hollandi utazásban is, a mely azonban, bizonyára az én nagy javamra, soha sem történt meg.

Nővérem egy leánynyal lebetegedett, s most már rajtunk nőknön volt a sor megelégednünk, s azt gondolnunk, hogy egykor ő is mint mi, oly nevelésben fog részesülni. Sőt, gorom ellenben nagyon elégedetlen volt, midőn egy év múlva ismét egy leánya lett; azt kívánta, hogy nagy jószágai mellett fiakat lásson maga körül, kik egykor neki segítségére lehessenek.

Gyöngélkedő egészségem levén, csöndesen viseltem magam, s nyugodt életmód mellett meglehetősen mérvben megvala súlygyenem; nem féltém a haláltól, sőt óhajtottam meghalni, de titkon éreztem, hogy az Isten erőt ad nekem, hogy lelkemet megvizsgáljam, s hozzá mind inkább közeledjem. A sok álmatlan éj alatt különösen éreztem valami olyan, a mit épen nem tudok világosan leírni.

eddigelé mindmegannyi különálló 5 egyházhoz kellett felhívását vagy megkeresését intézni; a magyar ref. egyház csak névben él, de oly organuma nem létezik, a mely személyében szólhatna és intézkedhetnék. Az 1877-dik évben Edinburghban tartott egyetemes presbyteri nagy gyűlésen a mi egyházunk is képviseltette magát, s belépett azon szövetségbe, melyet a föld különböző részein és pontjain élő, a ref. egyház kebelébe tartozó s presbyteri rendszert követő népek és nemzetek alkotnak; s ha már ezen szövetségnek tagjává lett, tartsa fenn az élő egybekötötést, a mi csak úgy lesz czélszerűen és biztosan kivihető, ha lesz organuma, mely a külföldi testvérekkel is érintkezhetik s ha a körülmények vagy a szükség úgy kívánják, gyorsan tehet és működhetik; nem kell előbb az ügyet az 5 egyhkerület elé terjesztetni s azoknak jóváhagyását kikérni, mert míg az megtörténhetnék, talán már elkészt az ügy, s a legnemesebb és buzgóbb szándék mellett is kimaradtunk a működésből, pedig jelenlegi nehézkes alkotmányrendszerünk a könnyű és szabad mozgást és tevékenységet is lehetetlenné teszi, holott gyorsan halad a világ és gyors tettekre van szükség. Egy országos egyházi organum vagy hatóság hiánya még kellemtelen félreértésekre is adhat, a mint hogy nyújtott is már alkalmat az egyhkerületek között, a külföldi egyházakkal szemben.

Olyan állapotban valék, mintha lelkemet a test társasága nélkül gondoltam volna; úgy tekinté lelkem a testet, mint egy rá nézve idegen lényt, ép a mint az ember a ruhát tekint. Rendkívüli élnkséggel maga elé képzelte az elmúlt időket s eseményeket, s ebből érezte, hogy mi fog következni. Mindezek az idők oda vannak, a mi ezután jön, az is elmúlik: a test, miként a ruha, szét fog szakadozni, de én, a jól ismert én, én létezem.

E nagy, fölemelő és vigasztaló érzelmen a lehető legkevesé csüngeni, egy nemes barátom tanította meg, a kihez mind jobban vonzódtam; ez azon orvos volt, a kivel nagybátyám házában ismerkedtem meg, s a ki nagyon jól ismeré testi és szellemi szerkezetemet; fölmutatá előttem, hogy ezek az érzelmek, ha mi ezeket külső tárgyaktól függetlenül tápláljuk bensőnkben, bizonyos mértékben kimerítenek és saját létünknek alapját aláássák. Munkásnak lenni, mondá ő, az embernek legfőbb hivatása, s mindazon időközök, a melyek pihenésre megkívántatnak, arra kell, hogy fölhasználja, hogy a külső dolgokról magának világos ismeretet szerezzen, a mely azután munkásságát megkönnyebíti.

Mint hogy barátom ismerte azon szokásomat, hogy saját testemet csak külső tárgynak tekintem, s mint hogy tudta, hogy én testalkatomat, bajomat s az orvosi segédzszerkeket meglehetősen ismerem, s valóban a saját huzamos be-

Ha lesz ily országos egyházi hatóság felállítva, az kísérheti továbbá éber figyelemmel a netalán egyházunk ellen intézett támadásokat, veheti számba a sérelmi eseteket s teheti meg azok elhárítására nézve a szükséges intézkedéseket.

Föl van jogositva az országos egyházi tanács, hogy törvényalkotás kivételével intézkedjék, a zsinat utólagos jóváhagyásának fentartásával, oly ügyekben is, melyek a zsinat jog- és hatáskörébe tartoznának szorosan, de elintézésük szükséges és halasztást nem szenvedhet. Ily ügyek is számosan merülhetnek fel, melyeknek elodázása vagy csak kevés időre elhalasztása is az egyetemes magyar ref. egyház nagy hátrányával történhetik.

„Intézi a missiói ügyeket, a domestica fentartásáról gondoskodik.“ Oly czélok és ügyek, melyeknek érdekében közreműködni és tenni erkölcsileg hivatva van az egyetemes ref. egyház, melyek hogy eddig a megkívántató pártolásban és gondozásban nem részesültek, talán főleg ép az az oka, mert nem létezett országos egyházi hatóság, mely azokat sürgette és kiválólag gondozta volna. Hazánkban több ponton végveszély fenyegeti a kisdied ref. egyházakat, a szegénység nyomasztó terhe, az idegen nemzetiség és felekezetek rideg karjai nehezülvén rájuk, ha megmentésökre és kiszabadításukra nem történik rend-

tegségem s másoké következtében félig orvossá is lettem; az emberi testről s a gyógyszereket alkotó vegyi részekről figyelmemet a teremtésnek többi rokon tárgyaira vonta, s úgy vezetett engem körül, mint a paradicsomban, s csak utoljára, ha szabad hasonlatomat folytatnom, sejteté velem távolról a kertben, az esti hűs szellőben, fuvalló teremttől.

Mily örömet szemléltem most már Istent a természetben, minthogy őt ily ismerettel hordozám szivemben; mily érdekes volt előttem kezeinek műve, s mily hálaérzet töltö el azáltal, hogy ő szájának lehellelével életre keltett engemet!

Nővéremmel együtt újra reméltünk egy gyermeket, a kit oly sovárgva várt sógorom; de fájdalom, nem érte meg születését. Az erőteljes férfi egy lóról való szerencsétlen leesés következtében halt meg, s nővérem is követé őt, miután egy szép fiú gyermeket hozott a világra. Csak fájdalommal tekinthettem hátrahagyott négy gyermekére. Oly sok egészséges ember halt meg előttem, a beteg előtt; nem kell-e vajjon ezen reményteljes virágok közül is néhánynak lehűllését látnom? Eléggé ismertem a világot arra, hogy tudjam, mennyi veszély közt nő fel egy gyermek, különösen a magas társadalmi osztályban, s úgy tetszett nekem, mintha ifju korom óta jelenleg még szaporodott volna azoknak száma. Éreztem, hogy gyöngeségem mellett, keveset vagy éppen semmit sem vagyok képes a gyerme-

szeres intézkedés, okvetlenül elpusztulnak és elenyésznek. Hát azon kisebb egyházaknak mennyi a számuk, melyekben a lekipásztoroknak és tanítóknak oly csekély jövedelmök van, hogy mindennapi szükségüket is alig fedezhetik, a holnapról, a jövődőről, családtagjaikról pedig nem is gondoskodhatnak; mindezek sorsán javítani, jövődjüket biztosítani az országos domestica lenne hivatva. Rendezzük az egyházak anyagi ügyeit, a lekipásztori s általában a belhivatalnoki pálya legyen mind erkölcsi tekintetben tiszteletes és fölemelő, mind anyagi tekintetben biztos és megnyugtató: akkor fognak arra ifjaink kész szívvvel és nemes akarattal vállalkozni, s mindezek tekintetében igen sokat tehet a domestica.

„Az összes tanügy összhangzatos fejlődését vezeti és irányozza s e czélból saját közege gyanánt egyetemes tanügyi bizottságot alkot.” Egy ily organum felállítását és szervezését nagy mértékben igénylik azon különböző eltérések s eljárások, melyek a magyar ref. egyház tanintézeteiben a tanügy kezelését általában jellemzik. Az összhangzatot s egységet egy ily közeg lenne hivatva létre hozni s megteremteni.

A lelkészképeségi vizsgálatokra nézve egyenlő rendszabályok meghatározását is nagy mértékben követelik azon különböző eljárások, melyekkel az 5

kekért tenni; annál kívánatosb volt előttem nagybátyámnak azon elhatározása, mely természetesen az ő gondolkodmódja szerint támadt, hogy egész figyelmét ezen szeretetreméltó teremtmények nevelésére fordítja. S bizonyára ők ezt teljesen megérdemelték, szép természetűek voltak, s egymásközi nagy különbözőségük mellett igérkeztek, hogy mindnyájan jóra való s értelmes emberekké válnak.

Mióta jó orvosom figyelmessé tett, szívesen vizsgálgatám a családi hasonlóságot a gyermekekben s rokonokban. Atyám gondosan megőrizé elődeinek képeit, magát s gyermekeit meglehetősen festők által lefestette, s anyám is rokonaival együtt szintén nem lőn elfeledve. Mi pontosan ismertük az egész család jellemvonásait, s minthogy azokat gyakran egymás közt összehasonlították, a gyermekekben is a külső s belső hasonlatosságokat kifürkésztük. Nővéremnek idősebbik fia, úgy látszott, atyai részről való nagyatyjához hasonlít, a kinek egy igen jól festett ifjúkori képe nagybátyám gyűjteményében volt felállítva; ő is, épen mint emez, ki mindig bátor tisztnek bizonyult be, semmit sem szeretett annyira, mint a fegyvert, s mindig ezzel foglalkozott, valahányszor meglátogatott. Mert atyám igen szép fegyverszekrét nyitott hátra, s a kicsinek addig nem volt nyugta, míg én neki egy pár pisztolyt s egy vadászpuskát nem ajándékoztam, s míg nyitját nem találta, hogy a ravaszát mint kell felhuzni. Egyébiránt tényeiben s egész

egyhverületben találkozunk, s melyek miatt többféle visszaélés állhat elő és rendellenességek következhetnek be.

Ime, mily fontos és halaszthatlan ügyek követelik az országos egyházi tanács felállítását, t. i. hogy legyen egyházunknak képviselő organuma mind az állammal, mind más hitfelekezetekkel szemben; ez intézkedjék az 5 egyhverületet illető minden közös ügyben, vezesse a missiói ügyeket, domestica fenntartásáról gondoskodjék, őrködjék az összes egyházi és iskolai alapítványok jól kezeltetése felett; a tanügyet rendezze, a lelkészképeségi vizsgálatokat szabályozza. Vajjon nem mind oly lényeges ügyek-e ezek, melyeknek helyes irányban vezetésétől sok tekintetben föltételeztetik egyházunknak úgy szellemi, mint anyagi jólléte s a melyek méltán megérdemlik, hogy ellátatásuk és intézésükre országos egyházi hatóság állíttassék fel?

Ugyanezen országos egyházi hatóság van még hivatva arra is, hogy a zsinat határozatait végrehajtsa, a zsinatra az előmunkálatokat elkészítse. Bizonyára ha zsinat egyházalkotmányunk keretében mint törvényhozó és legfőbb intézkedési joggal bíró organum be lesz illesztve, akkor annak ismét lennie kell oly közegének, mely az általa hozott határozatokat vagy intézkedéseket végrehajtsa, a rendes és

valójában legkevésbé sem volt durva, inkább gyöngéd és értelmes.

Az idősb leány egészen megnyerő vonzalmamat, s ezt az okozhatá, mivel hasonlított s a négy gyerek közül leginkább vonzódott hozzám. De méltán mondhatom, minél jobban vizsgáltam őt, a mint fejlődött, annál inkább szégyenérzettel töltö el, s a gyermeket csak bámulattal, sőt mondhatnám, tisztelettel tekinthetém. Nem könnyen lehetett látni nemesb alakot, nyugodtabb kedélyt, s mindig olyan egyforma, soha sem egyoldalú munkásságot. Életének egyetlen pillanatát sem tölté foglalkozás nélkül, s minden cselekvés keze alatt megnevesült. Előtte minden becses volt, a mit csak elvégezhetett, a mire épen idő és alkalom kínálkozott, s ép oly nyugodtan tudott türelmetlenség nélkül maradni, ha magának semmi dolgot nem talált. E kiszabott foglalkozás kényszerétől ment tevékenységet életében nem láttam mostanig. Ifjúkorától kezdve a szegények, szűkölködők iránt tanusított magaviselete utánozhatatlan. Szívesen megvallom, hogy soha sem voltam képes a jótékonyságból foglalkozást csinálni; nem valék fősvény a szegényekkel szemben, sőt gyakran helyzetemhez képest igen sokat áldoztam, de némileg csak megváltottam magam, s arra némiképp nekem valónak kellett valakinek teremnie, hogy ki-nyerje gondoskodásomat.

Épen az ellenkezőt dicseérem unokahugomban. Soha

rendkívüli körülményeket figyelembe véve, a zsinatnak úgy rendes mint rendkívüli összehívásáról és megtartásáról gondoskodják, az arra szükséges javaslatokat és tervezeteket előállítsa. E tekintetben is tehát nélkülözhetetlen egy ily országos egyházi hatóság felállítása.

Ez indokok alapján részünkről is az országos egyházi tanács intézményének közös alkotmányunkba való beékelését oly első rendű szükségnek tekintjük, hogy ha az első zsinat nem többet, csak ezen egyetlen jó munkát elvégzi, a magyar protestantismus történetében — meggyőződésünk szerint — egy új korszakot fog nyitni.

Mi, kik Czelder romániai hirhett működését annak idején beható tanulmányunk tárgyává tettük, vala, teljességgel nem csodálkozunk, hogy ő egy központi hatalom létrejöttének még csak gondolatától is visszadöbben. Hiszen ő annak idejében függetlenkedési véleltásainak oly túlcspongást engedett, hogy az erdélyi ref. egyházkerülettel, törvényes felsőbb hatóságával szemben is, a függést nyíltan megtagadta s később vala önmagát s a missió egyházait az oláh kormány karjaiba vetni, hogy sem az erdélyi egyházkerület központi hatalmát tiszteletben tartsa.

sem láttam, hogy ő pénzt adjon valamely szegénynek, s a mit tőlem a végett nyert, mindig a legközelebbi szükségletére fordította. Soha sem tűnt fel ő előttem szeretetreméltóbbnak, mint a mikor ruháimat s fehérneművel telt szekrényeimet tollázta meg; mindig talált valamit, a mit nem viseltem s nem használtam, s legnagyobb boldogsága abból állott, ha ezen ócska ruhadarabokat összemethette s ezekből valamely rongyos gyermek számára viselőt készíthetett.

Nővére egészen más gondolkozásmódú volt; sok volt benne meg anyjából, már korán elárulta, hogy csinos és bájos nő lesz, s úgy látszik, hogy e reményt teljesíteni akarja; sokat foglalkozott külsejével s gyerekkorától fogva értett ahoz, hogy magaviselete s csinos öltözködése által magát feltűnővé tegye. Még most is emlékszem, minő elragadtatással nézte magát, mint gyermek, a tükörben, midőn ráunszolt, hogy a szép gyöngyöket, még anyám hagyatékát, melyet véletlenül nálam főtallált, nyakára aggassam.

Ha eme különböző hajlamokat vizsgáltam, oly kellemes volt elgondolnom, hogy mint fognak birtokaim részekre oszolni köztük halálom után és általak újra fölelevenedni. Már újra láttam atyámnak vadász puskáit unokaöcsém vállán, a mint a mezőn kóborolt, s vadász-táskájából a mint hullanak ki a vadak; láttam összes ruhatáromat a husvéti confirmatio alkalmával tiszta kis leányokon, a mint ezek a

Hogyan kellene tehát neki most egy oly központi hatalom, melyben nemcsak egy, hanem öt egyházkerület közakarata fogna nyilvánulni? Igaza van, multját nem tagadhatja meg.

A negyedik evangélium összehasonlítva a más három evangéliummal.

Ujszövetségi tanulmány.

(Folytatás).

A különbségeknek ezzel még korántsem értük végét. Nézzük csak tovább, A synoptikusok szerint a keresztséget és urvacsorát Jézus alapította (Mát. XXVIII. 19; XXVI. 26 s köv.). Jánosnál erről szó sincs. Mondja ugyan, hogy Jézus tanítványai keresztelték, ép úgy mint Keresztelő János, de határozottan tagadja, hogy Jézus maga keresztelt volna (IV. 1—2). Szerinte János vízzel keresztelt, hogy ezáltal kijelentsék az, ki szentlélekkel fog keresztelni (I. 26—33). Az urvacsoa szereztetéséről is hallgat János. A VI. fejezetben fordulnak ugyan elő olyan ki-fejezések, melyek a synoptikusok azon helyeire emlékeztetnek, melyekben az urvacsoa szereztetéséről van szó, mint például, midőn az élet kenyerének helyes fogalmát adva, így folytatja: a kenyér, melyet én fogok adni, az én testem, melyet én a világ életéért adok (VI. 51). A ki eszi az én testemet és iszja az én véretem, örök élet van annak, és az lakozik én bennem és én lakozom abban (VI. 54—56) — de látni való, hogy ennyiből még csak az kö-

templomból kijönnek, s az én legjobb szövetemmel egy jó erkölcsű polgárleányt menyegzője napján felékesítve; mert Nathaliának különös hajlama volt olyan gyermekek és becsületes szegény leányok kiöltöztetésére, noha, a mint itt meg kell jegyeznem, egyáltalán nem lehetett észlelni nála semminemű szeretetet, s ha szabad így fejeznem ki magamat, semmi szükségletét egy látható vagy láthatatlan lény iránti ragaszkodásnak, a mint ez nálam ifjú koromban oly élénken nyilatkozott.

Midőn most elgondolám, hogy a legifjabbik leány gyöngyeimet és drágaköveimet ugyanazon a napon fogja haza vinni, egész nyugodtsággal úgy tekintém birtokaimat, mint testemet, visszaadva az elemeknek.

A gyermekek fölserdültek s nagy megelégedésemre, egészséges, szép, derék teremtmények. Türelemmel nézem el, hogy nagybátyám őket tőlem távol tartja, s csak ritkán látom, ha a közelben vagy éppen a városban is vannak.

Egy pámulatos ember, a kit francia lelkésznek tartanak, a nélkül, hogy honnan jöveteléről biztos tudomásuk volna, ügyel fel mindenik gyermekre, a kik különböző helyen neveltetnek, s majd itt, majd ott nyerik élelmüket.

Eleinte semmi tervet sem láttam ebben a nevelésben, mig utoljára orvosom kinyilatkoztatta, hogy nagybátyámat a lelkész arra a meggyőződésre bírta, mely szerint, ha valamit akarunk a neveléssel elérni, arra kell figyelni, hogy

vetkezik, hogy János is elfogadja az urvacsorát, legalább annak szellemi tartalmát, a legbensőbb egyesülést Jézussal, nem pedig az, hogy ragaszkodna azon zsidó ünnephez, mely a synoptikusoknál az urvacsora szereztetésével elválhatlan kapcsolatban van.

Az urvacsoráról szólva, nem lesz érdektelen egy pillantást vetni azon paschka ünnepre, melyet Jézus a halála előtti estén ült meg tanítványaival. A synoptikusok, hiven azon előadásukhoz, hogy Jézus teljes mértékben zsidó volt, ki népének többi fiaival azok ünnepeit pontosan megülte, tudósítanak, hogy a mester nizan hó 14-ik napján a szokásos paschka ünnepre tanítványaival egybegyűlt s ezen ünnep végén aztán szerezte az urvacsorát. A negyedik evangelista szerint is tartott Jézus tanítványaival a halála előtti estén egy lakomát, de ez — a mint a XIII. 1-ben határozottan kifejeztetik — nem egyéb volt, mint azon lakoma, mely a paschka ünnepet rendesen meg szokta előzni. Kitétszik ez onnan is, hogy midőn elbeszéli irónk, hogy a következő napon Jézust a zsidók Pilátushoz vitték, azt mondja, hogy a tanítványok nem mentek be a törvény házába, mert féltek, hogy a pogányok házába való menettel megtisztátalánitják magokat, s így méltatlannokká lesznek a paschka bárány megevése (XVIII. 28). Következőleg a paschka bárány elköltése azon este kellett hogy történjék, melyen Jézust kivégezték és eltemették. Így hát azon előadás szerint Jézus nem ülhette volna meg a paschka ünnepet tanítványaival, vagy ha megülte, akkor a törvényes szokás daczára, a törvény által meghatározott nap előtt való este kellett azt megülnie — a miről azonban a negyedik evangeliumban semmi említés sincs.

az illetőnek mire irányulnak a hajlamai s vágyai. Azután alkalmat kell nyújtani neki arra, hogy amazokat kielégítse, emezeket pedig elérje, hogy ezáltal, ha tévedett, elég korán belássa tévedését, s midőn föltalálta azt, a mire hivatva van, annál buzgóbban ragaszkodjék ahhoz, s magát annál serényebben képezze. Ohajtom, hogy ez a különös kísérlet sikerüljön, olyan jó természeti hajlamok mellett talán lehetséges lesz.

De azt nem tudom én ezen nevelőkben helyeselni, hogy mindazt eltávolítani igyekeznek a gyermekektől, a mi őket az önmagokkal s a láthatatlan egyetlen hű baráttal való szellemi közlekedésre vezethetné. Igen gyakran boszankodom nagybátyámra, hogy ezért engem a gyermekekre nézve veszélyesnek tart. Mégis a gyakorlati életben senki sem türelmes! Mert akárki is állítja, hogy mindenkinek az eljárás módjában, magatartásában megnyugszik, mindazáltal mindig arra törekszik, hogy azokat a munkásság teréről leszorítsa, a kik nem úgy gondolkoznak, mint ő.

Ez a mód, a mint a gyermekeket tőlem távol tartja, annál inkább aggaszt engem, minél inkább meggyőződhetem hitem valósága felől. Miért ne volna neki isteni szeretete, való tárgya, midőn a gyakorlatban oly tevékenynek mutatkozik? Hisz csak a gyakorlat által leszünk bizonyossákká saját létünk felől is, miért ne tudnánk ezen az úton

Ezen író szerint tehát Jézus egy nappal előbb öletett meg, mint a hogy a synoptikusok mondják. A synoptikusok szerint a paschka bárány megünneplése után való napon, irónk szerint pedig magán azon a napon feszítettett keresztre Jézus, mint bárány, ki a világ bűnét elveszi, melyre a paschka bárány ünnepélyes elköltése esik. És evangelistánk csakugyan a legünnepélyesebben nyilvánítja ki, hogy hasonlóan a paschka bárányhoz, a megfeszített mester csontjai sem törtettek meg és hogy a sebből, melyet egy katoná utott Jézus oldalán, vér és víz folyt. (XIX. 33 s köv).

Jézus külső élete azon kétféle leírásának, melyet összehasonlítani volt szándékunk, még van egy pontja, melyre figyelmünket ki kell terjesztenünk. A synoptikusoknál fordulnak elő elbeszélések, melyekben Jézus feltámadásáról van szó, valamint több helyen említettik, hogy a feltámadott messiás barátai és barátnői közül többeknek itt vagy amott megjelent (Mát. XXVIII; Márk XVI; Luk. XXIV.) Ezenkívül Lukács, nem tekintve a Márk evangeliuma végét, mivel az valószínűleg nem tartozott az illető műhöz, még egy más tényről is szól. A János evangeliumában is van említés téve Jézus ilyenmű megjelenéseiről. A synoptikusok e tárgyra vonatkozó elbeszéléseikben teljesen a hagyományt követik, mely szerint Jézus ugyanazon testtel támadt fel, melylyel eltemettetett; hasonlólag találjuk e tényt előadva Jánosnál is. Valamint Lukácsnál Jézus tanítványait meggyőzi, hogy ő a feltámadás után hussal és csonttal bír: ép úgy a János feltámadott mestere is felhívja Tamást, hogy tapogassa őt meg s érzékeivel szerezzen bizonyosságot ottlétéről (XX. 27). Sajátságos az, hogy a negyedik evan-

arról a lényről is meggyőződni, a ki nekünk minden jóra segédkezést nyújtja?

Hogy én mindig előre és soha hátra ne menjek, hogy tényeim mindig inkább hasonlitsanak ahhoz az eszményhez, melyet magamnak a tökéletességről alkottam, hogy napról-napra nagyobb könnyűséget érezzek azt tenni, a mit helyesnek tartok, még testem gyengesége daczára is, a mely oly sok szolgálatot megtagad; mindez kimagyarázható-e az emberi természetből, a melynek mulandósága annyira világos? Nézetem szerint, soha sem!

Alig jut eszembe parancs; mi sem tűnik fel előttem törvény alakjában; vonzalom vezet engem és mindig helyesen; szabadon követem indulataimat, s oly kevés tudomásom van a korlátozottságról, mint a bűnbánásról. Hála legyen Istennek, hogy beismerem, kinek köszönhetem e boldogságot, s hogy ezen előnyeimre csak alázattal szabad gondolnom. Mert soha sem jutok azon veszélybe, hogy saját képességem és tehetségem önhibá tégyen, mert oly világosan beláttam, mily szörnyeteg támadhat és élhet minden emberi kebelben, ha egy fensőbb erő nem óv meg bennünket.

Ford. Nagy Károly.

gelista elbeszélése szerint, Jézus feltámadásának estején, dacára annak, hogy azon szoba ajtóí, melyben a tanítványok voltak, teljesen el voltak zárva, megjelenik tanítványai előtt; egy oly tény, mely bármely magyarázati mód mellett is ellene szól annak, hogy a feltámadás testben történhetett volna. Egyébiránt meg kell jegyeznünk, hogy az evangelista nem is mondja aztán, hogy Tamás megtapogatta az urat, hanem csak annyit, hogy ezt látva és hallva a feltámadott előtt a legtiszteletteljesebben fejezte ki hódolatát. (XX. 28). Továbbá az is különös, hogy azon beszédben, melyben Jézus a tanítványokat bátorítja és vigasztalja, biztosításai erősítése végett nem hozza fel azt, hogy ő a sirból történő feltámadása után meg fog nekik jelenni. Kijelenti ugyan nekik, hogy „még csak egy kevés idő s aztán nem fogtok engem látni, és ismét egy kevés idő s újra fogtok látni”; de e szavak mellett aztán az is ott áll: „mert én az atyához megyek”. Ha már ezt a tényt kapcsolatba hozzuk az előbb felhozott azon eseményekkel, hogy Jézust a legkevésbé sem akadályozták a zárt ajtók tanítványaihoz bemenni: akkor világosan kitűnik, hogy a negyedik evangelista szerint, az úr, feltámadása után közvetlenül, az égbe ment és hogy megdicsőült egészen új, anyagtalan testtel jelent meg a tanítványok előtt. Ha már most Jézus különböző megjelenéseit hasonlítjuk össze egymással ugyanezen irónál, kitűnik, hogy minő cél vezethette őt az események ilyenmő csoportosításában. Lehetetlen ugyanis nem látnunk, hogy ezen megjelenésekben Jézus megdicsőülése különböző, de folyton emelkedő árban van ábrázolva. Először csak annyit mond író, hogy Péter és a sirhoz vele menő tanítvány nem tudta, hogy Jézusnak az írás szerint fel kell támadni, de ez az itt meg nem nevezett tanítvány azonnal hitt a feltámadásban, mielőtt meglátta az üres sirboltban fekvő halotti lepleket (XX. 3—9). Egy más tudósításban már fokozva van a megjelenés. Jelesen Mária Magdaléna csak akkor ismert Jézusra, midőn Jézus őt nevéen szólította. (XX. 14—16). A feltámadás estején megjelenő mester a tanítványoknak már átlukasztott kezeit és behasított oldalát mutatta; és ők hittek és örültek, midőn őt látták (XX. 20). Az ezen megjelenésnél ott nem levő Tamás nem hitt társai szavának s kinyilatkoztatta, hogy addig nem is fog hinni, míg a mester átlukasztott kezeit nem látja és kezeit nem bocsátandja az ő oldalába. Ezután nyolczadnapra, mely időszak azt gyaníttatja, hogy e megjelenés az égből történt, (XX. 26) — újra zárt ajtókkal mellett megjelenik Jézus. Ekkor Tamás is hiszen, saját szemével látván az urat (XX. 24—28); de Jézus kijelenti, mintegy az igaz és egyedül üdvözítő hit magyarázataként, hogy: „azért hittél Tamás, mert láttál; boldogok, kik nem látnak s mégis hisznek (XX. 29).

A negyedik evangéliumban Jézus látható megjelenéséről sincs szó. Ez pedig arról tesz bizonyosságot, hogy irónk, szemben a synoptikusokkal, Jézus megdicsőüléséről azt képzelte, hogy az a feltámadás után azonnal bekövetkezett.

Ha az eddig mondottakat tekintetbe vesszük, lehe-

tetlen nem látnunk azt az éles különbséget, mely Jézus életének említett forrásai közt létezik.

Ezzel át is mehetünk evangéliumaink azon tudósításainak összehasonlítására, melyek Jézus beléletét tárgyalják.

Itt mindenesetre első helyet kell elfoglalnia azon kérdésnek, hogy miként lett Jézus azzá, a mi volt? E kérdésre Lukács azt feleli, hogy a gyermek Jézus növekedett és erősödött lélekben és megtelt bölcsességgel és Istennek kegyelme volt rajta (I. 40). Máté és Márk hallgatnak ugyan Jézus életének ezen első korszakáról, de abban egyetértenek Lukács tudósításával, hogy Jézusra a szentlélek akkor szállt alá a maga teljességében (Mát. III. 16; Márk I. 10; Luk. III. 21. 22), mikor János által megkereszteltetett; ezenkívül aztán mindhárman említik, Márk csak pár szóban, Lukács és Máté pedig hosszasan kivitt elbeszélésekben, hogy a keresztség után Jézus a pusztában kísértéseknek volt kitéve és hogy ő azok felett diadalmaskodott (Máté IV. 1. s köv.; Márk I. 12—13; Luk. IV. 1. s köv.). Ezek szerint tehát a synoptikusok általában megegyeznek abban, hogy Jézus nagyon gyorsan, de emberi módon fejlődött és hogy nem minden küzdelem nélkül emelkedett a bölcsesség és vallás-erkölcsi nagyság azon magaslatára, melyen nyilvános fellépésének kezdetén állott. E küzdelem a keresztséggel sem ért véget, sőt a megújult erőnek még nagyobb kísértések állottak útjában. És nemcsak Lukács azon helyéből, mely azt mondja, hogy háromszor ismétlődő kísértés után a sátán bizonyos időre békét hagyott Jézusnak (IV. 13), hanem a synoptikusok többi elbeszéléseiből is határozottan kitűnik, hogy Jézus az említett kísértéseken kívül még azután is többször volt kísértéseknek kitéve. Sőt a három evangelista a legmeghatóbban tudósít Jézusnak azon igazán szomorú lelki állapotáról, melyben halála előtt a Getsemane kertben volt, a mely oly sok küzdelmet okozott neki, de a melyet aztán ő imája által teljesen le is győzött.

E kérdés megoldásánál is egészen különbözik a negyedik evangelista a más háromtól. Egyetlen szó sincs itt Jézus azon fejlődéséről, mely a synoptikusok szerint az ő nyilvános fellépése előtt ment véghez benne. Irónknál Jézus úgy jelenik meg, mint testté lett ige, megtelve kegyelemmel és igazsággal. Már a Simonnal történő első találkozáskor is kétségbevonhatlan jelét adja, hogy ő isteni mindenhatósággal bír, mely képessé teszi bepillantani az emberek szívébe s felruházza hatalommal látni azt, mi tőle távol történik s tudni egész életét azoknak, kikkel életében először találkozik (I. 43. 51). Arról, hogy a szentlélek, az Isten lelke, reá csak a férfikorban szállott volna, távolról sincs itt említés. Az igazság teljes ismeretével lép fel s oly dolgokat hirdet, melyeket az atyától hallott, kivel az égből együtt volt (III. 13; VI. 46). Hogy mi fog vele történni, azt már eleitől fogva tudja (XIV. 4). És mikor a szenvedés órái elközelgetnek, korántsem imádkozik, hogy ha csak lehetséges muljék el tőle a ke-

serű pohár; nem, hanem egész önérzettel így kiált fel: „avagy nem kell-e meginnom a pohárt, melyet az atya adott nekem? (XVIII. 11). Neki nincs szüksége megkezesztetésre; ő nem küzd; előtte nem állanak kísértések; őt nem lepi meg a szomorúság a Getsemane kertben. A szavak: „e világnak nincs hatalma rajtam, én azt cselekszem, a mi az atya előtt kedvező, teljesen kifejezik a jánoszi Jézus-öntudatot, ki úgy pályájának kezdetén, mint annak végén lényegében változhatlan, az ismeretben tökéletes.

Az imént tárgyalt kérdéssel szoros kapcsolatban van ama másik, hogy tudniillik, vajjon az evangéliumokban rajzolt Jézus valósággal ember-e? Minda kétnemű tudósítás úgy rajzolja Jézust, mint a ki emberi testtel bírt és alá volt vetve mindazon szükségleteknek, melyeknek a mi érzéki természetünk alá van vetve. Azonban, ha e kérdést módosítjuk s így tesszük fel: vajjon lelkiületét tekintve is ember volt-e Jézus? akkor e kérdésre a kétféle tudósítás alapján egymással ellentétben álló feleletet nyerünk. A synoptikusoknál ugyanis Jézus ugyanazon emberi érzelmi mozzanatok befolyása alatt áll, melyek a mi kedélyünket is megindítják. Nem egyszer látjuk őt itt jó hangulatban s örömmel eltelve az események szerencsés kimenetele felett, valamint nem egyszer lehetünk tanúi szomorkodásának s az ezzel együtt járó fájdalomnak, mely gyakran könnyekre fakasztja (Luk. X. 21 s XIX. 41). E tudósításokban gyakran tapasztaljuk, hogy erős indulat-rohamok támadják meg, aggodalom fogja el szívé, szüksége van a barátság vigasztaló szavaira és panaszkodik, midőn övéi nem tudnak vele együtt virasztani a reá nézve annyira szomorú órában (Mát. XXVI. 38 s köv.). Azon kemény szavakban, „távozz tőlem Sátán!“ melyet akkor mondott Péternek, midőn ez azt tanácsolta, hogy a fenyegető vést igyekezzék kikerülni, Jézusnak kétségtelenül azon meggyőződése nyilatkozik, mely szerint barátjának vigasztalását és tanácsadását veszélyesnek tartja a maga elébe tűzött magasztos célra nézve. S bizony lehetetlen nem venni észre, hogy a keresztről hallatszó ama szavak is: „Istenem, Istenem, mért hagytál el engem?“ azt mutatják, hogy a mester emberi érzelmekkel volt felruházva.

(Folytatása következik.)

A bibliafordítások történetéhez.

Ki figyelemmel kíséri azon nagy hullámot vető mozgalmakat, melyek újabb időben egyházi téren fölmerültek, e mozgalmaknak éppen legerősebb, legfontosabb áramlatait a bibliafordítás, átdolgozás és revideálás ügye felé irányítottaknak talállandja, mint a hol az evangéliumi keresztyén-ség elve leghatározottabban s legközvetlenebbül jut kifejezésre. Nem csak a hazai egyházi sajtót foglalkoztatja már darab idő óta e felette érdekes kérdés, de hogy többet ne említsünk, Franciaországban is csak a legközelebbi időben lépett az Osterwald és Perret-Gentilféle hiányos fordítások helyére Segond 6- és Oltremare új-szövetsége; Angliában pedig

éppen a megelőző év utolsó napjaiban lőn befejezve az új-szövetség hiteles fordításának második és utolsó felülvizsgálata, az e föladattal megbízott theologiai és nyelvészeti kitűnőségek által. A munkálat 1870 júniusában kezdetét meg, 337 napot vett igénybe, s 24 bizottsági tag által 85 ülésen át tárgyalatott, a mely üléseken résztvett hallgatóság száma átlag 15 volt. Itt tehát, mint látjuk, a felülvizsgálat, a tárgyhoz mért gondnal s szervezettel eszközöltetett. S ez helyesen, mert könnyebb egyetlen embernek adni véleményt, mint huszonnégynék egyezni meg egymás-közt, kik közül egyiknek helyreigazítása a kérdéses passusra vonatkozólag talán elég világos, de nem stílszerű, a másiké pontos tán, de nem elég csinos vagy népszerű. Hát még azon végtelen finom árnyalatok a kifejezésben, melyekben a görög nyelv oly gazdag! Mindezek, s még végre a népiesség kívánalma is, aligha nehezebbé nem teszik előttünk az új-szövetségi iratok lefordítását s átdolgozását az őszövetségiéknél, nem is tekintve azt, hogy, ránk keresztyénekre nézve, mennyire fontosabbak azok emezeknél, s így igényeink is mennyire fokozottabbak ott, mint itt.

Tudjuk, hogy a reformatio előtti időkben a görög testamentum ereitnekinek tartatott, csak azért, mert nem mindenben egyezett a latinnal. Erasmus sokat mert, midőn kiadni bátorkodott a görög testamentumot. Daczára annak hogy ő e föladatát tisztán tudományos szempontból fogta fel, a papok nem kevésbé voltak ingerültek ellene, veszélyeztetve látván ezáltal a Vulgata latin fordítását, honnan minden bölcsességeket s hatalmokat merítették. Most a földet érzék inogni lábaik alatt; tudatlanoknak bizonyultak be, s hatalmuk okmánya oly nyelvre lőn áttéve, melyből nem okoskodhattak kedvök szerint, mert járátlanok voltak benne. Találónan mondja Cornelius Agrippa, hogy hasonlóak voltak ama tisztelendő atyákhoz, kik Ádám nevét négy zsidó szó kezdőbetűjéből hitték levezethetni, melyekkel az mi összefüggésben sem állott; s nem tudták, hogy Ádámnak héber nevében csak három betű van. „Nem szégyen ez azon atyákra, teszi hozzá sok cynismussal a bölcs mágusz, mert hiszen hány derék magyarázó, s jámbor életű egyén van közöttük, ki semmit sem tud zsidóul!“ De nem is csoda, ha meggondoljuk, hogy még napjainkban is, a genesis legregibb kéziratának Oppert és Sayce tanárok által eszközölt fölfedeztetése mily sok keserű órát szerzett némelyeknek, kik a sötétség és tudatlanság körében előítéletekkel harcolnak az igazság ellen.

A középkori dogmatismust, valamint a papok tudatlanságát élesen jellemzi a következő anekdota, melyet egy régibb könyvből olvastunk, s így hitelességeért nem kezeskedünk ugyan, de annál kevésbé vonhatjuk kétségbe az akkori viszonyokra találó voltát. Azon időben történt, midőn Johannes Scotus forgaiomba hozta Franciaországban Aristoteles bölcséletét s a lelkesedés iránta oly fokra hágott, hogy művei második kijelentésekké lőnek, s mint Göthe mondja: „esküdtek a mester szavára“. Egy jámbor barát, a Sorbonne hive, mondják, csak rábukkan Aristoteles e helyére: „ὁ νοῦς ἐστὶν ἄυλος“ (a lélek halhatatlan). Mi könnyebb azon-

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 9. számához.

ban, mint az ékezetek fölcserélése, a szent szórakozottság ily állapotában? Így történt aztán, hogy Aristoteles buzgó commentatora, véletlenül a szótárban *αἰλός* (fuvola) jelentését kereste ki s ennek alapján egy akadémiai értekezést dolgozva ki, legalább tizenöt argumentummal mutatta meg, hogy a lélek tulajdonképpen flóta.

Egész regénykör fejlett ki időfolytán a bibliafordítások és különböző kiadások irodalma körül. Szokásos babonája volt a középkori másolóknak azt hinni, hogy az apocalypsis leírásában hibát követni el, megbocsáthatatlan halálos bűn. Nem vették ily szigorúan a dolgot már az alexandriai másolók, kik bizonyos kereskedői vállalat szellemében dolgoztak. Papyrusra irt homeri töredékeikből ítélve, ép oly hanyagok lehettek, mint némely mai szedő. Szavakat találtak ki s szúrtak be lelkiismeretlenségükben, s a későbbi commentatorokra fejtörő s őszítő hálátlan feladatot hagytak. A Septuaginta hetven fordítójának csodálatos eseménye, hogy tudniillik külön dolgozva is a legapróbb részletekig összevágó fordítást adtak, valószínűleg zsidó eredetű. Általában a „fata libellorum“, azaz a világ minden könyvének regényes viszontagságai se érhetnének föl a bibliai munkák kalandos sorsával. S még ezzel koránt sincs kimerítve a tárgy. Ki tudja, nem fognak-e egy Athos hegyi cselében, a Vatikán egy félreeső szögletében, vagy valamely őrmény vagy kopt zárdában az eddigieknél régibb és jobb codexekre akadni? Fájdalom, a bibliai MSS. kora nem volt kedvező a classica-philologiai kutatásokra is. Sappho és Simonides félreértettek, s a gonosz szolgálóként tekintettek. Épen ezért irataikra nem is fektettek súlyt, s nem igyekeztek azokat megmenteni az enyészettől, míg ellenben a bibliának még apocryph könyveit is ezüstös kötésbe tették, s becses kövekkel ékítették, mint Nagy Sándor az Iliasnak aristotelesi recensioját, a perzsáktól nyert nagyszerű díszszekrényben.

Fölötte érdekes rész a tanulmányozásra a bibliai illusztrációk története is. E tekintetben azonban az ó-testamentum sokkal hálásabb tárgyakat nyújt a művésznek, az anyag vaskosabb, életteljesebb, s erkölcsileg kevésbé elvont és subtilis tulajdonságainál fogva. Doré, a teljes mértékben művészi conceptioval párosítva, széleskörű néprajzi és történelmi tanulmányokat is érvényesít. Mindenesetre a működési kör itt sokkal megkötöttebb és korlátozottabb, mint bibliai tárgyaknak a képzőművészetek szellemében eszközölt független feldolgozásánál, de ez azért e termékeknek sem aesthetikai becsét, sem műfaji jogosultságát kétségessé nem teheti. Fametszéssel már Dürer foglalkozott, s Mária életéből vett húsz képe mindenikén csöndes, szelid háziasság ömlik el. Rendszeresebben azonban csak az ifjabb Holbein kezdett foglalkozni a biblia illusztrálásával. Így 1535-ben az első teljes Coverdale-féle angol bibliához rajzolt czimlapot, melyben az evangéliumi tan magvát, a bűnbeesés és kegyelem viszonyát, s a hitben foglalt megváltást gyönyörűen adta vissza. Ezenkívül az újszövetség több kiadását látta el

fametszetekkel, melyek közül 21 János jelenéseire vonatkozik, s ebben alakjait modern fölfogással tünteti föl. Luther s barátjai bibliakiadványainak czimképein Kranachtól találunk díszítéseket. Több más, többé-kevésbé fontos ilyen mű vállalatok mellett, még csak a Schnorrét emeljük ki, az újabb időből, „Biblia képekben“ czimmel, melynek szövege Mertz-től van s 240 képes lapot tartalmaz. Ez óriási mű ép oly díszére válik a német nemzetnek, mint a francziának Doré illusztrációi. Nemes egyszerűség, mély bensőség, kitűnő compositio és formérzék jellemzik. Ha Doré itt-ott technikailag bevégezettebb is, de Schnorr kevésbé regényszerű, s bizonyos szűzies tisztaságra s ihletett méltóságra fektet nagyobb súlyt. Különös azonban, hogy az ó-szövetségi jelenetek nála is jobban sikerültek, a mi igazolni látszik fönnnebbi föltevéseinket.

Ha a bibliafordítások történetét, a nevezetesebb fázisokon át, nyomról-nyomra akarjuk követni, úgy arra az angol „bibliatársaság“ gyűjteménye biztos vezérfonalat nyújt. Az e napokig legrégebbnek tartott s ezüst codex néven ismeretes Ulfilás-féle góth bibliafordításon kívül, mely Upsalában őriztetik, e könyvtár birtokában van minden időnk legnevezetesebb példányainak. Ott van Wycliffe híres és sok polemiára okot szolgáltatott újszövetségi fordítása; a VIII-ik Henriknek ajánlott s már említett Coverdale-féle, melyről a szeszélyes uralkodó mondá egyszer: „hadd terjedjen el népem között“, s nem sokkal azután eltiltotta a köznépnek, s csak a nemeseket és előkelő udvari hölgyeket részesítette kivételes kedvezményben e tekintetben. A halála után bekövetkezett heves theologiai viták, a protestansok és catholicusok közt, alkalmat adtak arra, hogy minden felekezet és árnyalat kivegye a maga részét a biblia fordításából. Ez volt oka, hogy húsz év alatt, 1526-tól 1546-ig Angliában 31 különböző biblia került ki sajtó alól, nem is számítva a szentírás egyes részeinek külön kiadványait. Az ugynevezett genfi angol biblia a Mária uralkodása alatt Genf-be menekült protestansoktól eredt, de nem egyéb mint Tyndall remek fordításának revisiója, a héber és görög szöveg-gel való egybevetése nyomán. Közzététele Erzsébet korában, 1560-ban, következett be. A „püspöki biblia“ szintén látható itt, mely ugyanez időtájt adatott ki, folio alakban. Parker érsek igazgatása alatt nyolcz püspök három évig dolgozott rajta, s hogy elkészült, az agg érsek így kiáltott fel: „Uram, elbocsáthatod szolgálodat, mert látták az én szemeim az üdvözítőt!“ Szerencsés alakulása a körülményeknek, hogy e különböző munkálatok mind szervesen fejlődtek ki egymásból, s a jelenleg is használatban levő híres angol fordítás, Jakab idejéből, az addig elért földerített eredményeknek együttes fölöléséből kelt ki, úgy annyira, hogy ma már ezen kívül csak a Tyndall és Wycliffe bibliai bírnak még önálló beccsel, mint a melyekhez ép oly haszonnal fordulhat a nyomozó tudós, mint a philolog Boccaccio latin Homerjéhez.

Tyndall szomorú végét csak röviden említjük. Ugyanaz a Morus Tamás kancellár, ki ellene hét vastag köte-

tot irt, bizonyítgatván, hogy, mint a régi farizeusok állíták, a bitlia nem tartalmazza Istennek egész fölfedett akaratát, s a hagyományok is ép oly tekintélyvel bírnak: mondta ki rá az ítéletet, hogy lóhoz köttessék, arczával annak farka felé, s ruhája közé az ujszövetség egyes levelei szurassanak, s így meghurcoltatva a máglyán végezze életét. 1536 okt. 6-ikán vitetett halálra, s utolsó szavai ezek voltak: „Uram, nyisd meg Anglia királyának szemeit!” mire rögtön megfojtották s testét a tűznek adták. Barátai fáradozásai, megmentésére, nem voltak sikeresek. Mennyire ellentétben állottak e fölemelő szavak a Wolsey bibornokéival, ki hat évvel azelőtt végső pillanatában is így kiálta föl: „Ajánljatok ő királyi felségének, s Isten nevében kérjétek őt, hogy ne kímélje a lutheranusokat.”

Ugyancsak az angol biblia-társaság gyűjteményei közt őrzik az egyik legrégebb francia bibliát, mely 1588-ban góth betűkkel nyomtatott. Fordítója Morgan volt, később Saint-Asaphi püspök. Nevezetesek még, egy hollandi polyglott biblia, mely 40 fontot nyom, bronz sarkáival s tömött fatáblájával; Luther hires példánya; a zsolnároknak stenographiai kiadása; több rendkívüli picziny zsebkiadás, melyek némelyike nem nyom 8—9 unciánál többet, stb. stb. Mindezeknél még sokkal érdekesebbek a kéziratok, például: egy nestorianus biblia, bőrtokban, melyet a nyakba akasztva hordoztak száz meg száz mértföldnyire; egy syriai penta-teuch, velin papíron, vörös, fekete és aranyozott perzsa betűkkel, rendkívüli szépségű; újra egy más, aethiopiai nyelven, gyönyörű betűkkel, arabeszkyszerű alakokkal díszítve. E példányok természetesen nem kevesebb műrégészeti, mint vallástörténelmi becsesek bírnak. Az abyssiniai biblia kézirati példánya is itt van, mely érdekes történettel áll kapcsolatban. Asselin, Kairoi francia konzul, hatvan év előtt egy tudós, vén abyssiniainak mentette meg éltét, ki aztán hála fejében a szentírás áttevéséhez fogott, a régi abyssiniai nyelvből, melyre Frumentius 380-ban Kr. u. fordította, az ujabbá. Midőn a munka befejezve lőn, Asselin több ízben felajánlotta a francia királynak, orosz czárnak, sőt a pápának is, de mindannyiszor visszautasított. Végre egy gazdag angol vette meg, 31,250 frankon, ki aztán a fentnevezett társaságnak ajándékozta. Ez átdolgozás forog most az abyssiniaiak közt közkézen.

Hazánknak s nemzetünknek nem csekély dicsőségére szolgál, hogy a biblia áttüzetésében kevés modern nemzet által előztetett meg. Legrégibb töredékeinkre nézve éppen nincs megdöntve a lehetőség, hogy azok egy teljes fordításnak szóthullt részei. Fölemlítjük itt a kiválóbb fordítások történetének némely adatait. Az első század végén a biblia még csak héber, chald, syr, görög és latin nyelven létezett. Már a tizenhatodik század végén jelentékeny gazdagulást mutat a biblia-irodalom. Ez idő lefolyása alatt jöttek létre: a kopt fordítás (2-dik század); a góth, perzsa és abyssiniai (4-dik század); a régi örmény (5 dik század); az arab (7-dik század); a szláv (9-dik század); az ir, lengyel, angol, magyar és islandi fordítások a 13-dik, 14-dik, 16-dik században stb. Majd később még rohamosabban követik

egymást a hasonló vállalatok: a francia Le-Févreféle (1530), a svéd Laurentius (1541), a III. Keresztély által rendelt-dán (1550), a krakoviai lengyel (1561), a Reyna-féle spanyol (1569) a Károlyi-féle magyar (1589), a holland, oláh, szerb, eszt, orosz, portugál, finn stb. Lehetetlen, de nem is célunk kimerítő képét adni minde vállalatoknak és mozgalmaknak, melyek a biblia terjesztését lépésről-lépésre kísérik, áldásos útjában; ama katasztrófáknak, melyeken magát átküzdötte, a keresztyénség első három századának üldöztetései alatt, a hetedik, nyolczadik és kilencedik század hamis és félszeg cultusában, a tizedik század általános tudatlansága közepett, midőn még fejedelmek között is kevesen tudtak olvasni, egész a következő századok türelmetlenségéig, a zsinatokig és inquisitiókig. Tudva ezt pedig, ki ne adna igazat azon lelkes tudósnak, ki a biblia fordításában ez időben nagyobb érdemet látott, mint egy új királyság megalapításában?

Most a viszonyok előnyösen változtak; az angol, holland, német s más bibliatársaságok ép úgy nagy hatalmas-ságot képeznek, mint például a sajtó, világszerte. Nagyszerű nyomdai szervezettel működnek, s a nyomdászoktól, javitnokoktól s gépészekről kezdve, az aranyozókig s könyvkötőkig sok ezer munkásnak adnak foglalkozást. S ezeknek szorgalma igazán példányszerű; egy-egy szedő 50.000 betűt képes egy nap szétosztani (négyezerre gyorsabban oszt, mint szed); gondolhatni ebből, minő óriási forgalom eszközölhető ily erő és eszközök mellett. És ennek daczára még sok teendő van hátra; lehető legpontosabb becslés szerint még mintegy 130.000,000 család van biblia nélkül, ideértve az ujonnan fölfedezett helységeket, s Áfrikának még kevésé ismert bensőjét. Mindez ösztönzőül szolgálhat a fáradságtalan, csüggedetlen munkára, addig, a míg nem jön el a hosszú éj, melyen már senki sem dolgozhatik.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLEJE.

A „Prot. egyházi és isk. Lap” 8. száma gyászkeretben emlékezik meg a magyar protestantizmus nagy halottjáról, Zsedényi Edéről, kinek a patens-kori üldözések idejéből egy érdekes mondatát is idézi. Zsedényi ugyanis, köztudomásulag, [törvényszék elé állítottatott a patenssel szemben tanúsított magatartásáért s a kassai Landesgericht előtt, többek közt, ezeket mondá: „Az államügyész úr már arra emlékeztet, hogy „tempora mutantur, et nos mutamur in illis”. Szent igaz; az idők csakugyan megváltoztak. Mind a mi kedves, drága volt előttünk, megváltozott ez édes hazánkban: alkotmány és közigazgatás, törvény és törvénykezés, nyelv és hivatalnokok, kik jelenleg a kor hű fiait idézgetik törvényszékeik elébe és azokkal saját hazájukban úgy bánnak, mint ha bujdosó idegenek volnának. De a mondat második felét „et nos mutamur in illis” államügyész urra kell hagynom, mert a mi engem illet, büszkén mondhatom: nos non mutamur in illis! én ugyanaz maradtam elveimben, jellememben, király és ország iránti hűségemben s éppen ebben fekszik a mai hatalom-

kezelőknek főbosszúságok!" A szónoklat eredménye az lett, hogy a tántorítathatlan protestans 8 hónapi börtöure ítél-tetett.

Sch nell Károly „evang. ágost. vallásu lelkész“ az ágostai vallástételt követő evangelicusok ügyei körül szel-lőztet, elmefuttatásképen, némelyeket. Így tiltakozik az ellen, hogy őket „lutheranusoknak“ nevezzék — bár mint idézett aláírásából kitetszik, fellebbezésének maga sem a helyes nevet adja. Ohaját fejezi ki továbbá az iránt, hogy a protestans felekezetek egyesüljenek hazánkban (s elég különös, a porosz egyesülési példára hivatkozik — ma. . .!) historiai visszapillantást vetve az ez irányu egykori kísérletekre — remélve, hogy a ref. egyházkerületek egyesü-lési törekvései nem fogják gátolni ezt a tágabb körű egye-sülést. Reflectál az (általunk is említett) adiaphoron kér-désre s végül ajánlja az u. n. Luther- palástot, mint leg-czészerűbb papi ruhát. Bizony e nélkül is élélhetünk.

A Protestans hetilap folytatja hozzászólását a prot. egyetem kérdéséhez és pedig, mint ígérte, a helyre nézve nyilatkozik. Budapesten, szerinte, mint a hol már egy országos (róm. kath.?) egyetem létezik, egy másik egyetemféle főtanodának szervezése nagyon fölösleges vol-na, — de még a prot. egyh. élet jelleme és szelleme sem nyer ott elég hű kinyomatot; ugyanezért sem Patak sem Pápa sem Kecskemét nem volna erre alkalmas, hanem igen Debreczen, hol 46111 lélekszámból 38747 a reformatus. A vá-roz egyházi és iskolai czélokra sajátjából többetad évenként 50000 frtnál, az egyház költ. évenként 34000 frtot, a fő-oskola pedig 78000 frtot. Ott van ezenkívül az új főtano-dai épület (került 280000 frtba) mely elég tágas a három, facultás befogadására is; van 52000 drból álló könyvtára, gyűjteményei kitűnő gazdagságúak és így a hely más nem lehet, mint Debreczen. Kérdés mit bocsáthatnának a többi superendentiák e közűs egyetem rendelkezésére? Erről jö-vőre szól.

IRODALMI SZEMLE.

Magyar Lexicon. A 3-ik kötet két első füzeté meg-jelent, szokott gondosan szerkesztett dús tartalommal. Mellék-leitek: Erőműtani ábrák, Magyarország vizrajzi és magassági térképe.

Képes Világtörténet. Megjelent a Mehner fé-le világtörténeti füzetés vállalat két első füzeté is. Czime: Világtörténelem a művelt magyar közönség számára, Ir-ta dr. Ribári Ferencz. Földabroszokkal, arc- és művelő-dés-történeti képekkel diszitett kiadás. Az egész munka nyolcz, 15—18 füzetből álló kötetre van tervezve, s ha-vonként két-három füzet adatik ki. Egy füzet ára 30 kr. A két első füzet kiállítása és képei csinosak.

A magyar korona országainak térképei czim alatt nagy lézagot pótló vállalatot indított meg Ra-utmann Frigyes. E specialis térképeket a legkitűnőbb magyar kartograph Hátsek Ignác rajzolta, s neve elég biztosítékot nyújt a mű sikereért. Az első füzet most jelent meg; Pest, Temes, Krassó és Kolozsmegyét tartalmazza s a leghitelesebb forások után kidolgozva, teljes áttekintést nyújt minden egyes megye fekvése, beosztása, hivatalainak székhelye, vasuti, posta és távirda állomásai fölött, szóval kiterjed a megye minden figyelemre méltó mozzanatára. A vállalat szerint havonként 3—5 megye térképe jelenik meg, úgy hogy egy év alatt egész Magyarország térképe készen lesz. Az egész atlasz ára a bekötési táblával együtt 20 fo-

rint, de a megyék 15 frtért is megszerezhetők. Ajánljuk ol-vasóink különös figyelmébe e vállalatot, annál inkább, mert a kiadó részletfizetéseket is elfogad. Havonként 1 frtot.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1879 febr. 28.

— Zsedényi Ede, a „nagy adakozó“, végrendelete által érczénél maradandóbb emlékoszlopot emelt magának. A „Pester Lloyd“ szerint 300,000 frt értékű vagyonából az egyetemes ev. luth. egyház javára 40,000 frtot, s ezen ki-vül az egyes luth. egyhkerületek mindenikének 20.000 frtot s így összesen 100.000 frtot hagyományozott egyházi köz-czélokra. Végrendeleti végrehajtójául főt. Czékus István, su-perintendenst nevezte ki s róla is 6000 frt hagyománnyal emlékezett meg. Tetemei Budapestról Lőcsőre szállítottak, hogy végakarata szerint anyja hamvai mellé helyeztessenek el. Lőcsén a temetés febr. 24-én ment végbe, a képviselő-ház, a luth. egyházkerületek, feles számú egyházközségek, hatóságok küldöttségeinek s résztvevő nagy közönségnek je-lenlétében. Az emlékbeszédet főt. Czékus ur tartotta. Le-gyen áldott a „nagy adakozó“, emlékezete mindörökké!

— Változnak a pápák is. IX. Pius ha vaticani kert-jeit meglátogatta, sohsem mulasztotta el egyszersmind megnézni a Lourdes-i csoda-barlangnak ott ábrázolt utánzatát, mely egy gazdag és buzgó katolikus ajándéka volt. XIII. Leo már csak egyszer látta s akkor is véletlenül, s e látvány csak ez egy szóra ragadta: „különös!“

— A holt tenger átkutatásával komolyan foglalkoz-nak, és ezt egy nagy létra segítségével akarják eszközölni. Tudjuk, hogy a vize sok oly elemet tartalmaz, mely salét-rom, s következőleg lópor készítésére is használható, és épen ez irányban leendő kizsákmányolására alakult most egy részvénytársaság.

— A párizsi ügyvédek közelebbről értekezletet tar-tottak a következő jogi kérdés eldöntése ötletéből: Közis-tentiszleteti gyakorlat czéljából alakult több mint husz sze-mélyből álló összejövetelnek, van-e szüksége előleges ható-sági engedélyre? A válasz igenlő volt, s ez természetes, miután a francia törvények e tekintetben világosan intéz-kednek; de más kérdés az, vajjon megegyezik-e e törvény a lelkiismereti szabadság követelményeivel? E részben alig hisszük, hogy ily határozott legyen válaszuk. Megjegyzendő, hogy a kamarák is több rendben tettek már javaslatokat a jelen gyakorlat beszüntetése érdekében, s remélhető is, hogy előbb-utóbb czélt fognak érni.

— Figyelmeztetésül. A n.-enyedi ref. Bethlen fő-tanodában, a folyó iskolai év végén a Jablonczay féle alapítványból három üresedésbe jött hely fog betölteni, és pedig kettő az I., egy pedig a II. gymn. osztályban. Ezen alapítvány elnyerhetésére csakis alsó-fehérmegyei nemesi rendből („equestris ordo“) származott tanulók jogosultak. Ennélfogva azon t. szülők, kiknek a n.-enyedi főtanoda jel-zett osztályaiban tanuló fiaik vannak, felhivatnak, hogy fi-aik alsófehérmegyei nemesi származását igaz-zoló okmányaikat folyó évi junius hó 1-ig a n.-enyedi ref. Bethlen főtanoda igazgatóságához küldjék be. N.-Enyed 1879. február 19. Székely Ferencz, tanvezető tanár.

Aszerkesztő postája.

Szilágyi Sándornak, Budapesten. Rosszul-létem miatt másodszor nem kereshettek föl, hogy a köz-leményt átvehessem.

U j e g y h á z i m ű v e k.

KÓKAI LAJOSNÁL

(Budapestf, IV. kerület Károly-utca 25. sz.)

megjelent és Stein János könyvkereskedése által Kolozsvárt megszerezhető:

Czelder Márton. Halotti imádságok.
Háznál, templomban, sirnál. Mel-
lékletül rövid gyászbeszéddek. Nagy
8. r. 496 lap. Keménykötésben 3 frt — kr.

Mitrovics Gyula. Egyházi szónoklat-
tan. Tekintettel a magyar egyházi
beszéd irodalomra. Nagy 8. r.
252 lap ára . 2 frt — kr.

Kiss Kálmán. A szatmári reform. egy-

házmegye története. Nagy 8-ad
rét 904 lap. Ára 5 frt — kr.

Fábián Dániel. Népszerű halotti be-
széddek I. kötet 166 lap 1 frt.,
II. kötet 200 lap . 1 frt 20 kr.

Vasadi Balogh Lajos. Gyakorlati lel-
készlet III. füzet: *alkalmi egyházi*
beszéddek. 8-ad rét 206 lap 1 frt 60 kr.

S T E I N J Á N O S

könyv- és zeneműkereskedésében Kolozsvárt
következő legújabbban megjelent egyházi művek káphatók:

A SZATMÁRI REFORM. EGYHÁZMEGYE TÖRTÉNETE.

Irta: **KISS KÁLMÁN.**

Nagy 8-ad rét 904 lap. Ára 5 forint.

HALOTTI IMÁDSÁGOK.

Háznál, templomban, sirnál. Mellékletül rövid gyászbeszéddek. Irta: **CZELDER MÁRTON.**
Kemény kötésben, ára 3 frt.

EGYHÁZI SZÓNOKLATTAN.

Tekintettel a magyar egyházi-beszéd irodalomra. Tanítványai számára való olvasmányúl

irta: **MITROVICS GYULA.**

Kiadták a sáros-pataki vallás- és egyháztudományi szak hallgatói. Ára 2 frt.

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hová
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTANS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dése, hová az előfizetési-
pénzek legcélszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt, félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Az osztrák legfőbb törvényszéknek egy döntvénye. (Sz.—s.) — A negyedik evangelium, összehasonlítva a más három evangeliummal. Ujszövetségi tanulmány y — k. (Folyt.) — Az áll. ig. tanács nagy gyűléséből. r. t. — Egyházi lapok szemléje. — Külföldi szemle. — Tárcza: Vezércikk elbeszélésben. A kökényesi apostasia) Irta: Bányai Géza. — Egyházi és iskolai hírek. — Közövények. — Szerkesztő postája.

Az osztrák legfőbb törvényszéknek egy döntvénye.

Kolozsvár, 1879. mart. 6.

(Sz.—s.) Általános föltűnést kelt az osztrák legfőbb törvényszéknek egy közelebbi ténye, mely első sorban ugyan az erdélyrészi protestans felekezeteknek a magy. állami törvényhozás által szentesített autonomikus jogkörét s annak keretében az általuk századok óta gyakorlott ítélő hatalom érvényességét, — de közvetve magának az állami törvényhozásnak souverainitását is sérelmesen érintő s következményeiben beláthatlan bonyodalmakat magában rejtő.

Köztudomásu dolog ugyanis, hogy kivévn azon rövid időt (1786—1791-ig), melynek tartama alatt a házassági ügyek a Josefina resolutio önhatalmu intézkedései alapján a világi törvényszékek előtt tárgyalattak, a válóperek ellátása minden kétséget kizárólag egyházi törvényszékeink jogkörébe tartozott. Az 1791-iki XXXII-ik és XXXIV-ik erdélyi törvényczikkek ugyanis, mint alaptörvények, biztosítják az erdélyi prot. felekezeteknek azon jogát, hogy az egyházi intézményt képező házasságok felbontása tárgyában mindenik saját törvényszékei által — autonóm törvényei értelmében — ítélhessen. Az 1848-iki törvényhozás a többi prot. felekezetekkel egyenjoguvá emelte az unitariusok felekezetét is, s legujabban az 1868-iki XLVIII-ik törvényczikk 2-ik

§ e mindhárom prot. felekezetre nézve kimondotta, hogy: „Házassági ügyekben, a kötelék érvényességének kérdésében, az erdélyi két evangélikus egyház hiveire és az unitariusokra nézve, a jelenleg fenálló egyházi törvényszékek az illetékes bírák.”

Az állami törvényhozás által szentesített e jog gyakorlatának mikéntjét az egyes felekezetek autonóm törvényhozási uton szabályozták kezdettől fogva.

A mi különösen azon gyakran fölmerülő eseteket illeti, midőn vegyes házasságban élő házaspárok közül a katolikus félre nézve illetékes bírósága ítéletet mond s a protestans fél saját bírósága előtt keresi a maga igazát, valamint oly esetekben is (a kérdés alatti ez utóbbiak közé tartozik), midőn a katolikus ítélőszék, hitelvei értelmében, a feleket ágy és asztaltól élethossziglan, vagy ideiglenesen különveti s az egyik fél a prot. hitre térve, bírói székünk illetékessége alá jut s mint ilyen, prot. törvényeink értelmében, végelválást keres: az idézett állami törvények keretén belül autonóm törvényhozási úton megállapított eljárást köveitünk mindig.

És pedig az utóbbi esetekre nézve az 1870-iki közzsínat 13-ik j. k. sz. alatt a supremum consistorium által megerősített, tehát alkotmányunk értelmében egyházi törvény erejére emelkedett következő végzés szolgált sinormértékül:

a) azon esetben, midőn a vegyes házások között élethossziglan tartó elkülönítés ítéltetett, házassági törvényszékeink, törvényeink értelmében, mondják ki a ref. hitű félre nézve az örökös elválástást;

b) azon esetben, midőn a vegyes házások azon okokból ítéltettek ágytól és asztaltól ideiglenesen elkülönítésre, mely okokból házassági törvényeink elválástást — divortium — mondanak ki, házassági

sági törvényszékeink a ref. hitű félre nézve szintén mondják ki az örökös elválasztást;

c) azon esetben, ha az elkülönítő ítélet alapokai egyházi törvényeink értelmében is hat hónapig tartó s ítéletesen kimondandó separatiót igényelnek, ház. törvényszékeink a hat hónapi separatióra nézve törvénykezésünk azon meghagyását tartásuk szemük előtt, hogy a különvetési ítélet keltésétől kezdve csak hat hónap beálltával mondják ki a ref. hitű félre nézve az örökös elválasztást.

E törvényeket szem előtt tartva, ha bárki is constatalta előttünk azt, hogy a magyar állam polgára, az illető egyházi első foku törvényszék területén fekvő valamelyik politikai községnek esküdt tagja s mint ilyen egyszersmind az illető ref. egyházközség bejegyzett hive: illetékesnek tartottuk s tartjuk ma is házassági főtörvényszékünket arra, hogy a fölmerülő esetekben, az alszékektől appellatio útján, végérvényesen ítéletet hozzon.

Mindezeideig háborítatlanul gyakoroltuk e souverain jogot s ennek révén utat nyitottunk a szerencsétlen házasságok nyügéből menekülésre azoknak is, kiket a katolikus egyház, a házassági kötelék felbonthatatlanságának természetellenes elvét proklamálva, örök ligába vetett, számtalan esetekben az erkölcstelen egybeköttetések kényszerű helyzetébe sod-

rott s ez által törvényen kívül álló szánsalomra méltó nemzedékek produkálására kényszerített.

Nem csodálkozunk, ha ez emberies eljárás az ultramontan körökben visszatetszést szült s a reactio hatalmas gépezete mozgásba hozatott. Pár év óta ismételt ízben följelentések történtek, bigamia czimén bűnvádi keresetek indítottak, de siker nélkül. Még a bécsi legfőbb törvényszék is, daczára az ultramontan áramlatoknak, 1877. 13,416 sz. a. kelt döntvényével ítéleteink érvényességét constatalta.

S ime, legközelebből ugyanazon legfőbb törvényszék egy ujabb felmerült kereset alkalmából kimondotta, hogy az erdélyi prot. egyházi törvényszékek ítéleteinek joghatályát nem ösmeri el, még azon esetben sem, ha az illető megszűnt osztrák állampolgár lenni s a magyar állampolgári kötelékbe belépett s mint ilyen nyert előbbi házasságát törvényesen felbontó ítéletet.

Mielőtt egy második czikkünkben körvonaloznók igénytelen nézetünket, azon eljárásra nézve, melyet e rendkívüli fontosságú, mert az erdélyrészi prot. felekezeteknek országos törvények által sanctionált s eddig kétségbe sem vont autonomikus jo-

TÁRCZA.

VEZÉRCZIKK ELBESZÉLÉSBN.

(A kőkényesi apostasia.)

Irta:

BÁNYAI GÉZA.

I. De capite foetet piscis.

Szegény jó kőkényesiek, milyen jó kálvinisták volnának, ha a papbért fizetni tudnák.

S oh még szegényebb kőkényesiek, milyen könnyen tudnák fizetni a papbért, ha jobb kálvinisták volnának.

Pedig annyit egy jól kiterjedt veréb-familia is össze tud szerezni évenként, a mennyi Kőkényesen a papbérnek megehető része. A hitelesített conventio im ez: két kalangya rozs, ugyanannyi zab; két szekér fa (koldusbotnak is lehet használni mindenik darabot); más fél veder bors kinek bora nem terem, ennek árába 10 kr (megjegyzendő, hogy a faluban senkinek sem terem bora); 3-3 sing vászon az özvegy asszonyoktól (vágynak is az özvegyi állapot után elegenden); egy-egy napszám

megváltásában 20 egész krajczár (nota bene: Murvai László tiszteletes 60 krajczárt fizet napszámosságának, mikor tavasszal felszántatja az „udvar“-tól használatra adott földcskéjét). S végül a stola — no ez is fölmege évenként 12—14 frtra, a keresztelést nem számítva ide, mert ezért cserekereskedés divatozik még most is; egy keresztelés ára: egy csirke, meg egy kenyér. Ezt a papbért pedig 52 ágytól fizetik (az a 378 kőkényesi kálvinista tehát 52 ágyba szokott bujni esténként).

És a hivek ennyi bért sem tudnak egybehordani. Vagy talán nem akarnak? Mert Murvait meg sem unhatták még, hisz a 28 éves fiatal ember alig két éve, hogy papjokká lön. Vajjon mi ennek oka?

Azt kérdé egyszer szóbeszéd közben az urasági tiszttől, hogy mennyi fizetése van az udvarból?

— Felmege a' kétszáz forintra is tiszteletes uram!

— Bizony elég számárság ennyiért szolgálni, érte kend?

— Értem istálom.

— De mivelhogy nekem se jár ki több fizetésem, én is olyan számár volnék, mint Szilvás uram, ha én nem a Krisztust szolgálnám! — Hordozza Isten!

— Dicsértessék! tiszteles uram!

Szilvási uram aztán mindenképen el akarta hitetni az ő urával, mltgs Keresztes Péter urral, hogy ő számár

gaira nézve felette sérelmes ügyben követendőnek tartunk, előre bocsátjuk az ügy egész folyamára vonatkozó következő adatokat:

H. Károly 1870-ben házasságra lépett G. Máriával. Mindketten római katolikusok voltak s a kötés ugyanazon vallás ritusa szerint történt. Már 1873-ban azonban kölcsönös megegyezés folytán ágy- és asztaltól elváltak. A házasságból egy gyermek maradt.

Minthogy G. Mária szintén róm. kath. vallású N. Antallal újabb házasságra akart lépni: mindenekelőtt nagykorosította magát, azután pedig N. Antallal együtt bejelentette kilépését a kath. egyházból és azt, hogy felekezetenkívülieknek kívánnak mindketten tekintetni. Kiszöközte ezenkívül elbocsáttatását az osztrák állampolgári kötelékből. Kolozsvárra ment, ott megszerezte a magyar állampolgárságot s 1875-ben az esküt le is tette. Ekkor az unitarius hitre tért át s mint ilyen pert indított a végelválasztás iránt az egyházhatóság előtt. Utóbbi H. Károlyval kötött házasságát végleg feloldotta, minek következtében G. Mária az időközben ágost. hitvallásra tért N. Antallal Bécsben az ágostai ritusa szerint új házasságra lépett.

Kettős házasság miatt feljelentés tétetvén N. Antal s G. Mária ellen, a c-i kerületi törvényszék, mely az illetékes bécsi fenyítő bíróság helyett delegáltatott, megindítottá

s ezt a tiszteletes úr szavai után erősen bizonyíttatta is, de erős elhatározása is lévén, hogy ő nem fog ezentúl számár maradni: a méltóságos urnak 50 font turó pótlékkal kellett őt kiemelnie a nagyfülűek osztályából.

Bezzeg nem adott a papnak senki sem pótlékot, legkivált a méltóságos úr nem, kitől különben Murvai még egy tűt se fogadna el ajándékba. Ugy nem tetszik neki ez az ember: templomba soha sem jár, e helyett az „ördög bibliáját“ forgatja nagy szorgalmasan a lászlótelki plébános urral, az ő testi-lelki barátjával; egyházi gyűléseken sem látható soha; végezzék nélküle a mit akarnak; szavazzanak meg a papnak hat lovas hintót, vagy tartsák kukoricacsutkával: mi köze hozzá?

Pedig csupán nemzetiségi szempontból is felkarolhatná szegény egyháza ügyét: a nép észrevehetőleg oláhosodik; a családokban egymás között oláhlul beszélnek; a gyermek ajkán oláh az első szó s a suhancznak erkölcsstana a czine mintyébe ful. Dülőfélben vannak a magyar szokások, erkölcsök; dülőfélben a kicsi fatorony is, hová a harangozó mindig azon szent meggyőződéssel mászik fel, hogy: „No uram Isten, ha egy kicsi szelet adsz, a két csengettyűvel a tornyot is leharangozom a földre, magammal együtt“.

Oh, mi nagyon süllyedünk! Most ugyan még csak a fekete földig vagyunk itt megalázódva, de majd eljön az idő, midőn a tehetetlenség sorában fogunk heverni és az

a vizsgálatot. Vádoltak panasza folytán a törvényszéki tanács beszüntette a vizsgálatot, a prágai törvényszék azonban a kir. ügyész fellebbezése folytán ismét vizsgálatot rendelt. A vádlott által emelt további panasz a legfőbb ítélőszék által hivatalból visszautasított.

A vizsgáló bíró ennek folytán szükségesnek látta mindenekelőtt a polgári bíróság által megállapítani, vajjon érvénytelen-e a G. Mária és N. Antal közt létrejött házasság vagy sem.

Nevezett polgári bíróság átkérve a kolozsvári egyházi bíróságtól a vonatkozó iratokat, következő határozatot hozott:

A G. Mária és H. Károly közt 1870-ben katolikus ritus szerint kötött házasság jelenleg is érvényes és fennáll s ennek folytán H. Károly azon kérelme, hogy mondassék ki ezen kötelék reá nézve is megszűntnek s engedjék meg neki az újabb házasságralépés, elutasítatik; a G. Mária és N. Antal között 1875-ben ágostai ritus szerint létrejött házasság azonban érvénytelen azon országokban, hol az osztr. polg. törvénykönyv van alkalmazásban; ezen második házasság megkötése tekintetében G. Mária bűnösnek tartandó, N. Antal hasonlókép.

G. Mária és N. Antal fellebbezése folytán a prágai főtörvényszék 1878 évi 19961. sz. határozatában, az első bírósági ítélet megváltoztatásával érvényesnek jelentette ki a G. Mária és N. Antal között 1875-ben kötött házasságot. Az indokok következők:

Az unitarius egyház, melybe G. Mária belépett, törvényesen bevett vallásfelekezet Magyarországon s ilyennek az 1868. 43. t. cz. által is elismertetik. Ez az egyház en-

Isten nem fog minket onnan kiemelni — miattatok, ti kisebb-nagyobb mértékben mindnyájan Keresztes Péterek, kik közönyösen nézitek egyháztok falainak repedéseit, mikén nemzetellenes orkán is akar útát találni.

De vajjon csak közönyös vagy-e te méltóságos úr?

Nézd: egyetlen lánykád arcza miért oly hideg, ha rád tekint? Két szemöldöke mért húzódik úgy össze és nem felel, ha a harangszó után kérdezed: „Már megint a fatornyot látogatod te kis szenteskedő?“

Semmi sem fájhat talán oly méltán, mintha hitünk-ből gúnyt űznek. Szegény Mariska mindig könnyes szemekkel megy a templomba; de elmegy mindig: lelke csak ott van igazán otthon, hol, ha buzgón imádkozik, úgy érzi, mintha sokat szenvedett édes anyja szállna le hozzá az égből, hogy meghallgassa imáját s rámondja az ament. De buzgón jár a templomba azért is, hogy szóljon tekintetével ahoz a szigorú alakhoz ott a szószéken; hogy mondja neki: nézd, én lélekéből imádkozom, mint te, én hiszek, mint te, remélek, mint — hiszem, hogy te tudsz remélni; és — — — tovább nem merem önvallozását folytatni; azután csak kérdezett, kérdezett tekintetével: „Mért nézesz rám oly megölő szemekkel? mintha azt akarnád mondani, hogy neked nincs jogod imádkozni; mért beszélsz a könyörülő Istenről, ha magad a hetediziglen büntető Jeho-

nélfogva teljesen egyenjogu a róm. kath. egyházzal. A kolozs-dobokai egyházi bíróság G. Máriát végleg elválasztotta sőt új házasságkötésre is feljogosította; a felső forum ezt az ítéletet helyben hagyta. S ezzel H. Károlylyal kötött házassága egészen fel lett oldva, mivel az 1868. 53. t. cz. 8. §. értelmében az áttértnek minden tettei azon vallás dogmái szerint ítélendők meg, a melybe az áttérés történt s az elhagyott egyház elvei reá nézve semmiben sem kötelezők. Azt pedig, hogy az egyházi bíróságnak joga volt a kérdéses ítélet meghozatalához, igazolják a cs. k. igazságügyminiszteriumtól 7063/78 és 9020/78 sz. a átküldött iratok. Ezenkívül a magy. kir. igazságügyminiszter egyik átiratában határozottan kijelentette azt is, hogy az egyházi hatóságoknak a végelválast kimondó ítélete Magyarországon megtámadhatatlan.

G. Mária 1875-ben ekként az ágost. hitvallásra már a második házasság megkötésére jogosító személyes képességgel tért át. Minthogy pedig a házasság kötése Bécsben csak delegáció útján történt, a házasság Magyarországon kötöttek tekintendő. S ily körülmények közt az által. polg. törvk. 37. §. alkalmazásának van helye. Belföldi alattvaló külföldön kötött külföldi alattvalóval jogügyletet, illetve házasságot; ennek érvénye tehát csakis a magyar törvények szerint ítélendő s ítélhető meg. S a midőn minden érreható közeg, első sorban maga a magy. kir. igazságügyminiszter is érvényesnek jelentette ki a kérdéses házasságot, ezen kijelentés helyességét az osztrák bíróságoknak kétségbevonni nem lehet.

Nem alkalmazhatók ennélfogva jelen esetben sem az vához akarsz hasonlítani? mért gyűlölsz azt, a kit te folytonosan arra tanítasz szószékedről, hogy: „szeresd ellenségedet is!”

Oh! nem te rád néz oly sötéten a lelkész aggó kis leány, hanem arra a czifra székre, melyen ülsz, melyet apád már régen azért csináltatott, hogy legyen helye az Isten házában, honnan gúnyt űzhessen a hitből, hisz apád — de hogy érthetné ezt a te szelid vallásos lelked? — — apád — istentagadó!

S most eredj haza és ne tudd, hogy a lelkészre minő meglepetés vár Szilvás uram személyében.

— Tisztelet a méltóságos úr a tiszteletes urat s azt izeni, hogy a „Füzes“ melletti szántóföldet elveszi a tiszteletes urtól s helyébe — ha kell — a Tyifor Onuczé melletti ad egy darabot.

— A hol csak bogács terem?

— Biz' ott nem terem egyéb tiszteletes uram.

— Mondja meg a méltóságos urak, hogy köszönettel fogadom el a cserét, hisz mikép maradnék tovább is e helyen, ha nem szeretném a tövises helyet is. Köszönöm, nagyon köszönöm.

— Megmondom instálom!

S meg is mondta eképen:

— Alálassz köszöni a tiszteletes úr a méltóságos úr szívesességét, s elfogadja a cserét, mert nagyon szeri a bogácsot.

ált. polgári törvénykönyv 111. §-a, sem az 1814 aug. 16 és 1835 július 17-iki udvari rendeletek, az ált. polgári törvénykönyv 4. 34. és 37. §§. megsértése nélkül. Ezek a törvények G. Máriára nézve nem léteztek már akkor, midőn ő N. Antallal második házasságra lépett. Ujabb házasság kötésében való személyes képességére ezek a törvények semmi befolyással sem voltak s lehettek. Megegyezik egyébként ez a felfogás a különösen Erdély számára kibocsátott 1853. május 29-iki patens V. czikkével is. Ezen patens értelmében ugyanis G. Máriának személyes képessége, házasság kötésében, bárhol köthessék is ez meg, azon törvények szerint ítélendő meg, melyek az ő hitvallására nézve irányadók. N. Antal pedig annál inkább jogosítva volt ezen házasságot megkötni, minthogy neki, mint nem római katolikusnak, egyáltalán nincs tiltva római katolikus férjtől elválasztott nőt nőül venni.

H. Károlynak és a házasságvédőnek felülvizsgálati kérelme folytán a legfőbb ítélőszék 1878. évi 12701 sz. a. megváltoztatta a másodbírósági határozatot s érvénytelennek mondta ki a G. Mária és N. Antal között kötött házasságot. Megállapította azonban egyúttal azt, hogy bűnsnek egyik fél sem tekinthető. Indokai következők:

Foelleges bizonyítgatni azt, mikép a kérdéses házasság Magyarországon érvényesnek ismertetik el; ennek a kérdésnek azonban ép oly kevés befolyása lehet az ügy eldöntésénél, mint annak a körülménynek, hogy a házasság Bécsben csak delegáció útján kötött. Mert még ha valóban Magyarországon kötöttet volna is meg a házasság; N. Antal, ki osztrák alattvaló, személyes képessége tekin-

— Ugy hát jó étvágyot hozzá — szolt Keresztes félig bosszusan, mert talán egy kis kommcziót akart magának csinálni azzal, hogy majd a pap nem fogadja el az új adományt, hanem irkálni fog az esperesnek, a mért a conventioban megállapított jövedelem megcsorbították; az esperes meg a szolgabírónak, hogy a papnak elégtétel adassék, commissio jön ki stb. stb., s ő aztán legvégül azzal főz le papot, esperest, commissiot, hogy áttérését jelenti ki valamely más vallásra s kacagni fog egy jóízűt. Talán ezt akarta, hogy még csak nem is mosolygott az izenet-ferdítés comicumán.

De ne értsük mi még most ezt egészen.

Mikor a hivek meghallották, hogy a méltóságos úr elvette a paptól a jó földet, gondolkodóba estek és vélekedének vala némelyek ilyenképen:

— Vajjon mért adok én a papnak két kalangya rozsot, mikor egy kalangyát könnyebb volna adni??

És oh nép — neked tökéletes igazad van!

II.

Mi történik itt?

— Éhen hal a papjok maholnap kurator uram! — szolt Murvai az ő érdemes kurátorához, ki is feljött a paphoz, megnézni a „listából“, hogy kik vannak még restantiában. Biz' ott nagyon sokan vannak, nagyon helyén volt tehát tehát szegény papunknak fennebbi vélekedése.

tetésben az ált. polgári törvénykönyv 4 §-a szerint az osztrák törvényekhez van kötve. Annál inkább áll ez pedig azért, mert a házasság tényleg azon területen jött létre, hol az osztr. polgári törvénykönyv van hatályban.

S épen az ált. polgári törvkv. 636 §-ának is figyelembevételével, hogy a házasság külföldi és belföldi alattvalók közt belföldön kötött, kétségkívül arra a következtetésre kell jutni, hogy jelen esetben az osztrák törvények alkalmazandók. A másodbiróság által hivatolt 37 §. irányadónak még akkor sem vehető, ha elfogadjuk azt a fuziót, mikép a házasság Magyarországon kötöttnek tekintendő. Mert egészen figyelmen kívül hagyatott N. Antalra vonatkozólag eme szakasz hivatkozása a 4-§-ra, a mit annál kevésbé lehet tenni, mert tekintettel a házassági szerződés fogalmára, osztrák törvények szerint nem lehet azt kimondani, mikép a házasság egyik félre nézve megszűnt, a másikra nézve ellenben fennáll.

Ezek figyelembevételével tévesnek bizonyul a másodbiróság azon felfogása, hogy G. Máriára az osztr. polg. törvkv. 111. §. nem alkalmazható, mert nem arról van szó, hogy magyar törvények szerint, hanem épen arról, hogy osztrák törvények szerint érvényes-e a kérdéses házasság. És erre az ált. polg. törvkv. 62 és 111 §-ai alapján tagadólag kell felelni, minthogy G. Mária, mint katolikus lépett H. Károlyval házasságra, az erdélyi egyházi bíróságok pedig ezen házasságot az osztr. polg. törvkvet követő országokra nézve fel nem bonthatták, sőt teljesen érintetlenül hagyták a köteléket H. Károlyra nézve. S ekként a H. Károly és G. Mária között kötött házasság az osztrák tartományokban mindig fennállónak tekintendő. G. Máriának s N. Antalnak

vallásváltoztatása semmi befolyást sem gyakorolhat, mint-hogy a polg. törvkv. 62. és 111. §§. hatályon kívül helyezve nincsenek.

Alapját veszti ez által a másodbiróságnak az a nézete is, hogy a polg. törvkv. 111. §. a G. Mária és N. Antal között kötött házasságra nem alkalmazható. G. Mária ugyanis, mint katolikus lépett H. Károlyval házasságra s minthogy az ily házasság az itteni törvényszék szerint feloldhatatlan, N. Antalra, mint osztrák alattvalóra nézve, a fennálló házasság akadályát létezik.

Mindezek folytán teljesen felesleges az 1853. május 29-iki, a magyar törvényhozás által különben is hatályon kívül helyezett patens s egyéb rendeletek vizsgálata.

Bűnösség kérdésében eléggé indokolja az ítéletet már csak az is, hogy még a bíróságok közt is nézeteltérés forog fenn. S minthogy tény, hogy G. Mária és N. Antal jóhiszeműleg jártak el, s hogy számos hasonló házasság nem támadtatott meg, nem lehet őket büntetendőeknek tartani.

A negyedik evangélium összehasonlítva a más három evangéliummal.

Ujszövetségi tanulmány.

(Folytatás.)

Mennyire különbözik a jánosi Krisztus az imént rajzolttól! Emberi érzelmi mozzanatok, s azok nyilatkozatai merőben ismeretlenek a negyedik evangélium Krisztusa előtt. Hogyan? — mondhatják némelyek — hiszen ugyan-csak ezen evangéliumban olvassuk, hogy Jézus a Lázár

— Éhen hal az áldás*) — volt a biztató, de az ellenkezőt legkevésbé sem bizonyító felelet.

— No nézze hát kurátor úr — hátrálékban van először is Kis Pista; ezt 50 krig büntettetem egyszer, a fia iskolai mulasztásáért; hátrálékban van Törő Mihály; no ezen nem csodálkozom; ha nem volna hátrálékban: csodálkoznám; Nagy Istvánnak is sejtem a baját, mert valami domnezeut emleget, mikor a lelkére akartam beszélni kocsázása ellen. Azután — — — no Pistuka Pistók Istvánt ne bántsuk, ez megadná, ha telnék, hanem ez itt ni, ez a Bartha Ferkó — — —

— Oh, hogy verje meg az áldás! vágott közbe a kurátor.

— Meg is verte ezt az áldás és még sem teljesíti kötelességét; sőt még a mult esztendeivel is hátrálékban van.

— De hát mért nem adja be őket a tiszteletes úr az esperes urnak? majd felhajtathatná a jegyzővel.

— Én? Őket? Feladjam? — kérdé a pap, minden szót külön hangsúlyozva. Igen is feladom őket, a mint fel is adtam már némelyeket, kik a szegény rektort akarják éhen halatni; igen is, feladtam, s ez eléggé meggyőzheti

ktgyelmeleteket a felől, hogy nem félelemből nem árulkodom, hanem valami egyóbért — találják ki mi az?

A kurátor megadta magát a nemes büszkeség előtt, hanem azt még sem állhatta meg, hogy valami ilyesmit ne mormogjon magában: „Kár a szegénynek büszkének lenni, még ha pap is.” Fennhangon pedig így vélekedék:

— Nem volt ez így tiszteletes uram, még csak egy esztendővel ezelőtt sem. Tudja az áldás, hogy most mi ütött hozzájuk; mióta a méltóságos úr kihuzta a földet a tiszteletes úr lába alól, még rám is olyan görbe szemmel néznek, mintha a faluból akarnának kinézni; meg azt is mondják, ha a fizetésre tuszkolom őket, hogy: „nem sokáig vexálsz már minket” — s azzal néhány nap óta, esténként seregestől mennek az udvarba; persze, ott most folyik a tengeri hántás; hanem a hántás közben valami nagyon furcsát is csinálhatnak, mert a mint haza felé menék, éneket is hallék a nagy szobából két nap óta, s ha nem csal a fülem: Bartha Ferkó ugyancsak fujja a magáét.

— Mi az Isten csudáját csinálnak ott? — riad fel Murvai s areza lángvörös lőn valami iszonyú dühtől, mihez fogható nem érzett még soha.

A kurátor megrémült a szemek villámaintól, de páni félelem tölté el, midőn a lelkészt botja után látá nyulni: „Jaj Istenem, mi lesz velem” — rebegé, s igyekezett láthatatlanná tenni magát, nyitogatva az ajtót — sarkánál.

*) K.-kalotai tájszólás; különben káromkodás.

sirjánál sirt és hogy egészen meg volt indulva, midőn megpillantotta Máriát s a vele együtt siró zsidókat! (XI. 33). Ez igaz; de nem szabad felednünk, hogy a fennebbi tudósításban Jézusnak tulajdonított érzelmi nyilatkozat korántsem egy a fájdalom feletti megindulással. Az itt használt szavak valódi értelmökben inkább lealacsonyítást, haragot jelentenek, tehát oly érzelmi nyilatkozatokat fejeznek ki, melyektől, ezen evangélium szerint, magok az Istenek sem mentek. Jézus itt nem együtt sir a sirókkal, hanem inkább boszankodik azon kishitűségen, melylyel megsértetett azon isteni hatalom, mely mindig képes a gyászt és a bánatot öröme és vigságra változtatni. A most említett kivül még egy más helyet is találunk evangéliumunkban, hol állítólag a Jézusban véghezment érzelmi mozgalomról van szó; legalább látszólag ezen állítás mellett tesznek bizonyosságot a szájába adott következő szavak: „Lelkem meg van indulva most; mit mondjak; Atyám ments meg engem ezen órától? de hiszen e miatt jutottam ezen órába (ily körülmények közé). Dicsőítsd meg atyám! a te nevedet!” (XII. 27—28). Ez is igaz; csak-hogy nem lehet nem látni, hogy a lélek szó itt nem az érzelmet, nem a tulajdonképeni lelket jelenti, hanem az életet, a fizikai élethez való ragaszkodást. Ilyen értelemben fordul elő a lélek szó a következő kifejezésekben is: „a jó pásztor adja a maga — nem lelkét, hanem mint a Károli fordítás is mondja — életét a juhokért” (X. 11), vagy: „az embernek fia azért jött, hogy adja a maga életét sokaknak váltságára” (Mát. XX. 20). Hogy érzelmi nyilatkozatról, s általában Jézus lelkében véghezmenő emberi kedélyhangulatról mily kevésbé lehet szó ezen evan-

— Megálljon! Megállt. Együtt megyünk! Szegény, nem merte megkérdezni:ová?

S a lelkész elrohant. Utközben majd feldönté az udvarbeli kocsist, ki egy levélkével botlott bele.

„Édes tiszteletes úr! — szolt a levél — Vigyázzon hivreire, ha még nem késő! Többet nem mondhatok, mert apám ellen kellene szólnom. Bocsásson meg, hogy soraimmal háborgatom, de az úgy szentsége parancsolá.

Tiszteelője Keresztes Mari.”

— Tehát igaz, a mit sejteni is borzadék — suttog a lelkész. A nyomort teherbe ejté a rozszakarát s megszületett a szörny.

— Hallja kurator, alig született s hogyan bőg már is; most keresztelik — folytatá hangosan, a mint a Keresztes háza elé értek. Szegény Máté uram pedig soha sem tudta elképzelni, hogy Bartha Ferkót most keresztelnék, mert hisz őt hallja úgy bőgni oda benn.

Murvai berohant a kapun; botjával félreütött egy fel-dühött ebet s azzal keresztül a konyhán, a nagy szoba ajtajához toppant, dühösen felszakitva azt. Odabenn még egyre tartott az a furcsa ének; de a mint a lelkész belépni látták, mindenkinek a torkán akadt az, s reszketve nézték a lelkésznek haragtól halálsápadt arcát, olyanok lettek egyszerre, egyenként, mint a bibliai Baltházár, mikor a falból kijövő kéz írta; „Mene, Tekel, Ufarsin.”

A lelkész végignézett a jelenvoltagekon s aztán rekedt, dörgő hangon kiáltá:

— Mi történik itt?

(Folytatása következik.)

geliumban, legfényesebben akkor tűnik ki, ha őt magát hallgatjuk meg, mikor a fennebb említett helyen azt mondja, hogy ő nem akarja Istentől ezen órától való megszabadíttatását kérni. Különbben tán semmi sem vezet inkább azon szavak helyes értelmezésére, melyeket János a szenvedés történetének leírásánál használ s a melyek hibás értelmezés és magyarázás mellett Jézusban lelki megindulást tételeznek föl, mint az ő „dicsőítsd meg uram! magad rajtam”, imájára az égből hallatszó ezen szavak: „és én felmagasztaltam őt és én fel fogom újra magasztalni”; és Jézusnak ezen jelenet után a tömeghez intézett ezen szavai: „nem érettem történt a szó, hanem érette-tek” (XII. 28—30). Igen, a János Krisztusa feljül áll minden emberi érzelmi nyilatkozaton!

Jézus életének mindkét leírása úgy mutatja őt fel mint a ki teljesen meg volt a felől győződve, hogy ő messiás. Igaz ugyan, hogy a synoptikusok Jézusa nem mondja ki e meggyőződését azonnal fellépése kezdetén, sőt midőn tanítványainak tudtára adja is, határozottan megtiltja nekik, hogy ezt hirdessék (Máté XVI. 20); de azért ő maga — legalább pályájának végén — nem volt kétségben messiási volta felett, s midőn a zsidó sanhedrin előtt állt, nyíltan ki is jelentette, hogy ő meg van győződve, miszerint ő az Istennek Krisztusa (Mát. XXVI. 63. 64). Sajátságos az, hogy a három első evangelistánál Jézusban a Messiás tudat párosulva van a legnagyobb gyöngeség érzetével. Itt Jézus nem magát, mint Krisztust tanítja, hanem Isten országa dolgait hirdeti. Ő itt a szerény Messiás, ki nem örvend azon dicséretnek, melyben egy nő az által akarja őt részesíteni, hogy boldognak mondja az anyát, kinek hozzá hasonló gyermeke van. Nem csak hogy nem örvend e megtiszteltetésnek, hanem teljesen visszautasítja azt ezen szavakkal: „boldog csak az, ki Isten szavára hallgat és megtartja azt” (Luk. 27. 28). Sőt mi több, azt mondja, hogy nem az vétkezik, ki az ember fiát káromolja, hanem az, ki a szent lelket. (Mát. XII. 31—32). És habár nem utasítja is vissza az Isten fia czímet (Mát. XVI. 16), de határozottan kijelenti, hogy ez alatt a kifejezés alatt azon viszonyt érti, mely az őt hallgatók és az égi atya közt van. És végre, a három első evangélium komoly átvizsgálása a felől is meggyőzhet, hogy Jézus csupán vallás-erkölcsi értelemben nevezte magát Messiásnak.

Jánosnál is Krisztusnak nevezi magát Jézus, de ha e művet figyelmesen átlapozzuk, szemünkbe tűnik, hogy ez a Krisztus eszme itt egy a testté lett ige eszméjével. Mindenütt a Logos eszme áll előtérben (VIII. 24). Az itt rajzolt Messiás, saját kijelentése szerint, az égből szállt alá és jött a földre, hogy nem sokára visszatérjen oda, hol előbb volt (VI. 62). Az itt rajzolt hosszú beszédeknek maga a Messiás képezi tárgyát, s prédikációinak saját személyének dicsőítése alkotja legfőbb tartalmát. Én vagyok a világ világossága (IX. 5); én vagyok az életnek kenye-re (VI. 36); én vagyok a jó pásztor (X. 11); én vagyok az út, igazság és élet (XIV. 6) — ezen s ehez hasonló kifejezésekben szól magáról. Felette érzi magát mindenek-

nek s istent különös értelemben nevezi atyjának (II. 16; III. 35. V. 17). A ki őt látta, az atyát látta — mondja XIV. 9 beu. Őt ugyanazon tisztelet illeti, mint az atyát (V. 23). Elismeri ugyan, hogy ő az atyának alá van rendelve és az atya nagyobb nála (XIV. 28); de ezen bevallásnak alapja csupán annyi, hogy ő nem maga az Isten, hanem az ige, mely Istentől származott; ez jogosítja őt fel magát az Istennel egynek tartani, s azt állítani, hogy benne Isten saját lényegének dicsőségét tükrözte vissza. Még imájában is — melyet a 17-ik fejezet foglal magában — Istent saját magával egyenlőnek tartja; Istenhez való viszonyát „mi“ és „ti“-vel fejezi ki (XVII. 21. 22) s így kiált föl: „atyám! akarom, hogy a hol én vagyok: ott legyenek azok is, kiket nekem adtál (XVII. 24).“ Imáját soha sem önmagáért bocsátja az eget urához, a mint világosan kitűnik ez a Lázár sirjánál (őtént) jelenetből, a hol, miután így szólt: „atyám köszönöm, hogy meghallgattál engem“, nehogy a közönség az ebből folyó, saját személyére vonatkozó következtetést tegye, azonnal hozzáteszi: „tudom Atyám, hogy te mindig meghallgattál engem s nem is magamért tettem ezt, hanem a körülöttem álló seregért, hogy higgyék el, miszerint te küldöttél el engem (XI. 41. 42).“

A mit az imént említettek kétségbevonhatatlanul bizonyítanak, s a fenebbiekben nem egyszer látánk: azt megerősítve találjuk még a következő összehasonlítás által is. A synoptikusok és János Krisztusának törekvése és célja közt is igen nagy különbség létezik. Az első Isten országa prédikálását tüzi cél gyanánt maga elébe. Az igaz vallást akarja terjeszteni, melyről kortársainak még fogalmuk sincs, de a melynek áldása alatt ő magát oly boldognak érzi. Ha látja a nyáját, mely pásztor nélkül tévelyeg: mély megindulás fogja el szívét (Mát. IX. 36). Barátságosan hívja mindazokat magához, kik el vannak lankadva és meg vannak terhelve, hogy az önkény és természetietlenségtől teljesen megszabadított vallás-erkölcsi elvek könnyű igája alatt nyugalmat és megelégedést szerezzenek szíveiknek. (Mát. XI. 28 s köv.). Azért jött, hogy fölkeresse és boldoggá tegye azt, mi el volt veszve (XXVIII. 11). Kortársai legnagyobb részét annak fölhalálására tanítja, mit aodig kerestek, de nem találtak fel (Luk. X. 38). Csoda-hatalmát a szerencsétlenek iránti számalomból használja, hogy őket bajaiktól és nyomorúságaiktól megszabadítsa (Mát. XIV. 14). Egy szóval a három első evangéliumban Jézus egy könyörületes, nemes szívű ember-barát jellegével bír, ki néha ugyan testi, de legtöbbször szellemi javakkal árasztja el környezetét; ez képezi életének földadatát s ez azon önkénytes halálnak célját, melylyel életét betetőzte.

(Vége következik)

Az áll. igazgató-tanács nagy gyűléséből.

Kolozsvártt, 1879. márcz. 2-án

Jelen vannak: főt. Nagy Péter elnök; gr. Bánffy Miklós, Zeyk Károly egyhker. főgondnokok; Lészay Ferencz, br.

Bánffy Dániel, Incze Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla, dr. Jenei Victor, Parádi Kálmán ig. tanácsosok; ügyvéd, pénztárnok, számvevő és titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok előadása és tudásul vétele után

Szász Béla kérdést intéz a főt. püspök urhoz az-iránt, hogy a felséges királyi pár közeledő ezüst menyegzőjének megünneplésére és egyhkerületünk hódolati nyilatkozatának ő felségeikhez juttatására tétetett-e már valamely lépés vagy intézkedés? Főt. püspök úr kinyilvánítja, hogy már megtette a szükséges előzetes lépéseket ez irányban; a királyhágóntúli ref. egyházkerületekkel együttes intézkedés mutatkozik czélszerűnek; mihelyt e tárgyban írott felhívásaira választ nyer, értesíteni fogja az igazg. tanácsot. A főt. püspök úr válasza tudomásul vétetett.

Főt. püspök úr átiratilag tudatja, hogy a kórodi leányegyház tagjai az orsz. tanítói nyugdíj alapba fizetendő 12 frt adóért végrehajtás alá vonattak, holott a 68 lélekből álló egyhközség alig képes nyomorúságosan eltartani egy levitát; ezt is főleg azért tartja, hogy a 12 tanköteles ref. gyermek az oláh faluban ne feledje el merőben a magyar nyelvet; az egyhközség oly szegény, hogy deszkával fedett fa-imaházát könyöradományokból tudta összetákolni, s ha a miniszter ő nmlga nem engedi el a tanítói nyugdíj-adót, kénytelen lesz megszüntetni szegény iskoláját, s akkor Kórodon mind a magyar elem, mind a ref. egyhközség elenyésczik. A főt. püspök úr átirat Kolozsmegye alispánjához a végrehajtás felfüggesztéséért, ki is ezt ápr. 1-ig felfüggeszté. Kéri a további intézkedések mégtételét. Az igazg. tanács felterjesztést intéz a közokt. miniszter urhoz, felfejtve az egyhközség nyomorúságos helyzetét, a vallási és nemzetiségi beolvadás veszélyét és kérelmezni fogja az iskolatanítói adó elengedését.

A tanügyi előadó jelenti, hogy a megrendelt taneszközök megérkeztek; az összes költségek — szállítási díjjal együtt — 132 frt 80 kr-ra mennek. Ez összeg utalványoztatik az egyhkerületi pénztárból oly módon, hogy a kiutalt összeg a krajczáros alap kamataiból később visszafordittassék.

A kolozsvári ref. egyhközség felterjeszti jóváhagyás végett a külső templomnál szükséges építkezések tervezetét és költségvetését. A tervezet és költségvetés jóváhagyatik; de egyuttal megsürgöttetik az 1877-ki számadás és 1879-ki költségvetés felküldése.

A fogarasi egyhközség orgonaépítési tervrajza és költségvetése jóváhagyatik.

Nt. Szász Domokos gen. notarius úr, mint a zso-boki egyhközség templom-építettő bizottságának elnöke, jelentést tesz a zso-boki templom javára tett újabb ajánlatokról és adományokról; beterjeszti a vállalkozók építési tervrajzait és költségvetéseit, s kéri ezek valamelyikének elfogadását és jóváhagyását, valamint az építés tetteleges megkezdésének engedélyezését. A jutányosabb költségvetéssel kapcsolatos tervrajz jóváhagyatik.

A bágyoni templom-építési tervrajz és költségvetés jóváhagyatik.

*
*

Ezután főt. püspök úr az ülést elhagyván, az elnöki széket Zeyk Károly, hivatalára idősebb egyhkerületi főgondnok úr foglalja el.

Tárgyalás alá vétetik a gy.-fehérvári papválasztás ügye, melyre vonatkozólag Elekes György esperes, a febr. 16-ki ülésből felrendelt összes ügyiratokat 45 darabban felterjeszti. E tárgyban az ig. tanács határozata, szó szerint így hangzik:

„Igazgató tanácsunk agyula-fehérvári papválasztás ügyében, illetékes hatásköre elé jutásának percétől kezdve folyton szeme előtt kívánta tartani egyfelől azt, hogy ama felekezetközileg oly fontos pont jogos igénye mielőbb kielégíthetessék, s ez által anyaszentegyházunk tekintélye kockára ne tétessék; másfelől azt, hogy a hosszú időre nyult és bonyolultá vált ügyfolyam lehető méltányossággal, s az összeütközések elkerülésével bonyolítottassék le. Ezért igyekezett az összes acták érdemleges tárgyalás alá vétele előtt is egy nézetre jutni a főt. püspök urral, ki régebbi gyakorlat szerint az ügy korábbi stádiumaiban intézkedéseket tőn; nem adhatja föl azonban azt a törvényes jogát és kötelességét, hogy mint a törvények végrehajtására, végrehajtására hivatott és kötelezett, legfőbb hatóság, e jogának és kötelességének minden irányban és mindenba érvényt szerezzen. Ezért tüzött ki februári nagy gyűlésében saját magának és nem a főt. püspök úrnak, kinek pontos és gyors kötelességteljesítéséről állandólag módja volt és van meggyőződni — zárhatáridőt, s ezért használt föl minden kínálkozó alkalmat, még mielőtt valamennyi acta érdemleges tárgyalásába bocsátkozott volna, hogy a már-már élessé váló ügyet lehető simán juttassa megoldásra, mihez képest ez idő szerint sem látja szükségét, hogy a mult mozzanatok minden egyes ágazatát részletesen megvilágosítsa, és csak épen annak általánosságban való kifejezésére szorítkozik, hogy mint administrationalis testület senki fölött ítélő hatalmat nem gyakorolhat, de mint legfőbb administrationalis testület, minden törvény végrehajtására, végrehajtására magát tartja illetékesnek — egyes intézkedései megbirálására, illetőleg megváltoztatására csak is az egyhkerületi közgyűlés levén törvényszerint jogosult.

Igazgató tanácsunk az összes idevonatkozó föltérjesztések, beadványok, fel- és leiratok, püspöki, esperesi, egyházközségi intézkedések összes actáinak alapján kimondja, hogy:

a) miután a gyula-fehérvári egyhközség papválasztóinak névsorát nem az arra illetékes és nem törvényes elnöklet alatt folyt presbiterialis gyűlés állította össze;

b) miután a papválasztók közgyűlésileg megállapított névsora ellen történt felszólalások elintézését illetéktelenül az esperes és egy papi biztos hajtotta végre;

c) miután a candidáló bizottság egyhközségi tagjai azon választási névsor alapján összehívott egyhközségi gyű-

lésben választattak meg, a mely névsor utóbb kiigazítottatott s az előbb bibásnak tartott névsor alapján történt választás tartatott érvényben.

d) miután a megejtett első candidálás alkalmával a papválasztási szabályok ellenére az egyházmegyei jegyzőnek is szavazati jog adatott;

e.) miután a candidálás alkalmával egyhközségi candid. biztos T. Henter Gábor úr beadta lemondását s mégis az egyhközségnek alkalom nem nyújtott, hogy magát — pótválasztás megejtése által — a candidáló bizottságban törvény adta jogának megfelelő számban képviseltesse;

mindez indokok alapján megsemmisíti ig. tanácsunk a gyula-fehérvári papválasztás ügyében, a választók összeírásán kezdőleg eddig történt összes intézkedéseket, mihez képest az esperes útján elrendelendő, hogy az előbb kijelölt szabályellenességek mellőzésével, a papválasztók összeírásán és egyhközségi candidáló biztosok újra választásán kezdve, a papválasztási szabályok értelmében szükséges teendők azonnal fogamatba indíttassanak, minél előbb és gyorsabban végrehajttassanak, s a papválasztás lehető rövid idő alatt meg-ejtessék.

Igazgató tanácsunk ehhez képest, mintán ez ügyben megelőzőleg a főt. püspök úr is tett intézkedéseket, fölkéri a főt. püspök urat, hogy a hozott határozat értelmében eljárni és intézkedni sziveskedjék, mit annál biztosabban remél, mert meg van győződve, hogy a főt. püspök úr velünk együtt szíven hordja, hogy e felekezetközi szempontból oly komoly figyelemre méltó egyhközségünk mielőbb paphoz juthasson, s azon legutóbbi kijelentése, mely szerint ez ügyben ig. tanácsunkkal többé érintkezni nem kíván, s az actákat, melyek az egyhkerület kétségbevonhatatlan tulajdonai — használatra sem bocsátja át igazgató tanácsunknak, nem tekinthető egyébnek, mint oly félreértés ki-folyásának, melynek fönn nem forgása esetén e kijelentés sem következhetett volna be, miután ig. tanácsunk egyhkerületi főgondnokainkkal és így a főt. püspök urral is, együttesen alkotja anyaszentegyházunk legfőbb kormányzó testületét, s az elnök a vezetése alatt álló testülettől sem az érintkezést, sem az actákat meg nem tagadhatja. És reméli ig. tanácsunk, hogy az imént körvonalozott határozat értelmében teendő intézkedés az egyhközség szabad és minden befolyásolástól ment papválasztási jogát is biztosítandja, miután kétségbevonhatlan, hogy ha a papválasztási szabályok határozmányai minden pontban szigoruan keresztülvitetnek, azontúl senkinek, sem a candidáló bizottságra, sem a papválasztókra hivatalos befolyást gyakorolnia nem lehet. Épen azért fölkéri ig. tanácsunk teljes bizalommal a főt. püspök urat, hogy a hozott határozat mielőbbi fogamatossításáról gondoskodni, s az elért eredményről ig. tanácsunkat tudósítani sziveskedjék.*

EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A „Prot. egyházi és isk. Lap“ 9-ik száma élén közli Geduly L. ág. h. ev. superintendens gyászbeszédét, melylyel Zsedényi Edét az örök nyugalomnak átadá.

Bierbrunner Gusztáv „Remények és csalódások“ felirat alatt összehasonlításokat tesz a német szabadelvű protestantismus egykori kilátásai s mai keserű tapasztalatai között. Idézi dr. Schenkel zárszavait „Die prot. Freiheit“ című 1865-ben megjelent művéből s dr. Schwartz Károlyéit a „Legujabb theologia történelméhez“ című könyvéből, akkor mindkettő azt híven, hogy a német prot. egyház szabad fejlődése biztosítva van, míg evvel szemben rámutat a porosz consistoriumok újabbkori erőszakoskodásaira (Hoszbach, Schramm esete), Bismarck reactionarius törvényjavaslatára, mely XIII. Leo encyklikájával majdnem egyazon pillanatban jelent meg s igazat ad ama lap nyilatkozatának, mely szerint „ha a pápai nuntius a via triumphalison Berlinbe a brandenburgi kapun bevonul, egy halotti menettel fog találkozni, mely Németországnak megfajtott szabadságát — s hozzátehetni: a német protestantismus megfajtott szabadságát is — siri nyugalomra kíséri.“ Igaz, folytatja a cikk írója, pár örvendetes jelenségre is rámutathatni, így dr. Baumgarten derék és bátor művére „Lutherus redivivus oder die Kirchliche Reaction, ihre Gefahr und ihre Ueberwindung“ — a mai kort az „Unam sanctam“ bulla idejével hasonlítva össze — de azért még sem nyomhat el minden aggodalmat, mert mint a Nobiling-féle merényletekben a hatalmasok a „vallás veszedelemben létét“ látják, Leo is a protestantismust teszi a socialismus üzemléiért felelőssé. Végül örvendetes ellentétképpen a magyar protestantismus helyzetét tünteti föl az író — nálunk az egyház szabadsága semmi veszélynek kitéve nem lévén s csak tőlünk függvén, hogy munkával, buzgósággal előbbre haladhassunk. Azért: előre!

Simon Sámuel pap, a szutori népiskola örömnepéről ad hirt, jelentve, hogy e népiskola minden növendéke ingyen kapja használatra a tankönyveket, a tanító és pap folytonosan felügyelvén (két hetenként tartott vizsgálat után), hogy a könyveket a gyerekek az utánuk következők számára lehető épen tartsák meg. Ez által nemcsak segítve van a szegény tanulóknak, hanem valamennyi rendhez, takarékosághoz szokik s a mi fő: a pap minden két hétben köteles lévén az iskolában megjelenni, üdvös befolyást gyakorol jelenléte által a tanításra, nevelésre. Valóban figyelemre s utánzásra méltó kezdemény!

A „Prot. Hetilap“-ban W. folytatja tervezgetéseit a magyar prot. egyetemről, ismételvén multkor említett nézetét, hogy az egyetem helyéül Debreczen választandó, e mellett szólván a város áldozatkészsége, nagyvárosi társadalma, egészséges éghajlata s főként a tanoda jómódúsága is, mint a mely legtöbbet adhat az egyetemre. Járulna ugyanis a debreczeni főtanoda a hittani szak-

hoz 4, a jogihoz 6 s a bölcsészetihez 6 tanári székkal, azonfelül pedig jelenleg a keleti és összehasonlító nyelvészetre egy kitűnő tanerővel. Kellene még a hittani szakhoz 3 rendes és 2 segédtanár; a jogi és államtudományi facultashoz 3 rendes és 2 segédtanár (docens), míg a bölcsészeti facultashoz csak annyi erőt csoportosítának a többi egyhkerületek, a mennyi egy tanárképezde igényeinek megfelel, s így 3—4 rendes és 2—3 segédtanárt. Indokolja a segéd- vagy magántanári intézmény megállapításának szükségét s áttér a kérdés pénzügyi oldalára. A tiszántuli egyhker. jelenleg fizet debreczeni főiskolai tanárainak 30,730 frtot, az egyetemi felemelt tanári fizetések idején viselnie kellene 40,330 frtnyi terhet s ezenfelül (könyvtári segédnek felszolgálónak, természetrajzi szertárnoknak és szolgának s a pedellusnak) 2900 frtot; jövőre igéri a cikk befejezését.

Az „Egyházi és iskolai Szemle“ 9. száma nekrológot közöl Zsedényi Ederől s lenyomatja a „Prot. egyh. és isk. Lap“ból jó részét Király Pál „Látogatásának a francia kálvinistáknál“, végül pár apróbb közleményt ad olvasóinak.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Azon számos felekezeti árnyalat közt, melynek a buddhismus adott lételt, kétségkívül legtisztább és legfigyelemreméltóbb az ugynevezett Shinshiu vagy „igaz secta“, úgy számát és befolyását, mint tanainak egyszerű és előítéletektől mentes voltát tekintve. Keletkezése fontos fejlődési mozzanatokkal áll kapcsolatban. Már Shaka, ki Indiában Kr. e. 1027-ben született, vagy mások szerint 612-ben, azon tanterjedésével tett nagy hirre szert, hogy minden dolog rokonság és oklanczolat alapján jó létre s szabályokat vezetett le a rossz elkerülésére s a jó gyakorlására. Tanfejtegetései számosak, s több kanonikus könyvben emlittetnek, azon utmutatások közt, melyek a paradicsomba jutás s az örök vándorlás büntetése kikerülésének könnyítését tűzik ki földadatokul. Utána sokan hirdették s magyarázták a három kanonikus könyvet Indiában, Chinában Japánban, de ezek Buddha rendszerét sok egyéni megtoldással s személyes véleményük vegyítésével adták elő. Csak később állott elő a férfiu, ki ez irányzatok ellensúlyozására volt hivatva: Shinran, a Shinshiu szekta alapítója, ki Shonin, vagy „szent ember“ néven is ismeretes. Kileneczven éves korában halt meg, 1262-ben Kr. u. Ő fejtette ki először a három kanonikus könyv valódi értelmét s életre hivatva 1224-ben a Zho-do-Sinshiu vagy azon felekezetet mely az igaz utmutatást követi a paradicsom, a „szent föld“ kapuja elérésére. Ennek hívei csak Buddha Amida tiszteletét ösmerik el s rajta kívül más istenségre nincsenek tekintettel, holott a többi felekezetek más Kamikat vagy isteneket is imádnak, s ezek közt a japánokat

és indiaiakat. Tulajdonképen a tiszta buddhai tan nem is tanítja hogy volna Isten, sőt több helyt egyenesen eltiltja tiszteletét. De a brahminok a régibb eredetű hagyományokat s mythusokat is belevonták az erkölcsi szabályok közé, s ez adott okot ama különös hiedelemre, hogy az ind istenségek nem egyebek mint Buddha átváltozásai. E nézetek később Japánba is útát találtak, s mindkét ország lakói kölcsönösen kezdték imádni egymás isteneit. Így romlott és vegyült a tiszta tan egészen a Shinshiu felekezet megalakultáig, mely aztán e nem eredeti elemeket ellökte, s a használatban levő szent könyvek közül csak hármat tartott meg. Shakától eredőket. Egyébiránt a Shinshiu kilencz osztályra oszlik, melyek két legnagyobbika 10—10,000 egyházat s egy-egy millió családot foglal magában. Összes száma a hiveknek 10,000,000. Azonban nem csak számáért érdemi meg e felekezet a figyelmet, de azért is, mert az egyedüli szekta, melyben élő szellem lakozik s haladásképes, s egyedül van hivatva megtisztítani ez erkölcsileg szép és magas tanokat a habona rombolásaitól, a nélkül, hogy eltérne az orthodox buddhismustól egyébben mint értelmezéseiben s szertartásaiban. Megveti a képtelen csodahagyományokat, mikben a többi árnyalatok oly gazdagok, s csak Amidát vagy Amitabhát Buddhát (a megmérhetetlen élet Buddháját) ismeri el, nem mint a többiek, a sok más Buddhát, Bodhisatwát s más égi lényeket is. Papjai nincsenek nőtlen életre szorítva mint a többiekben, ellenkezőleg, szükséges megházasodniuk, mivel a papi pályu, sőt a hivatal is, öröklő. Így, a jelenlegi főpap Otani-Kosho egyenes ágon való utóda az alapító Shinrannak, s fia Otani-Koyei, ki most Franciaországban tanul, visszatértekor öröklendi e méltóságot. Étel is bárminőt szabad enniök, míg a többi felekezetbeliek vegetarianusok. Térítői munkálataik messzehatók, s az utóbbi években Shanghaiban (Khina) egy misszióképzőt alapítottak a romlott buddhista khinaik számára. Lapot is tartanak fenn Norino-Tomashibi, vagy a „tudomány lámpája“ czimen, mely Tokiyóban (Jeddo) jelenik meg, havonként hatszor. Ezenkívül a Shinshiu minden alosztálya havonként jelentéseket tesz közzé. Két legnagyobb temploma a keleti és nyugati Honguwanzi, Japan régi fővárosában, Kiyotóban. Az egyházak kormányzata a főpap által kijelölt papok gyűlése által történik. Beszédeiket Sekkiyoknak (tanfejtegetés) nevezik, s textus gyanánt előbb két-három mondatot olvasnak fel a szent könyvekből. A fölolyvasott szöveg Sandai (dicséretszöveg) nevet visel, a mi viszont nem egyéb, mint összevonása e szavaknak, Buttoku-Sandan-n-o-Dai, azaz Buddha erőnei dicséretének szövege, mert megjegyzendő, hogy régebb magok a beszédek Sandanoknak, vagy dicséreteknek nevezettek. Ime egy ily textus példája:

„Mindazok, kik e felekezet tanait követik, akár azok, kik vagy hittek már Amidha Buddha bölcsességében és hatalmában, vagy pedig eddig nem híven, most hitet akarnak nyerni, egyaránt eszökben kell hogy tartsák a következő két elvet. Először, hogy az embereknek, a mi jelen állapotaikat illeti, engedelmeskedniük kell a törvényeknek, s nem

szabad megvetniök Sho-Zin-t, vagy a japáni Shinto vallás különböző Kamijait (kik Yaoyorodzu, vagy nyolcz millió vannak, köztük az istenített hősökkel, s a régi japáni főnőkök eleivel), sem Sho-Butsut, vagy „sok Buddhát (kik a Buddhismus más felekezeteiben tiszteletben részesülnek), sem Sho-Bosatsut, vagy a számos Bodhisatwát, bölcs lényeket (kik Buddha után következnek, s más szektákban szentek gyanánt tiszteltetnek, míg itt csak Amida Buddhát ismerik el, és senki mást). Mindezeket nem szabad megvetnetek, de tisztelnetek sem. A többi tanokat s felekezeteket sem szabad lenézni, s pontosan meg kell fizetni a kormányt illető adókat, mindenkifelett pedig engedelmeskedni kell az emberiség s igazságosság törvényeinek. Második elv, már most, hogy az embernek, jövő élete érdekében teljes szívvel s rendithetlen akarattal kell elősegíteni Amida Buddha akaratát. S épen ezért nem kell bizonyos vallásos gyakorlatokhoz, s külső szigorokhoz ragaszkodnia, mert azokat a köznép, napi elfoglaltatása okáért, nehezen töltheti be. E két elvet szem előtt tartva, kétségkívül alkalmasak lehetünk arra, hogy a Shinzitsa-n-o-Gokuraku-Zhodo ba jussunk, vagy a „legmagasabb boldogság iga-zi tiszta országába“, mely Amidha Buddha paradicsoma. Azok, kik e tanításokat most és jövőre megőrzik lelkeikben, MidaNiyorai-n-o-Shinziu-w-o-Yetaru-Nenbutsu-Giyozha néven neveztetnek, azaz „ájtatos hívők, kik hitőket Amidha Buddha érdeme s hatalma által nyerték meg.“

Eddig a beszédszöveg, melyben lehetetlen nem látni a magas erkölcsi fölemelkedettséget, mely e sorokat inspirálta. Sok keresztyen felekezetnek szolgálhatnának példánnyul a felebaráti szeretetnek és türelmességnek itt foglalt vonásai. Épen azért még részletesebben szándékunk behatolni az itt körvonalozott tan belső szerkezetébe, s közelebbi számunkban a fent irt textusra mondott egyházi beszédet is közlendjük, melyben a Shinshiu felekezet legszebb igazságai, legmagasztosabb tanelvei öltnek ihletett kifejezést.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1879 márcz. 8.

— A sepsi egyházmegye egyik választókerülete, mint lapunkat értesítik, a Nagy Sándor, hidvégi ref. pap lemondása által megtürült helyre (két kerületben volt megválasztatva) Szász Károly miniszteri tanácsost s lapunk munkatársát választotta meg egyházkerületi képviselőjévé.

— A budapesti tudomány-egyetem bölcsészeti kara — mint a M. Tanügyből olvassuk — az ottani tanárképző átalakítása érdekében föliratot terjesztett a közoktatási miniszter elé, melyben kifejti, hogy a tervszerű összeműködéssel munkálkodó tanárképző megannyi külön s egymástól teljesen független seminariumra volna szakítandó, az egyes seminariumokban korlátatlan joggal és felelősséggel a vezető tanárok birván, az így felszaporodott tanár-képzői költségek fedezésére pedig indítványozza, hogy a kolozsvá-

ri t. egyetem tanár-képzője töröltessék el s az így megtakarított összeg egy része fordíttassék a budapesti extravursetok tömésére. A styl, logika és argumentumok tekintetében fölöttébb gyarló és nem sok szakismeretet eláruló fölterjesztés (melyből különben az is nyíltan kitetszik, hogy a zseb és néhány tanár között fenforgó viszály sugalmazta) a közoktatási tanács elé kerülén, a tanács alapos és minden pontra kiterjedő bírálat alá vette, egyfelől kimutatva, hogy a separativus törekvések csak kárára válnának a tanárképzésnek, másfelől pedig adatokkal bizonyítva, hogy a tanár-képző hiányait legnagyobb részt ama facultás tanárainak tervszerűtlen és össze-vissza előadásai okozzák, rámutatva egyszersmind a fölirotleplezett indító okaira is s vizsautasítva azt az attentatumot is, melyet a budapesti kar a kolozsvári ellen — oly szép testvéri érzülettel — elkövetett. A kolozsvári tanárképző néhány évi fenállása óta oly derék eredményeket mutatott fel, hogy az esztelen támadás élete ellen maga magát czáfolja meg s így reméljük, hogy a közoktatási miniszter méltó leczkében részesítendi a budapestieket, midőn egy szentesített törvény intézkedését ily orozva maró támadással próbálják megsemmisíteni. E helyett jobb lett volna, ha alkalmat nem nyújtanak vala saját gyarlóságaik felderítésére.

— A patriarchák életkoráról olvassuk egy német néplapban azon naiv felvilágosítást, hogy Methusalem az özönvíz kezdetén halt meg, Ádám még 56 évet élt Lamech-el, Nőe atyjával együtt. Nemkülönb az özönvíz után Sem, Nőe fia, ki az özönvízelőtti időkben is 97 évig ismeretes volt, még 149 évig lakta a földet Ábrahámmal együtt, s 49 évig Izsákkal. Rebékka, Izsák neje tehát láthatta őt még Mezopotámiában. Ily módon csakugyan nem volna nehéz a hagyományok szájról-szájra adását megmagyarázni.

— Az olasz közoktatási miniszterium államtitkára, mult év végén körrendeletet intézett az elemi iskolák igazgatóihoz, melyben meghagyja, hogy ezután a vallásoktatásban csak oly gyermekek részesüljenek, kiknek szülői azt határozottan kívánják. A káté tanítása csak szerdán, és szombaton történhetik az e végre kiszabott órákon. Továbbá a káté szövegét szóról-szóra kell tanítani, minden megjegyzés vagy magyarázás nélkül. Más napokon, a leczkék folyamán, a tanító taníthat és magyarázhat ugyan vallásos igazságokat; de csak oly módon, hogy a protestáns és zsidó gyermekek lelkiismeretét ne sértse. Egy római hirlap e körrendelet következtében elhatározta, hogy közzé teszi ama szülők névsorát, kik gyermekeik számára vallás-tanítást kérnek. E lap, túlbuzgóságból, az említett szülőket klerikálisoknak és a polgárosodás ellenségeinek nevezi.

— A zürichi egyetemen közelebből Hagonai Vilma grófné sikeres orvostudori szigorlatot tett s ugyanazon alkalommal tudori értekezését kitűnő sikerének nyilvánította az illető tudomány-kar.

— Nyilvános nyugta. Sz. 4—1879 egyhm. tanács. A deézi ev. ref. egyházmegye tanácsa nyilvánosan nyugtázza a Kackó vidéki vándor lelkészek javadalma növelésére, az 1878-ik évben tett következő alapítványokat, adomá-

nyokat és gyűjtéseket. 1.) Tekintetes t. Róth Pál úrnak készpénzben tett 200 — kétszáz — o. é. frtos alapítványát. 2.) Méltóságos Simó Lajos úrnak készpénzben tett 125 — egyszáz huszonöt — o. é. frtos alapítványát. 3.) Méltóságos és főtiszteletű Nagy Péter püspök úrnak, két darab kötvényben tett 200 — kétszáz — o. é. frt. névértékű alapítványát. 4.) A deézi ev. ref. egyházközség 14 frt 10 krnyi gyűjtését. 5.) Deézs város 29 frt adományát. 6.) A deézi takarékpénztár 40 frt adományát. 7.) A czeplédi ev. ref. egyház 28 frt 50 krnyi gyűjtését. 8.) Méltóságos Lieber József úr 12 frtnyi gyűjtését. 9.) Vojth János úr 5 frt. gyűjtését. Egyházmegyei tanácsunk, midőn a fennebb elősorolt alapítványoknak és adományoknak, az illető célra lett átadását nyilvánosan nyugtázza, egyszersmind úgy az alapító, mint az adományokat adó és gyűjtő egyéneknek és testületeknek, meleg köszönetét fejezi ki. A deézi ev. ref. egyházmegye tanácsának 1879. január 19-én tartott üléséből kiadta Kónya László, jegyző.

— VI-ik közlemény a zsoboki templom-építés javára begyűlt adományokról. Gr. Bánffy Miklós ő nagy-méltósága 100 forint. Egy fejedelmi mentvény díjjában 30 forint. Tiszteletes Bányai L. Gézáné 1 frt. Tiszt. Timár Lajos úr ivén: Mérsei ref. egyház 1 frt, Tiszt. Timár Lajos 1 frt. Timár István 50 kr. Régeni Ferencz 1 frt. Cziriák Dénes 10 kr. Tiszt. Biró András 50 kr. Tiszt. Miklósi József 50 kr. Tiszt. Benedek Pál 50 kr. Csoma Péter 50 kr. Tiszt. Sebestyén Ferencz 40 kr. Hory Béla 1 frt. Tiszt. Antal Domokos 1 frt. Bölöni László 1 frt. Tiszt. Ágoston György 40 kr. Vajna Miklós 1 frt. Sanda György 50 kr. Drégám László 50 kr. Tiszt. Bodola Dénes 71 kr. Visai ref. egyház 20 kr. Türei ref. egyház 1 frt. Nagy-Petrii ref. egyház 40 kr. Középlaki ref. egyház 31 kr. Bányai Mihály 50 kr. N.-Almási ref. egyház 2 frt 21 kr. Kabos Sándor 47 kr. E közlemény összege 148 frt o. é. Fogadják a t. adakozók szives köszönetünket. Kérjük továbbra is a kegyes támogatást, annnyival is inkább, mert a templom építés a jövő hóban — ha Isten is úgy akarja — megkezdődik. Kolozsvárt, 1879 márcz. 5-én. A templom-építő bizottság.

A főtiszt. püspök úr a következő körölvényeket bocsátotta ki:

Tudásúl és megtartásúl.

255—1879. Vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr ő nagy méltósága 30,625—1878 szám alatt szoros megtartás és ahoz alkalmazkodás végett közli, a m. kir. pénzügyminiszter úr ő nmlga, mult évi 58,773 és 1877. évi 65,760. sz. a. körrendeleteit, az anyakönyvi kivonatok és családi értesítők bélyegelése tárgyában, melyeket azzal a figyelmeztetéssel köröztetett, hogy t. lelkészársaim a körlevelek jegyzőkönyvébe híven beiktatva, saját érdekekben szoroson megtartani ismerjék kötelességüknek, annnyival is inkább, mivel e két szabályrendelet mindazokat az eseteket magában foglalja, melyekben az anyakönyvi kivonatok és családi értesítők rendes bélyegelésétől eltérésnek van helye.

Megjegyzí még a miniszter úr ö nmlga, hogy anyakönyvi kivonatokat bélyeg nélkül kiadni csak akkor szabad, ha valaki szegénységét igazolja és peres eljárásban szükségli; a szegénységi bizonyítványnak a községi előjáróságtól kell kiállítva lenni, melyben világosan kilegyen fejezve, hogy az illető összes keresete, s bármely forrásból eredő jövedelme nem több, mint a mennyit a lakhelyén szokásos közönséges napszám tesz. Továbbá, úgy az ily szegénységi bizonyítvány mellett, mint az alább megjelölendő esetekben kiadott bélyegnélküli, vagy a rendes bélyegelés-től eltérőleg kiállított anyakönyvi kivonatokra, családi értesítőkre, a mentesség okát, a czélt és az eseteket, melyekre, azt, vagy azokat kiszolgáltatta, az anyakönyvvezető mindig köteles feljegyezni.

Bélyegmentesek: 1.) A kir. törvényszék és bíróságok által hivatalból bekívánt anyakönyvi kivonatok. 2.) A gyámhatóságok által bekívántak. 3.) A községi jegyzők által a leltárak kiegészítéséül, a kiskorúak születéséről kért anyakönyvi kivonatok. A közjegyzők csak a mondott célra és csakis a kiskorúak anyakönyvi kivonatát kérhetik bélyegmentesen. 5.) A rendes katona állítás, vagy a tényleges szolgálati kötelezettség alóli ideiglenes felmentés, valamint a hadseregből való elbocsátás iránti kérvényekhez szükségeltető anyakönyvi kivonatok, vagy családi értesítők, ha a kérelem a törvényben gyökerező igény alapján támasztatik. 6.) Az egyéves önkéntessé leendő felvétel, úgy szintén az egy éves önkéntesi szolgálatra megkívánt magasabb fokú képzettség igazolásához szükséges, vizsgát szorgalmazó folyamodványok és mellékleteik. 7.) A hadi tengerészetbe hajós-inas minőségben leendő felvételt kérő beadványok. 8.) Az 5. 6. és 7. pontban érintett beadványokra hozott határozatok elleni folyamodványok. 9.) Az ellenőrzési szemléknél felmutatandó esketési bizonyítványok. 10.) A tényleges szolgálatban levő, vagy rövid időre szabadságolt katonák, tengerészek és honvédek nősülési kérvényeihez szükségelt anyakönyvi kivonatok.

Részletes bélyegmentesség engedtetik azon családi értesítők számára: 1.) Melyek hadköteles, de még be nem sorozott egyének nősülési kérvényeihez; 2.) a már

hadi szolgálatban álló egyének állandó szabadságoltatási kérvényeihez; 3.) a nem törvényben gyökerező ok alapján támasztott, elbocsátási kérvényekhez csatoltatnak; és végre a hadkötelesek hagyatéki tárgyalásainál, a katonai hatóság által kívántatnak bé; ezekre ugyanis a bennök igazolt születési, esketési, halálozási esetekre nem tekintve, ivenként 50 kr. bélyeg teendő. Sem teljes, sem részletes bélyegmentességben nem részesülnek: Az itt felnem sorolt esetekben, az anyakönyvi kivonatok és családi értesítők; úgyszintén a törvényben nem gyökerező ok alapján benyújtandó elbocsátási kérvények, valamint az oly folyamodványok és mellékleteik, melyekben oly határozatok megváltoztatása, vagy megsemmisítése kéretik, melyek ellen a törvényes utasítások értelmében, további folyamodásnak nincs helye; ez esetben az anyakönyvi kivonat ive 50 krral, a családi kimutatás pedig annyi 50 krral bélyegezendő, a hány születési, esketési, halálozási esetet foglal magában. Kolozsvártt, február 25. 1879.

A szerkesztő postája.

Czelder Mártontól a következő sorokat vettük: Szász Domokosnak! Tisztelt atyámfia! Az „Erdélyi prot. Közlöny“ 9-ik számában Sz. s. Czelder vetoja című cikk végén tett azon kitételre, hogy később volt magát s a missió egyházait az oláh kormány karjaiba vetni: magyarázatot kérek. Tudva van, hogy én künnlétem ideje alatt egy perczig sem szüntem meg magyar állampolgár lenni, a missio egyházak pedig, a Szász Domokos bűnrészsége folytán nem az oláh kormány, de a Szász Domokos urék ölőbe, fájdalom, a pusztulás karjaiba vettettek. Egyebekről más alkalommal. F.-Bánya, márcz. 3. 1879. Czelder Márton. — Czelder úrnak e curiosus interpellatiójára részünkről megjegyezzük, hogy a kívánt magyarázatot készséggel megadjuk, mihelyt az erdélyi ev. ref. egyházi főtanács megbizásából, hivatalos okmányok alapján, általunk még 1870-ben szerkesztett s kibocsátott Emlékiratra válaszol s az abban foglalt s őt súlyosan terhelő hivatalos adatokat megczáfolja. Az adós fizessen, mielőtt újabb követeléssel lép föl.

U j e g y h á z i m ű v e k.

KÓKAI LAJOSNÁL

(Budapest, IV. kerület Károly-utca 25. sz.)

megjelent és Stein János könyvkereskedése által Kolozsvárt megszerezhető:

Czelder Márton. Halotti imádságok. Háznál, templomban, sírnál. Mel-lékletül rövid gyászbeszéddek. Nagy 8. r. 496 lap. Keménykötésben 3 frt — kr.

Mitrovics Gyula. Egyházi szónoklat-tan. Tekintettel a magyar egyházi beszéd irodalomra. Nagy 8. r. 252 lap ára . 2 frt — kr.

Kiss Kálmán. A szatmári reform. egy-

házmegye története. Nagy 8-ad rét 904 lap. Ára 5 frt — kr.

Fábián Dániel. Népszerű halotti be-széddek I. kötet 166 lap 1 frt., II. kötet 200 lap 1 frt 20 kr.

Vasadi Balogh Lajos. Gyakorlati lel-készlet III. füzet: *alkalmi egyházi beszéddek.* 8-ad rét 206 lap 1 frt 60 kr.

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztőségi szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dése, hová az előfizetési-
pénzek legcélszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Hazai népiskolázás. Felméri Lajos. — A ne-
gyedik evangelium, összehasonlítva a más három evangeliummal.
Újszövetségi tanulmány y—k. (Vége.) — A Maorik költéséről. I.
— Az áll. ig. tanács r. gyűléséből. r. t. — Egyházi lapok szem-
léje. — Irodalmi szemle. — Külföldi szemle. — Necrolog. Kisantal
Sámuel. — Tárca: Vezércikk elbeszélésben. (kökényesi apostasia.)
Irtá: Bányai Géza. (Folyt.) — Egyházi és iskolai hírek. —
A Szerkesztő postája.

Hazai népiskolázás.

Kolozsvár, 1879. márcz. 13.

Nemcsak a politikában, hanem a közmívelődési
mozgalmakban is sajátzerűen találkoznak néha az
események. Eötvös és közoktatási működése hazánk-
ban, s Duruyé, a volt közokt. miniszteré Francia-
országban, a 60-as éveknek csaknem egyazon köré-
re esik. Mindkettő az új és merész alkotások embe-
re, mindketten egyöntetű programmal fogtak az alap-
vető reform-munkához. És az általuk megvetett ala-
pon építnek tovább ma is Franciaországban s ha-
ladunk tovább hazánkban.

Voltak, kik mindkét minisztert idealismussal
vádolták; bizonyosan azért, hogy magot vetettek és
nem terebélyes fákat szórtak az általuk izzadtságo-
san fölszegett talajba; vagy talán azért, mert re-
pülve jutottak arra a magaslatra, melyre akkor még
ösvény sem vezetett, de a hová ma egyrészt ké-
nyelmesen kövezett, másrészt nagyjában kivágott,
vagy hancsikolt, traszirozott út vezet.

A történelem Eötvösöknek adott igazat. Az erős
hit csudákat mivel; a szilárd meggyőződés hegyeket
mozdít ki helyökből. Példával szolgálók.

Midőn Duruy, a 60-as évek elején, egy Clu-
myben (Bourgogne) felállítandó (felsőbb népisk.) ta-
nitóképző-intézet tervéhez fogott: e célra az
őszinte lelkesedéssel és erős elhatározással kívül sem-

mi sem állt rendelkezésére. De a lelkesedés gyújtott,
a nemes város egyszerre 170 ezer frankot és a ben-
cések terjedelmes kolostorát ajánlotta fel e célra.
Majd a megyék hozták meg nagyszerű alapítványai-
kat, s a közlekedés megteremté azt az intézetet,
mely a kitűnő miniszter szemefénye volt, s mely-
nek a megnyitás évében (1866-ban) csak 17, de
már 1869-ben több mint 500 növendéke volt.

Midőn a kiegyezés után Eötvösünk, a mi fe-
lejthetlen emlékü Duruyunk, a népoktatásügy szerve-
zéséhez fogott: neki is alig volt egyebe, mint ren-
dithetetlen bizalma nemzetünk életerejében és határ-
talan lelkesedése hazai oktatásügyünk és közműve-
lődésünk iránt. A mint reform-eszméi elhangzottak,
nemcsak az országgyűlésnek, hanem a társadalomnak
is megnyílt szíve, keze és zsebe a nagy munka meg-
kezdésére, a talaj megtisztítására, s az alapfalak le-
rakására. Az országgyűlés által megszavazott összeg
gyarapítására egymásután sorakoztak lassanként a
községek, megyék s a társadalom különböző rétegei.
A szerény, de buzgó kezdeményezésnek már is érez-
zük, látjuk áldásos következményeit. Ha Franciaor-
szág közoktatási budgetje 6 év alatt (70—76-ig)
megkétszereződött (49 millió frank) a miénk 8 év alatt
(69—77) harmadfél-szer akkorára (3 s fél millióról
8 s fél millióra) nőtt. A buzgó alapvető munka
egyik kézzelfogható eredménye az a 878 lapra ter-
jedő termetes kötet is, mely a „Vallás és közokta-
tási m. k. miniszternek a közoktatás állapotáról szó-
ló hetedik jelentése az 1876—77—78-ik évről”
cizimel ezelőtt néhány héttel jelent meg.

A 70-es évek elején (72—73-ban) alig 140—
150 lapnyi szerény füzetekből álltak e jelentések,
melyeknél ma egyetlen tudományos intézetről pl. a
kolozsvári egyetemről szóló jelentés (609—770 lap)
is terjedelmesebb.

Nem foglalkozván ezuttal sem a felsőbb tanintézetekkel, sem az emberbaráti és közművelődési intézetekkel, a jelentésnek a nép- és középoktatásról szóló részleteit ismertetjük.

A társadalom közreműködését eléggé mutatja az a tény, hogy 1877-ben volt 15,486 népiskolánk, köztük 1600 községi, 13.755 felekezeti és 131 áll. népiskola. A tankötelesek száma 1877-ben 2.127.950-re rugott. Ebből 870 lakosra, vagy terület szerint 3.16 □ mértföldre esik egy iskola. Ezekből iskolába járt 73.1 százalék (1859-ben csak 48%), mely szám 3%-nyi gyarapodást mutat az 1876-iki évhez képest.

A tankötelesek közül 97—90.4% iskolába járó volt 9 megyében, 89—80% 22 megyében, 79—76% 15 megyében, 68—60% 9 megyében, 56.5—52.1% 8 megyében és 45.3—40.6% 3 megyében és 36.3% Szolnok-Doboka megyében.

Az iskolába járó gyermekek közt volt helv. hitv. 230.815, ág. hitv. 153.122 és unit. 6.443; ellenben r. kath. 815.850; közöttük magyar volt 758.473; román 186.001. Legtetemesebben szaporodott a helv. hitv. iskolába járók száma 1 év alatt 10.704-el.

A tanítók száma 1877-ben 20.717-re ment (köztük 15.807 okleveles), míg 1869-ben csak 17

ezer 972 működött; tehát azóta a háromezeret megközelíti a szaporodás. Az 1877-ik évben egy-egy tanítóra átlag 60 tanuló gyermek esett. Az iskolák évi jövedelme ma 8.460,778 frt, tehát 9-ed félmillióra tehető, holott 1869-ben e tétel csak 3.760,122 frt, tehát felényi sem volt. A fennebbi összegből egy-egy népiskolára átlag 546 frt 34 kr jutott.

Faiskola volt 7.708, mely szám a megelőző (1876) évit 791-el haladta meg. Iskolakert volt 4,459, az 1876-dikinál 177-el kevesebb. Tehát a faiskolák az isk. kertek rovására gyarapodtak.

Természetrajzi gyűjtemény bejelentetett 10.232, azaz 432-vel több, mint 1876-ban. A jelentés e tételre azt jegyzi meg, hogy a természetrajzi eszközöket darab számra jelentették be, a mi miatt e tétel nem hiteles.

Tanítóképezde 1877-ben volt 65 (51 férfi és 14 nőkép.), mely összegből a helvét hitvallásúakra 4 s az ágostaiakra 9 jut. Valamennyi képezdében tanított 636 tanító, a protestansokéiban 117 (helv. hitv. 41; ág. hitv. 76, beleértve ez utóbbi számba a középiskolákból bejáró tanárokat is). A képezdek népessége 3991 tanulóbból állt, köztük h. és ág. hitv. képezdekben volt 189+240=429. A képezdei növendékek összes számát a képezdei összes

TÁRCZA.

VEZÉRCZIKK ELBESZÉLÉSSEN.

(A kökényesi apostasia.)

Irta:

BÁNYAI GÉZA.

(Folytatás.)

III.

Az istentisztelet parodiája.

Mig a megrémültek magukhoz térnek, a nagyon megrémültek közül pedig vagy hárman elosonnak és a pap szólni bir: ismerkedjünk meg Maklári Vincze lászlótelki plébános urral: szükségünk van becses ismeretségére.

A plébános úr egyike ama papoknak, kiknek valami csinajok miatt aféle lászlótelki plébániácskába kell lépniök — vezetelni. Az ilyenek aztán vezeklés közben minden eszközt felhasználnak (finis sanctificat media) hogy előbbi jövedelmükhöz juthassanak.

Maklári térítés által remélte szabadulását Lászlótelkéről. Talán Kökényesre is azért járt oly gyakran, hogy méltóságos barátjából is apostátát faragjon.

— Engem bizony ne térítgess Vinczi — mondá neki egyszer Keresztes, midőn a térítésre czélzott. Térítsd hitedre azt, a kinek valami vallása van s ne engem, a megrogzött istentagadót.

— Per deum immortalem! — szörnyűködék a pap.

— Sohse diákizálj itt nekem olyanról, a mit magad sem hiszesz; hiszen te, tudd meg, hogy azóta aludt ki teljesen belőlem az utolsó szikrája is a hitnek, mióta a te szent pofádat látom, te — Loyola maradék!

— No hát ha magadat nem adod, tartván talán a lányodtól, hogy elver, add nekem akkor a faludat; azaz adj egy kis helyet házádban, hogy működhessek ad majorem dei gloriam.

— Lásd így már jól beszélsz s ez elég is lesz, hogy faludtól menekülhess. Parancsolj velem, bánom is én, akármit csinálsz a csöcselékkel. Igérj nekik czifra templomot, 10 mázsás harangokkal, czifra oltárokkal; szagoltasd meg velök a tömjén füstöt: ne félj, elbódulnak tőle, s kitekerik a kálvinista kakas nyakát; csinálj aztán előttök sok hókuszpókuszot, hisz értetek ti ehhez nagyon s biztosítlek drága barátom, hogy elcsavarod a fejöket. Hjah! mert ezek az én

osztályok (191) közt felosztva. egy osztályra átlag 20 növendék jut.

Tanítói oklevelet 1877-ben 1105 tanító nyert: áll. képezdében 271 férfi és 185 nő; prot. képezdében 74 h. h. és 51 ág. h. Az áll. képezdékben növendék tartása 123 frt 49 kr, 's teljes neveltetése 253 frt 97 krba; a növendékek hasonló ellátása 129 frt 16 kr, illetőleg 258 frt 39 krba került az államnak. Nagyon érdekes lenne, ha a felekezeti képezdekről is volnának ilyes adataink.

Az ipari szakoktatást egységes terv szerint kívánja a miniszter szervezni; a házi ipar különböző ágaiban egyfelől a tanító és tanítónő-képezdek, másfelől az állami nép-, a községi felső nép- és polg. iskolákba járó növendékeket, különösen a leányokat gyakorolták. E tekintetben — nézetünk szerint — a tanítóképezdek csak félszeg és féleges munkát végezhetnek; ellenben a vidékenként megnyitott vagy megnyitandó szakiskolák annál jobb szolgálatot tehetnek e téren elmaradott társadalmunknak.

Kisdedővő intézetünk volt 211, melyekben 9.418 fiú és 9.571, összesen 18.999 leánygyermeket ápoltak.

Általában érdekes az iskolákra megyénként törént bevételék és kiadások stb. kimutatása. Ebből

atyámfiak nem olyan okosak mint ti, de nem is tudnak ám úgy meghízni papjaik, mint ti. Nézz végig soraikon, kevés kivétellel, mindannyia nyomorult, földhöz ragadt. Templomaik viskók s néhol — mint itt is — rongyos fatorony támaszkodik a repedezett falakhoz. No már hogy lakóznék jó kedvvel ilyen viskóban egy olyan büszke nagy úr, mint az Isten. S aztán semmi hely e viskókban, a hol rejtekben tarthatnák Istent a papok, mint ti abban a ki meg befelé forgatható valamiben, hogy ijeszthetnék a népet mint gyermekeket szokás a mumussal; hanem a helyett azt papolják, hogy: „Bennetek lakozik az atyámfiak!” Hát hisz jól van; el is hiszi ezt az, a ki nem érti, meg, a ki könnyen meg tudja adni a papbért. Igaz, ad vocem papbér, azt el ne feledd megemlíteni leendő hivednek, hogy papbért nem fognak fizetni; ingyen iskolát is ígérj!

Maklári elégleten dörzsölgeté kezeit, s gondolá magában: milyen jó, ha egy katolikus papnak atheista lelki barátja van.

Másnap citálva volt már az „udvarba“ Bartha Ferkó, a falu szája, ki meg is lőn nyerve csakhamar, mert a tisztelendő úr azt az argumentumot vette elő legelőször is, mit a méltóságos úr csak említett, t. i. hogy nem fognak papbért fizetni. S ez valóban erős argumentum is. És hogy a jó példa se hiányozzék: a méltóságos úr ime kihuzza a jó földet papja lába alól.

tanuljuk meg, hogy még Ugocsa megye semmit sem költött tanszerekre, addig Vas megye 481 iskolájában 4562 frtot adott ki e czélra; Udvarhely megye 552 frtot, miből átlag egy iskolára 3 frt 64 kr esik; Kolozsmegye 814 frtot, miből 2 frt 55 kr jut egy iskolára; Maros-Tordamegye 165 frtot, miből csak 60 kr esik egy iskolára.

A tanítók fizetése is oly nagyon változó, mint az iskolai költségek összege. Mig az áll. népiskolákban átlag 150 frtra tehető a tanítói fizetés, addig pl. Fogarasmegyében az átlagos fizetés 161 frt, sőt Beregmegyében, a hol 100, 80, sőt 60 frtos tanítói állomások is vannak, még elszomorítóbb e rovat.

A közép tanodák 9 tankertületéről nincs oly áttekintő táblázat, mint a népiskolákról. A gymnasiumokban 1877—78-ban volt 19.329 tanuló; a reáliskolákban 5647; amott a szaporodás 1181, emitt az apadás 331. A helv. hitv. 15 főgymnasiumában volt 4477 tanuló, köztük 4338 magyar; az ág. hitvallásnak 14 főgymnasiumban 4044; az unitariusok egyetlen főgymnasiumban 216 volt a tanulók száma.

A főgymnasiumok közt legnépesebb a szegedi kegyesrendi 696 tanulóval, azután jó a debreczeni ref. 661 tanulóval. A nem teljes gymnasiumok

Azonban csakhamar tapasztalható Maklári uram, hogy még e súlyos argumentummal se nagyon könnyű a hódítás. Maklári csak a Bartha-féléket tudta meghódítani s még ezekkel is oly gyorsan s titokban kellett bánnia, hogy a bevégzett tényig még csak sejtelve se lehessen Murvainak. Még elronthatna mindent. Aztán annyi diplomatiával (furfang) is tudott élni Maklári, hogy mintegy a nép erős kívánságának, pressiojának engedve veszi át őket.

Csakhamar készen volt velök, kik tengeri-hántás ürügye alatt az udvarba jártak két nap óta s a mennyire szükségök volt, beavattatának már a pápista vallás mysteriumaiba; még csak az volt hátra, hogy a kálvinista paphoz átírjon Maklári, hogy ime: ezek s ezek jelentkeztek nála átérés végett: adja ki hát számukra az elbocsátó levelet. De hátra volt még addig a méltóságos úr privat mulatsága végett a harmadik estére ígért komédia: egy mise a méltóságos urnál, hogy ezzel mintegy megpecsételtesse az átérés. Mi alapon büntethetnék ezért Keresztet? hisz Istent mindenütt szabad imadni a bevett vallásfelekezetek kultusa szerint.

Az nap Maklári sekrestyésével kocszított le az udvarba, hozván magukkal egy nagy pakkot is, meg a fennebb említett iratot.

közt legnépesebb a rimaszombati egyesült prot (6 oszt.) 196 tanulóval, legkevésbé népes a sajó-gömöri (3 oszt.) 37 tanulóval.

A középtanodák felszerelése is sok helyt képmása a népiskolainak. Pl. a bártfai r. kath. gymn. igazgatósága elmondja, hogy az iskola tanszerekben szegény, mert a védnökség ígért ugyan a felszerelésre évenként 100 frtot, de nem mindig (?) adta meg. A miskolci minorita r. r. k. gymnasium igazgatója pedig azt a vallomást teszi, hogy csupán 210 frtra megy nálok az évi tanári fizetés. Bizony ez összegből nem sokat lehet a tanárnak önművelésére fordítani.

Nagyon helyes dolog, hogy a közokt. kormány ezuttal megkezdte azt is, hogy leíratta a középiskolák igazgatóságaival azokat a jellemzőbb adatokat, melyek az illető intézetek és a társadalom közti viszonyokat, mondhatnám a tanintézetek élet feltételeit alkotják. Ez nemcsak helyes, hanem valóban tanulmányos is, mert a mint Buisson szépen mondja: „Az iskolákat nem lehet csak magokra különválasztva úgy tanulmányozni, mint a vasut vagy táv-irda rendszereket. Az iskolák magokban semmik; azok csak ama népért léteznek és általa lesznek, mely őket a maga képére alkotta s belőlök a maga

szellemét lehelő; azok a nép életét élik minden tulajdonságaival, annak geniussával és fogyatkozásaival egyetemben.“

Felméri Lajos.

A negyedik evangélium összehasonlítva a más három evangéliummal.

Újszövetségi tanulmány.

(Vége.)

Egészen más benyomást tesz a János Krisztusa! Igaz ugyan, hogy Jézus itt is az emberi boldogság előmozdítása végett lép fel, de ezt korántsem azon egyszerű és természetes uton véli elérhetőnek, mint az evangéliumok Jézusa; nem, ő itt e célra tudományos uton törekszik és földi élete legfőbb feladatának isteni méltóságának megismertetését tartja. Szerinte az üdvösségre törekvő emberek elébe Isten a legfőbb követelményül azt szabta, hogy higgyenek abban, kit ő küldött el (VI. 29). Ha nem teszik ezt: a hitetlenség bűnébe esnek, mely kérelhetetlenül vonja maga után Isten ítéletét (III. 18. 36). A hitetlenek bűneikben vesznek el (VIII. 24.) Jézus a hitetlen világért nem imádkozik (XVII. 9). A János Krisztusa bármit beszél és tesz, mindaz csak arra szolgál, hogy azáltal isteni méltóságát kijelentse. Törekvéseinek központja, hogy az atya őt, a fiút, megdicsőítse. (II. 11; XII. 23). Hogy minő cél lebegett előtte földi életében, világosan kitűnik, midőn halála közeledtének érzetében így kiált föl: „most megdicsőült az embernek fia és Isten megdicsőítette ma-

S este együtt valának a meghódítottak s a hevenyészett, de a mennyire lehetett diszes oltár körül felszálló tömjénfüst, most az egyszer nem juttatá eszébe a kálvinistáknak (mert hisz még azok voltak) hogy az a széntartó az ördög serpenyője; hanem elbűvölő titkos borongással nézték az égő csudát s hallgatták a sekrestyés szép orgonát. Maklári először is, diszes papi ornatusban, végigcsókoltatá a feszületet (csókolták már azok nagyon) azután az oltárhoz lépett, teendőit végzendő; a gyertyák égtek, a csengettyű csillingelt; az ekkor beállott csendben verték a mellöket — a decorum kedvéért még az atheista is; a buzgóságtól neki vadult Bartha Ferkó még antiphoniázott is, midőn — egyszerre csak felrántatik az ajtó, s mint egy tűnemény, mint egy rém, belép Murvai László s mint egy rém, oly sápadtan is.

— Mi történik itt? — dörgé retteggető hangon.

De ime a másik pillanatban a mellékszoba ajtaja is nyílik, s az ajtóban szintén egy tűneményszerű alak jelenik meg: az atheista leánya.

Olyan szép, olyan szomorú, s e szomorúság arcán olyan földfeletti. Szemeivel mintha most is szólna, kérdezne és felelné egyszerre, úgy néz, olyan merőn arra a rettenetes alakra ott a küszöbön. Mintha mondaná: Hivtalak, eljöttél, így vártam ezt a te nemes lelkedtől; de én hivtalak: gyűlölsz-e még engem? Ezután is oly megölő sze-

mekkel nézsz-e rám a szószékről, honnan oly közel tudsz Istenünkhöz emelkedni, hogy én alig tudlak követni. És most itt vagy; de nézd, oh lásd: mi történik itt! Istenünk meggyalázva — itt, az én atyám házában. Jaj, segíts mi rajtunk, te, és csak te tudsz segíteni.

Murvainak reszketnek ajkai; szólni akar, nem bír; öklét tette emeli, tenni még nem tud. Szent Isten, mi történik itt, ha az ajk szólni kezd és a kéz tenni fog?

Ur Isten, mi fog történni itt?

Keresztes Péter is felemelkedék karszékéből, de csakhamar visszaereszkedik, gondolá: No lássuk hát mi is, hogy mi történik itt? Utána Maklári tért legelőbb magához, s hirtelen föltalálva magát, finom mosolylyal szólt:

— Épen holnap akartam tiszteletednél látogatást tenni, hogy néhány kálvinista családnak hitünkre való hogy saját lelki üdvösségéről is gondoskadjék áttérését kijelentsem, s számukra az elbocsátó levelet kieszközöljem, meg hogy tiszteletednek is lelkére beszéljek, áttérvén a mi egyedül idvezítő egyházunk szent kebelébe. De mivel tiszteleted itt megjelent, itt adom át hiveim írásbeli óhajlását.

Murvai dühösen ragadta ki az iratot Maklári kezéből, hogy szerteszakítva azt, lábaihoz vágja s aztán szólt:

— Méltóságos úr, mindezekért felelőssé teszem önt a büntető erős Isten előtt, kinek nevéből játékot enged

gát benne. Ha Isten benne megdicsőült, akkor az Isten is meg fogja dicsőíteni őt magában és azonnal megdicsőíti őt“ XIII. 31. 32). És midőn a keserű pohár kiürítésére kerül a sor, melyet az atya adott neki: akkor is így szólal meg: „Atyám, eljött az óra, dicsőítsd meg fiadat, hogy fiad is megdicsőítsen tégedet. Dicsőíts meg Atyám, azon dicsőséggel, melylyel a világ létele előtt birtam“ (XVII. 1—5). Így, míg a synoptikusok Jézusa saját személyének tekintetbevétele nélkül akarja az üdvöt az emberiség számára megszerezni: addig a János Krisztusa személyisége méltóságának megismertetésében látja az emberiség boldogságát.

És végre, valamint a kétféle tudósítás messiása általában más meg más érzelmet táplál keblében a zsidók iránt: úgy más képze van a synoptikusok Jézusának s más a negyedik evangelium Krisztusának a jövőről. A három első evangeliumban Jézusnak számos oly beszédre találunk, melyeknek tárgya: istenországának jevendő sorsa. Hogy e beszédek a tanítványok által helyes értelemben foggattak-e fel, vagy azok kiszínezésében minő szerepet játszottak saját várakozásaik Isten országa felől, az ezen alkalommal nem képezheti vizsgálódásunk tárgyát. Valamint annak megoldását sem tarthatjuk jelen alkalommal feladatunknak, hogy mi az e beszédekben, mit Jézus képes értelemben mondott s mi az, mit szó szerinti értelemben kíván tanítványai által felfogadni. Nekünk ez alkalommal pusztán az átalok rajzolt Jézus képpel van dolgunk. Róla pedig az említett forrásokban azt olvassuk, hogy egészen váratlanul fog megjelenni (Mát. XXIV. 44), hogy mások megítélése végett fog megjelenni (Mát. XVI. 27); hogy

üzetni saját hajlékában, Isten előtt, ki — az önök lelketlensége miatt — a csak fatornyu templomban szivesebben vesz lakást, mint a vakhit czifra domjaiban.

Maklári úr ajkáról egy sarcastikus mosoly azt jelzé, hogy neki roppantul tetszik ez a mulatságos ember.

— De eljön az idő — folytatá látnoki ihlettséggel Murvai, fenyegetőleg magasodva fel Keresztes felé — midőn az istentelenek olyanok lesznek, mint a tövestől kiszagatott tövis, melyhez kézzel nem nyulnak, hanem a ki hozzá akar nyulni, fejszét és rudat veszen hozzá.

A sarcastikus mosoly a méltóságos úr ajkán ismét megjelent, de egy komoly redő a lányka homlokán is támadt s a gyönyörű szempár egy pillanatig sötéten villogott az atyját fenyegető szörnyű ember felé.

— Önöket pedig — folytatá Maklári felé fordulva — a kik elég lelketlenek hiveinket orozva támadni meg lelkekön: eltántorítva őket hitvány világi érdekekért atyáik megtartó Istenétől; kik rákfene módjára befurakodnak egyházunk testébe, hogy ott rothaszzanak, s kik elég istentelenek, decorált színpadot állítva az istentelen házánál, gúnyt üzni az Istennel — megvetem!

— Van-e még valami? — kérdé gunyosan Maklári,

igazságos ítéletet fog tartani, megvizsgálván mindenkinek vallás-erkölcsi életét s nem tekintve a személyiségre, mely ítélő széke előtt áll; az ítélet különbözőleg fog kiütni; az igazak a boldogság országának erényeiben fognak részesülni, az istentelenek pedig száműzetnek onnan s azon nyomorra fognak kényszerítettetni, melyre méltóvá tették magokat (Mat. XXV. 14). Mindez pedig a világ végén fog megtörténni.

Egész más értelemben beszél a jövőről a jánosi Krisztus. Ő is elmegy és visszajön szellemben (XIV. 18. 19; összehasonlítva 16. 17 verssel). Az atyától majd el fogja küldeni a vigasztalót, vágyaiknak ezen másik kielégítőjét (XV. 29). Az igazságnak lelkét fogják megnyerni, mely örökre velök marad (XIV. 17). Nem fogja őket árván hagyni (XIV. 18). Kik őt szeretik és szavát megtartják, azokhoz fog ő és az atya eljönni és azoknál fognak állandóan mindketten lakni (XIV. 23). A szellemnek élete, mely osztályrészükké lesz, egyformán származik tőle és az atyától. Ő, ki közöttök testben élt, épen azért megy el, hogy föllebbentse a fátylat, mely eddig személyét körülvette és láthatóvá tegye személyének azon fenséges minőségét, melyet hivei eddig csak homályosan láttak. Ha ez megtörtént, követői a legszorosabban egyesülni fognak vele. A szellem meg fogja őket mindenre tanítani és meg fogja velök értetni mindazt, mit egykor nekik mondott (XIV. 26). A szellem meg fogja győzni a világot a bűn, igazság és ítélet felől (XVI. 8—10). És miután a megdicsőült Krisztus atyjának házában elkészítette a lakásokat: ismét visszajön és őket magához veszi, hogy ők is ott legyenek, a hol ő van (XIV. 1—3). Mindaddig elnyo-

a mit mentségül hozhatna fel ön, hogy istentiszteletünket háborítani merészle?

Murvait kihozá türelméből ellenfele kihívó modora s dühösen szólt:

— Szavam nincs többé önökhöz, de most már teszek s azzal botjával, melylyel imént ebet ütött, az oltáron égő gyertyákat söpré le.

— Így fog összetörni titeket az Ur — téged is, méltóságos!

— Hah! — ugrott fel székrétől a tegezésre Keresztes s kezét a lelkészre emelé.

— Atyám! ne bánts őt! — sikolta fel a lány s testével védelmezé Murvait, mire a felbőszült atheista karja aláhanyatlék s elkezdett féktelenül kacagni.

— Haha! Hát így állunk? No lám! Most már értem, hogy mért vagyunk oly buzgó istenesek. Eljárunk minden vasárnap a templomba, oh, csak azért, hogy az Istent tiszteljük; de előbb a papját ugy-e? Itthon orgonázunk s csupa istentiszteletből zsoltárokat is éneklünk hozzá, mert a pap is szépen tudja azokat dalolni ugy-e? Tehát szerelmesek vagyunk ebbe az éhenkorászba s tán még

matást fognak e világon szenvedni, de legyenek nyugodtak, mert ő a világot meggyőzte (XVI. 38). Ime! így beszél a jánosi Krisztus a jövő életéről. Hogy ezen fogalmak s az imént felsoroltak közt mi óriási a különbség: úgy hiszem nem nehéz belátni.

Összehasonlító vizsgálódásunknak ezzel végére jutotunk s még csak — mintegy az elmondottak summájaként — a következő kérdésre kívánok feleletet adni: a synoptikusok vagy a negyedik evangelium bir-e nagyobb történeti valószínűséggel? Azt hiszem, e kérdésre nem nehéz a felelet, mert látni való, hogy habár a synoptikusok sok helyt Jézus történetét költöit eseményekkel cifrázzák is föl és megadott tényeknél is a tisztán történeti eseményt összehavaráják a symbolikus képpel, mégis azon sajátosságuknál fogva, mely képessé tesz az általok rajzolt Jézuskép úgy külső, mint belső életébe egy beható pillantást vetni: feljogosítottak érezhetjük magunkat a Jézus élettörténete megírásának tisztelet koszoruját nekik nyújtani és nem a negyedik evangelium írójának. Ők Jézust egészen azon kor keretében tárgyalják, melyben élt; oly nyelven beszéltek, mely hallgatóihoz teljesen illik; működését, munkásságának kezdetét és folytatását úgy rajzolják, mint a hogy azt népének állapota követeli s a valódi bölcsesség kívánja. Nem hallgatójuk el a tetszést, mely fellépését követte, s hiven leírják szomorú bukását, mely a megadott körülmények közt előre látható volt. Képződését, nézeteinek fejlődését, az önmagával folytatott küzdelmet s meggyőződésének diadalra jutását úgy festik le, hogy az általok rajzolt képben azonnal felismerjük az Istentől rendkívüli adományokkal megáldott embert, ki saját munkássága és megfeszített ere-

a felől is álmodozunk, hogy a kőkényesi parochiában papnák leszünk, csupa istenességből. Hanem a felől — Luciferre mondom — ok nélkül álmodozánk: mert — nézd — — Vinczikém, halld: e perczben immár a te hived vagyok; megtérítettél; igaz, keresztény pápista lettem, az én aranyos lányommal együtt. Kálvinista pap úr, holnap ki fogja adni az elbocsátó levelet. Leány, pápista vagy!

— Én, soha! Soha! Hitemet, Istenemet soha, soha el nem hagyom, szolt a leány, két kezét keblére téve. De ime atyám te is nézd és lásd: én szeretem Murvait, bevallom ezt itt ő előtt, szerelmem kintzójaiszával; szeretem lelkemből; de ővé nem leszek soha, soha s még szólni sem fogok soha, hogy hitem szentségéhez a gyanunak még árnyéka se férhessen.

Hogy Murvai mit érzett e pillanatban, azt ne kísértünk meg elmondani.

— Amen! — rebegé tompa, fuldokló hangon, homlokukon csókolva a tiszta szűzet. Most már lehet az öné a győzelem tisztelendő úr.

(Folytatása következik.)

je által a vallás-erkölcsiség azon magaslatára jutott el, melyet mindez ideig ember gyermekének lehetetlen volt elérni. Igen! ő maga sem szégyenli bevallani, hogy ő vérünkéből való vér, testünkéből való test, szellemünkéből való szellem, szóval ember a szó legmagasabb és legszentebb értelmében.

A negyedik evangéliumban ezt az alakot teljességgel nem találjuk fel. Az itt működő írói kéz elszakítja Jézust népétől, felülhelyezi korán, kívül az emberiségen. Az itt rajzolt Krisztus oly nyelvet használ, mely kortársai előtt teljesen érthetetlen. Jóllehet mint zsidó Messiás lép itt is föl, mégis úgy beszél mint egy görög alexandriai bölcsész s kevésre becsüli mindazt, mi népe előtt becses. Ennek a Krisztusnak csupán teste, külső physikai élete egyezik meg más emberekével. Embernek születik, de mint égből alászallt Logosz kívül és feljül áll az emberiségen. Azon szellemi nagysággá, mely egész életén át sugárzik, nem fejlődik. mint ember, hanem az tulajdonát képezi, eredetileg bir vele.

Mindezeket tekintetbe véve, kételkedhetik-e valaki azon kérdés eldöntése felett, hogy vajjon történeti tekintetben a synoptikusok Jézusképe egyszerűbb, természetesebb és valószínűbb-e, vagy a Jánosé?!

y+k.

A Maorik költéséről.

I.

Ismeretes, hogy az ember eredetére, leszármazására, legőszibb viszonyaira vonatkozó tudományos buvárlatok ujabban mily nagy támaszt leltek bizonyos föld- és néprajzi eredmények alapos földerítésében, s főként a ma már nagyrészt kihaltban levő természeti népek tulajdonságainak, hajlamainak rendszeres tanulmányozásában. Ha már egy ily eljárás előnyei itt, az exact tudománytárgyak terén, kiszámíthatlanoknak bizonyultak be, úgy hisszük nem lehet eléggé ajánlani hasonló szempontok minél szélesebb körű érvényesítését ott is, hol azokra eddigelő, egy vagy más okból, a kellőnél kevesebb súly volt fektetve. Így, hogy egyebeket ne említsünk, általános irodalomtörténeti studiumoknak dogmaticus vonását képezi jelenben az, hogy a sajátképeni műveltségtörténelmi elem háttérbe szorításával, bizonyos merev kritikai nézetnek ad helyet, mely az aesthesis fejlődését mintegy kívülről jelzi inkább, sem hogy annak benső természetéből indulva ki, eredményében és hatásában, helyzetében és viszonyaiban tüntetné föl és mérlegelné az egyes tényeket. Némiképeni magyarázatára szolgál ennek az az általános észlelt rendellenes jelenség is, hogy irodalomtörténeti tanulmányokra a legtöbbsébet tévesen magyarázott tisztán aestheticai érdek vonz, míg másrészt közönséges emberi előítélet, megadott kulturállapotokat bizonyos elszigeteltséggel fogni föl, mintha azok magasabb rendű historiai kijelentések volnának, s nem fokként állottak volna elő még fejletlen s kezdetleges előzményekből. Így a mai műveltségtörténész már tisztában van azzal, hogy a keresztényen cultura csiréit a

helléneknél s rómaiaknál kell hogy keresse, ezeket viszont egy megelőző fázisra képes visszaviinni, midőn a hellenizmus alapelemeit már az ó-egypt symbolismusban létezőknek fogja föl, s így tovább, a nyelv- és hitregeképzés hypothetice fölvetett kiindulási pontjait; itt azonban már módszert cserél, s e kényszerű fordulat következtében egyszersmind nagy hézagot fed föl eszmemenetében, melynek betölthetetlenlensége nem egyszer mélyen éreztetett. Mig így az emberi szellem fejlődésének története merőben alakivá süllyed, másfelől van egy mentőpont, hová megnyugvással tekinthetünk a tudomány jövője érdekében, s ez nem egyéb, mint a természeti népek beléletének beható vizsgálata; oly célból, hogy az emberiségnek egy minden történelmi időköt megelőző ősmiveltésége, ősbölcsellete és költészete, mint a történelem és tudomány feltételeiben gyökerező szükségképeni követelmény, analog kapcsolat nyomán, legalább megközelítőleg hű vonásokban nyújtassék elénk. De éppen ezért nem lehet sürgősebb, elodázhatatlanabb kötelessége az európai civilizációnak, mint buzgón hatni a rohamosan pusztuló törzsek megmentésére, melyek egykor létünket, eredetünket s rendeltetésünket illető fontos leleplezéseknek fognak szolgálhatni kulcsaival.

Sok a lehetőség arra nézve, hogy az eddig ismert összes műveltség-periodusok, melyek a világ történeti fejlődés kiválóbb mozzanatait a magok szellemi individualitásokban s kidomboruló jellegzetességekben hagyták kifejezésre jutni, csak szétszórt sugarai egy korábbi s általunk csak sejtethető, egyetemesebb civilizációnak, melynek székhelye Ázsia dús és termőképes fenlápályaira, vagy éppen Indiába volna nagy valószínűséggel tehető. Minden egyebek felett, első sorban, e körülmény teszi kiváló érdekűvé a Maoriknak, Új-Seeland ez őslakóinak tanulmányozását, mint a kikerülő ma már földelítve van, hogy azon népáramlatok töredékét képezik, melyek Délindióból kiindulva terjedtek el a szigeteken, folytonosan délnek véve utjakat, egész Oceaniáig, a hol, bár az ott talált papuákkal vegyültek, őseredeti sajátosságai nagy részét maig fenn tartották. Maga Müller Miksa nem csekély fontosság érzetével hivatkozik rájuk, de e hivatkozásnál többet alig mond, s ez nem is oly feltűnő, ha meggondoljuk, hogy a tárgy csak a legújabb időben tudott maga iránt megillető figyelmet gerjesztetni, s összes irodalma még eddigelő kevés számú, felületes utirajzon is alig terjed túl. Ha még hozzá vesszük, hogy a hely- és személyneveknek minden kritikát nélkülöző följegyzései is mennyire nehezítik, sőt kétségessé teszik a vizsgálódás sikerét, úgy ezzel egyszersmind körvonaloztuk azon határokat, melyek közé, e cikkekben, legyőzhetlen kényszerűséggel vagyunk utalva.

Az áll. igazgató-tanács r. gyűléséből.

Kolozsvártt, 1879. márcz. 2-án

Jelen vannak: Incze Mihály, mint legidősebb ig. tanácsos, elnök; br. Bánffy Dániel, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla, dr. Jenei Victor, Parádi Kálmán ig. tanácsosok; számvévő, pénztárnok, titkár, ügyvéd.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok előadatván, tudomásul vétetnek.

Szász József esperes felküldi a füleai egyházközség felterjesztését, melyben tudatja, hogy felekezeti iskoláját fenn kívánja tartani; készséggel épít új iskolaházat; de az erre fordítható fedezet nem lévén elég, kéri, hogy engedjék meg a templom-alap kamatainak részben való felhasználása; egyszersmind felküldi az iskolához tervrajzát és költségvetését. Az ig. tanács elismerését nyilváníttja az egyházközség buzgósága iránt; a templom-alap kamatainak felhasználását feltételen megengedi; leküldi és ajánlja a Gönczi-féle tervrajzot.

Szász József esp. felterjeszti a k.-ajtai egyházközség és Zathureczky Gyula között kötött szerződést, 1000 darab szálfának az egyházközség érdekében engedélyezett elárúsítása iránt. A szerződés némi módosításokkal helybenhagyatott.

Szász József esperes felküldi a k.-ajtai egyházközség képviselői alapszabály alapján 2000 forint összegnek takarékpénztári elhelyezését igazoló betétikönyvet. A betéti könyv leküldetik az espereshez felügyelet alá vétel végett; az egyházközség értesítettik, hogy elhelyezett tőkéjét csakis az egyházmegyei tanács engedélyével veheti fel.

A n.-enyedi főtanoda előjárósága tudatja, hogy a tanoda jószágigazgatója, Magyarai Pál, a hű és önfeláldozó hivatalnok, éppen hivatali kötelessége teljesítésében kapott testi sérülés miatt, f. évi febr. 21-én meghalt. A halaszthatlan gazdasági folyó ügyek intézésével ideiglenesen Lőthe Lajos tanárt bízta meg az előjáróság addig is, míg a megüresült jószágigazgatói állomás rendes úton betölthetnének. Az ig. tanács sajnálattal veszi tudomásul a tanoda tevékeny és buzgó jószágigazgatójának elhunytát; az előjáróság ideiglenes intézkedése jóváhagyó tudomásul vétetik, egyidejűleg az állomás lehető rövid idő alatti betöltése végett az intézkedések megtétele ajánlatik.

Nagy Lajos esperes felküldi a b.-6-budai egyházközség papi díjlevelét megerősítés végett. A díjlevel az egyhker. közgyűlés helybenhagyásának fenntartásával megerősítettik.

Báthori Dániel esp. felküldi a malomi egyházközség felterjesztését felekezeti iskolája tárgyában. Az ig. tanács a megszüntetést utólagosan jóváhagyja; de rosztalását fejezi ki a fölött, hogy a megszüntetést maga idején nem jelentette be; utasítottik az egyházközség, hogy énekvezérrel kössen új díjlevelet és rendes úton terjesztsze fel megerősítés végett; az országos tanítói nyugdíjalapba fizetett díjakról kiállított nyugtákat küldje fel.

A s.-szent-györgyi tanoda előjárósága tudatja, hogy azon tanoda volt ig. tanára Vajna Sándor tanfelügyelő a reábizott pénzekről szóló számadását mindeddig nem adta be. Az ig. tanács felterjesztést intéz a közokt. miniszter urhoz, melyben a tényállás fölfejtésével fölkéri a miniszter urat, hogy utasítsa Vajna S. tanfelügyelőt, további kellemetlenségek kikerülése végett, számadásának beadására.

A m.-vásárhelyi tanoda előljárósága felterjesztést tesz a német nyelv s. tanára fizetésének 600 frtról 800 frtra leendő felemelése iránt. Az ig. tanács, tekintve a tanoda jelenlegi pénzügyi viszonyait, a kért fizetésfelemelés rendszerezését nem engedélyezheti; azonban az év végével mutatkozandó pénztár-maradék mennyiségéhez képest a többletből 200 frtig terjedhető rendkívüli jutalom utalványozhatását megengedi.

Tárgyalatik számvevő jelentése a czegei egyházközség 1876—77 évi számadásainak felülvizsgálatáról. Az ig. tanács, tekintve, hogy számadó gondnok gr. Vas Ádám az egyházközségnek 2000 frtnyi tőkét elköltötte s ezt, mint kölcsöntartozást kívánja magánál tartani, de zálogjogi biztosítást nem nyújtott; tekintve, hogy az 1877-ki pénztár-maradvány elköltésével újabb szabálytalanságot követett el: felhívja a számadó gondnok urat, hogy e leirat vételétől számítandó 8 nap alatt szabályszerű nyilatkozatot állítson ki a terhére kitett összegek zálogjogi biztosítása iránt, ellenkező esetben mint a reáctizott közvagyon elköltője ellen, a törvény teljes szigorát fog alkalmaztatni; egyszerűsmind felkérlik a gróf urat, hogy további kellemetlenségek megelőzése végett, számadó gondnoki állomásáról haladéktalanul mondjon le.

Tanügyi előadó jelentést tesz a Brassai-Buzogány-féle földrajz 3-ik kiadásának a használható tankönyvek közé leendő felvétele tárgyában. Miután Jancsó Lajos, dr. Török István és Gergely Samu bírálók egyező nézete, a nevezett tankönyvet alkalmas köziskolák könyveinek sorába, s erről a tanodai előljáróságok értesítetnek.

r. t.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLEJE.

A Prot. egyh. és isk. lap 10-ik számában Pereszlenyi János Az újkor réme cím alatt a szociáldemokratiáról, mint társadalmi bajról elmélkedik, melyet a munkások felvilágosítása s az erkölcsi világnézet általánosításával, nem pedig Bismarck törvényeivel és XIII. Leo encyklikájával lehet és kell megorvosolni. Új nézet vagy gondolat nem kínálkozik a cikkben a tüzetes főlemlítésre.

Sokkal fontosabb e szám egy másik cikke, a synodalia rovatában. Török Pál a dunamelléki egyhkerület nagytekinélyű superindense „A magyar honi ev. ref. egyház zsinatjáról és a zsinati előmunkálatokról,” kezdte meg nézetei előadását.

A magyar ref. egyház érdemes bajnoka érdekes vizsgálata emlékeztet a fiatal korából, midőn szegény fiúként a pozsonyi országgyűlésekre föl ránduljon, a minek kárát is vallotta, hasznát is vette. Kárát, mert megtanulva becsülni az akkori követeket, a mostani országházbeli „léhaság, pajzánság, személyeskedés, szenvedélyesség, irigység, gyűlölet, gunyosol, kacsz és viharos derűtség” szemlélésé-

re nincs kedve országgyűlésekre járni s kesereg „édes hazánk kedves nemzetünk hanyatlásán.” De hasznát is, mert az öreg Pázmándi Dénestől, ki minden kérdésnél előbb azt vizsgálta „lássuk, hova vág ez?”, megtanulta, hogy quid quid agis, prudenter agas, et respice finem! Így tekintve maga is az ügyeket, kérdéseket, sok nagyhangú indítványt fogadott skepticismussal. Így történt a 40-es évek kezdetén, midőn „gr. Zay Károly elsütötte indítványát a két prot. felekezet unioja iránt”, melynek tárgyilag örvendett, de melyhez reményt nem fűzhetett, midőn még a jeles esperes Osztróczy Mihály is aképp nyilatkozott a nyílt gyűlésben, hogy „ő pártolja az uniót, de a Mózes táblától meg nem válik, mert az lényeges dolog.” Ilyen forma skepticismussal fogadja a protestáns egyetem tervét — melynek akkor lett volna ideje midőn gróf Dessewffy az akadémiára, Deák Ferencz a Vörösmarty árváknak (s tegyük hozzá mi: Török Pál a budapesti és főtanodájának) akkora összeget gyűjthettek — de most csak épen jó szerencsét tud kívánni a vezérczikkezőknek, fürjeket és manát a pusztázó vándoroknak, kik Kanaanba igyekeznek, hová ő is szeretne eljutni, de csak Nebo hegyéről láthatja. „Tempora Tempore Tempore.”

Ilyen szép reménykedésnek, de ez idő szerint elérhetetlen és kivihetetlen tervezgetésnek tartja a zsinatot is, ma is fenn tartva 1877 évi közgyűlési beszédében kifejezett nézetét s illetőleg kifogásait az indítványozott zsinattartásra nézve. „Időelőtti a zsinattartás mindaddig, míg az országgyűlés meg nem alkotta a vallásszabadságról, az egyháznak államhoz s a hitfelekezeteknek egymáshoz viszonyáról szóló törvényeket”, melyek „a zsinatnak egyik szükséges kalauza”.

Itt vázolja részletesen a királyhágon tuli prot. egyháznak 17. 18. századbeli üldöztetését, az 1715. XXXI. t. cz. zsarnokságát s az 1790. XXVI. t. cz. felemás engedményét, elnyomással vegyített szabadság-forgácsait, különösen 4 §-t, mely a mennyi szabadságot ad a felekezetnek, ugyananyit jogot vesz vissza a Felsőnek, a suprema inspectio czimen. Nyereség volt ez is akkor, de ma már „ocská viselet és korlátok, melyek közé (a királyhágon tuli protestantismus) szorítottak.” Innen van, hogy „a zsinati ügykérdés tárgyalása végett egybehívott convent tagjainak egyharmada egyenesen ellene nyilatkozott a 4-ik §-ben megszabott formalitások szerinti zsinatnak, más harmada ezeket a helyeket kényszerűséggel mentegette, egyharmada pedig tubakolt, hogy a zsinat kellemetlen előízét és bűzét elnyomja. De Török Pál szerint, van ennél nagyobb baj is — és itt már álljon cikke idevonatkozó része szó szerint

„A tartandó zsinatra hivatalos az erdélyi e. kerület is. Királyhágon tuli hitrokonainkkal conventileg két ízben is egyesültünk kölcsönös fogadalmak által, jegyzőkönyvileg örökítve a szövetségkötés emléket, örvendő üdvözetek kíséretében. Öszinte barátsággal viseltetünk egymáshoz s nem is volt köztünk differentia. Őket is, mint a kik az uniohoz tartoznak, meg kellett hívni a zsinatra. Lássuk, hova vág ez?

Erdélyben a reformatio kezdete óta az egyház önállóság, szabadság, jogosultság tekintetében, hasonlíthatatlanul

Folytatás a mellékletben.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 11 számához.

magasan állott a magyarországi fölött minden korban. Tekintve zsinatait, tarthatja azokat előleges bejelentés nélkül, ott a hol, akkor a mikor neki tetszik — a tárgyakat s gyűlési személyek számát nem jelenti be felsőbb helyen, királyi biztost nem ismer, határozatokat hoz, törvényeket alkot, melyek érvényesek s kötelezők a zsinat hatalmánál fogva, a nélkül, hogy a felség helybenhagyása s sanctioja megkívántatnék.

Ellent nem állván ez, erdélyi hitrokonaink, mint unionisták, leszállanak a tetőről, melyen várak áll, hozzánk a mocsárba, hogy velünk együtt küzdjenek az akadékos hinárban. De vajjon feladhatják-e, elhagyják-e biztos várukat? lemondjanak-e autonómiájok s kiváló jogaikról, cserében a mi horlatozott autonómiánkért s nyűgbe vetett szabadságunkért? Nem — ezt ők nem teheték. És szerintem teljes tökéletes igazuk van.]

Ha ők nem akarhattak érdemetlen örökösei leülni az elődök által szerzett becses szabadság és jogoknak, önmaguk iránt hűtlenek és mostohák, az utódok ügye s érdekének elárulói: gondoskodniok kellett jogaik biztosításairól és megspékeltek a zsinati előmunkálatokat jogfentartásokkal. Hjah! nem vagyunk egyenjogúak. Ők-e már okai, vagy mi, a differentiának? Mi, a kik idő előtt akarunk zsinatot tartani. Előbb használjuk fel az alkalmas eszközöket, hogy megteremjen a vallásszabadságról szóló törvény, melyre nézve annyszor interpelláltatott s annyszor ígéretet tett a miniszterium. A vallásszabadságtól elválszhatlan az autonómia s gyűléstartási szabadság; így az erdélyiekkel egyenjogúak leszünk.“

A dolog így állván, a zsinat czélja, hogy minden egyházkerület egységes szervezetet nyerjen, nem lesz elérve s valószínű, „hogy a többi egyházkerületek is, Erdély példáját követve, ragaszkodni fognak autonómiájukhoz.“*)

Keserű gunynyal emlékeztet továbbá a cikk arra az időre, a midőn nem kellett convent, mert megsemmisitené az egyházkerületek autonómiáját, most pedig kell zsinat s annak odaadjuk autonómiánkat. Rámutat továbbá az 1790. XXVI. t. cz. 5 §-ére, mely oktatásügyünkre nézve ad ugyan szabadságot, de csak a felségi jogföntartásával s kérdi, mi lesz, ha a zsinat megállapítja iskoláink rendjét s rá két hétre megterem az országos törvény, mely minket is kötelez? A felső tanintézetek szabályzatát is oly idején kell vala elkészítenünk, mint népiskoláinkét, hogy az is oly hatást gyakoroljon az országos törvényre, mint ez gyakorolt az 1868 XXXVIII. t. cz.-re. Az indítvány meg is tétetett a dunamelléki superintendens részéről az egyetemes tanügyi bizottság felállítása iránt, a két tiszai egyház. el is

*) E rovat vezetője talán megengedhet magának annyi igazándiságot (Rechthaberei), hogy emlékeztesse az olvasót Szász Béla ez évfolyamunk 3 első számában közreadott cikksorozatára, melyben annak a nézetének adott kifejezést, hogy nem az erdélyrészek separatismusán fog a zsinat ügye megbukni. A szerk. úr azért megtarthatja a maga elvi álláspontját.

fogadta, de a dunántúli nem, mert a zsinat küszöbén állunk — pedig „ez magának a zsinatnak is hasznos szolgálatot tehetett volna.“

Nagyfontosságú cikke befejezését jövőre ígéri.

A „Prot. Hetilap“ 10-ik száma befejezi cikksorozatát a prot. egyetem kérdéséről.

A tiszántúli egyház. tehát, mint látók, járulna az egyetem költségeihez a 40330 frt mostani tanári díjazáson felül 2900 frtnyi új kiadással s ezenfelül gondoskodnék a tanhelyiségekről, minek következtében a mostani belakás helyiségei vétetvén igénybe, ugyan e superintendens kötelessége volna a tanulók másként való elhelyezéséről gondoskodni. A többi (3) egyházkerület adna minden fakultásba 1—1 r. tanári, 2 s. tanári fizetést és lakbért, s a könyvtárra 500 frtot, egyen-egyen tehát 8900 frtot. Indokolja továbbá, a cikk, miért kell nálunk, most még, a segéd tanárokat (docens) dotálni s a tandíjakat egyetértve Du Bois Reymond idevágó nézetével — legalább részben a tanároknak kívánja adni. Rendezendőnek tartja a tanári nyug és gyámintézetet (a tiszántúli meglevő alaphoz a többi superintendens is járulván megfelelő tőke összeggel) s mind e tervezetek összefoglalásul historiai adatokkal igazolja a magyar prot. egyház korábbi törekvéseit egy prot. egyetem alapítására (Bocskey J. Bethlen Gábor) s azt a reményét fejezi ki, hogy a philosophiai facultashoz még szükséges tanárok számát (hogy 17—19 tanerő legyen) egyesek és nagyobb egyházközösségek áldozat készsége fogja kiegészíteni, a mint hogy egy kathedra alapítására már is tétetett ígéret — kilátást nyújtva cikkiró arra is, hogy mikor az egyes superintendens az egyetem ügyében nyilatkozni fogtak, az egyetem igazgatásáról, az egyház körületek befolyási jogköréről is szólni fog.

Mikor öltenek e ragyogó fellegvárak testet: majd a jövő mutatja meg.

IRODALMI SZEMLE.

I.)*

„A föld egyes részeinek földirati ismertetése. Brassai Sámuel kézírataiból újabb adatok szerint kiadta Kovácsi Antal. 3-ik jav. kiad. Kolozsvár, 1870.

Bírálatunkban a „Szervezeti javaslat“ alapján abból indultunk ki, hogy a középtanoda I. II. osztályában az egész föld leírását kell tanítanunk, más szóval az egész föld természeti és politikai képét kell tanítványaink lelkébe vésnünk. Ennélfogva oly tankönyvet ohajtunk, melyben a földrajz bevezető, elemi részei is meglegyenek s így a könyv teljesen kerek egészet alkosson. Ohajtjuk pedig ezt azért, mert fel-

*) Az ig. tanácsai tankönyvbíráló bizottság jelentése.

fogásunk szerint a középtanodai oktatásnak minden tárgyat kelekded egészen kell a tanulók szeme elé tárni. Vannak ugyan előismeretek, melyekről már az elemi osztályokban szerzett magának fogalmukat a gyermek, de ezeket ismételni nem árt, új oldalról mutatni föl hasznos és igen tanulságos.

Ezekből indulva ki, úgy találjuk, hogy a földírat első része sem a szervezeti javaslatnak, sem felfogásunknak nem felel meg egészen, mert hiányzanak belőle a földrajzi fogalmak. A szerző szándékosan hagyta ki ezeket, mert szerinte, a mint előszavában mondja — az elemi osztályokban már tanulták Magyarország földrajza kapcsolatában. De tovább menve az előszóban szükségesnek tartja, hogy a tanító ismertesse meg a „gyermekeket a szárazföld felszínének különböző alakzataival, meg kell tanítani, mit nevezünk hegységnek, hegyvonálnak, hegyágnak, hegyélnak, csucsnak, lapálynak; továbbá a szárazföld és tenger közti viszonyból kifejlődő alakzatokra, milyenek például: sziget, félsziget, fok földszoros, könyök v. földnyelv, s viszont tudnia kell, mit hívnak tengeröbölnek, tengersizornak, tónak, mocsárnak. Mindezekre némi segédeszközzel szolgálhat az az ábra, melyet a füzet borítékán láthatni.“ Erre két megjegyzésünk van. Az egyik az, hogy helytelen dolog szabad előadásra, sőt mondhatni a tanító személyére bízni azon meghatározásokat, melyeknek mindig állandóknak, mindig ugyanazoknak kell lenniök. Föl kell tehát venni a tankönyvbe röviden, szabatosan, már csak azért is, hogy valahányszor elfelejti a tanuló, mindannyiszor biztosan megtalálhassa. Másik megjegyzésünk az, hogy ha már szemléltetni akarjuk a szárazföld és tenger közti viszonyból fejlődő alakzatokat, jobb, helyesebb lesz talán fali térképen szemléltetni, mint könyv tábláján lévő silány rajzon.

Az újabb földrajzi tudomány azt a könnyítést vagy tudományos fogást alkotta meg, hogy a világegyetemet alkotó elemeket csoportosan tárja a tanulók szeme elé; a hasonlóságokat egy csoportban tünteti föl. Ezt nem látjuk a bírálat alatt levő könyvben, vagy legalább is igen keveset látnunk belőle. P. o. Európát veszi először s ez helyes is. De sem tengereiről, sem folyóvizeiről, sem hegyrendszereiről nem nyújt oly képet, mely megragadjon képzetünkben. A tengerekre nézve azt tartjuk, hogy egy külön cikkben kellene feltüntetni a világ minden tengereit. A folyóvizekre nézve pedig azt, hogy vízrendszer cím alatt egyszerre kellene szólni Europa folyóiról, mert csak így lehet érdekeltetni a folyók eloszlását e földrészen, nagyságuk arányát, természeti és kereskedelmi előnyeit azon vidékekre nézve melyeken keresztül folynak. Hibának tartjuk továbbá, hogy egyetlenegy folyót sem tüntet föl forrásától torkolatáig. Ha ezt nem teszi hol és mikor tanulja meg a gyermek, mi a folyam felső-, közép és alsó folyása? Vagy talán erre nincs szükség?

A hegyrendszerekre nézve is a csoportosítást tartjuk czélszerűbbnek s ezzel kapcsolatban ohajtanók, hogy ismerkedjék meg a víz-választók fogalmával, habár ezeket nem is mindig hegyek alkotják.

Ezen csoportos áttekintés hiányát érezzük továbbá a föld összes népeire, az egyes földrészek állat- és növényvilágára, valamint az éghajlati viszonyokra nézve is. Nem lesz talán érdektelen megjegyezni, hogy könyvünk körülbelül 58 kérdésben és feleletben mutatja be az egész föld éghajlati viszonyait, de forró, mérsékelt és hideg égővről semmit sem tanulhatunk belőle. Hányat tart meg ebből az a gyermek a ki 6—7 tantárgyat tanul egyszerre?! Így áll a dolog a növény és állatvilágra nézve is. Azt hisszük, hogy ezek mindenkit megnyernek a csoportosítás eszméjének.

Természeti földrajzban szükségtelen a városok felsorolása, a lakosok foglalkozása, mert mindkettő a politikai földrajzba tartozik.

Könyvünk nem áll a tudomány mai színvonalán, mert nem lép egészen az összehasonlító földírat terére. Félig új, félig ó. E miatt nem szól függőleges és vízszintes tagosulásról, partfejlődésről és vízválasztókról.

Legtöbb figyelmet érdemel irányja. Alig van tankönyv, mely a tekintetben versenyezni bírna vele. A természetes beszéd korlátait sohasem lépi át.

Mindent összevéve, mivel a könyv igen terjedelmes, didaktikai alakja egyhangú és fárasztó, tárgyalásmód tekintetében pedig nem lép egészen a már általánosan elfogadott és sikeres összehasonlító és csoportosító módszer terére, indltványozzuk a könyv félretevését addig, míg kívánatos változtatásokkal új kiadást nem ér.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Franciaország.

Említve volt már lapunkban a párizsi ügyvédi kar legújabb congressusa, s annak egyik vitatárgyára adott, valóban igen szűkkeblű véleménye, melynél fogva több mint husz tagból álló s vallásos gyakorlat czéljából megalakult egyesület összejövetele, mint olyanok, hatósági engedélyt tesznek szükségessé. Akkor érintettük, hogy ez ügyben többen a kamrákban is lépéseket szándékoznak tenni, hogy a szabad vallásgyakorlatnak a francia alkotmányban 1789 óta foglalt alapjogát törvényhozási uton is biztosítsák. Most a képviselőtestület egy tagja, Seignobos vállalta magára a teendőt, s előterjesztést, illetőleg törvényjavaslatot nyújtott be a kamráknak, mely valószínűleg el is leend fogadva. Erre most tagadhatatlanul égető szükség van, mert az a gyakorlat, mely szerint eddigelé ilyenmő összejövetelek egyedül a préfet-k kénye-kedvétől tétettek függővé, bár a köztársaság napjaiban sokat szelidült, mindazonáltal többé fönn nem tartható, annál inkább nem, mert ily gyökeres polgárjogok nem függhetnek csupán a kormány jó szándékától, de a törvény élő szavában kell hogy megtestesüljenek. S ma különösen, hogy a közhatalóságok közti egyetértés újra helyreállott, s a senatus arca is szabadelvűbb színt öltött, elérkezett a pillanat e rég ápoltt tervek megvalósítására. Prosensé már néhány év előtt adott be e tárgyban javaslatot, mely azonban, sok viszontagság után, midőn ép azon a

ponton állott, hogy elfogadtassék, a nemzetgyűlés megszakítván munkálatait, abban maradt. Hasonló sors érte a Bar-doux által 1877. jan. 23-án tett javaslatot, mely bizottsági tárgyalatása után épen szavazás alá lett volna bocsátatandó, midőn a kamara feloszlott. A jogfolytonosság alapján e kérdés már előkészítettnek tekinthető tehát, s Seignobos formulázásának érdeme, hogy az államhatalom meg-rövidítése nélkül, magasb rendű bölcséleti szempontra bir-emelkedni, s ebből kifolyólag kiválóan hangsúlyozza a val-lásgyakorlati jog elvi elkülönítését a társulás és gyülekezés jogfogalmaitól, s hogy épen ezért amaz nem ítélhető meg-emeunnek mértéke szerint, bárminő irányt vennének is a politikai áramlatok. Főszínt helyez ennél fogva a hatósági engedélyezési jognak szabályszerű bejelentéssel való helyet-tesítésére, eltérőleg az eddigi praxistól. Miután nincs okunk kétségbevonni, hogy a Seignobos által beterjesztett javas-lat változtatás nélkül elfogadtatni fog, azért közöljük itt szövegszerűen az abban foglalt szakaszokat, ha egyébiránt nem, már csak az érdekesnek ígérkező összehasonlítás kedvéért is. Első cikk: Azon összejövetelek, melyeknek kizáró-lagos tárgya valamely istentisztelet gyakorlása, szabadalma-zottak, föltéve, hogy nyilvánosak, s az illető helyhatóság-nál előzetesen bejelentettek. Második cikk: A beje-lentésnek az első összejövetel előtt nyolcz nappal kell meg-történnie, még pedig az 1868 jun. 6-iki 1. sz. és 2-dik szakaszokban kijelölt föltételek alatt, úgy a nyilatkozók szá-mát és állását, mint az összejövetelek helyiségét, napját, óráját és általános tárgyát tekintve, melyek megtörtén-te után közvetlenül tudomásul vétetik. Minden véletlen és ide-iglenes összejövetelet külön bejelentés kell hogy megelőzzön. Ha ellenben az összejövetel állandó vagy időszakos, úgy új bejelentés csak akkor váland szükségessé, ha a helyiség kijelölésében, vagy a napok és órák kitűzésében változás állott netalán be. Harmadik cikk: Jelen törvény min-dennemű megsértése 100 franktól 3000 frankig terjedhető bírsággal, esetleg 6 naptól 6 hónapig terjedhető fogsággal büntethető, fenntartásával a büntető törvénykönyv által a közhatóságok iránti ellenszegülés és engedetlenségre rótt büntetéseknek. Kiterjesztendő az e törvényben megjelölt büntetésnek még olyanokra is, kik a bejelentést nem az előszabott föltételek mellett tették meg, valahányszor ily bejelentést összejövetel követett. Ugyane büntetésnek ter-jesztendő ki azokra is, kik az összejövetelekre helyiséget kölcsönöztek vagy béreltek ki, a nélkül, hogy a szabálysze-rű bejelentést megtették volna. A büntető törvénykönyv 463-ik cikkelye minden esetben alkalmazható. Negyedik cikk: Hatályon kívül helyezettnek mindazon intézkedések, melyek jelen törvénnyel ellentétben állanak, a büntető tör-vénykönyv 291, 292, 294-dik, az 1834 apr. 10-diki tör-vény 1, 2, 3-dik cikkelyeiben s az 1852 márczius 25-ki rendeletben

S z e g e d ! !

Nincs szavunk kifejezni a keservet, nincs erőnk mérlegelni a veszteséget, mely villámcsa-pásként érte a magyar haza szívét, a szép Alföl-det. Vagy talán hű reporteri buzgalommal adato-kat szedjünk s halmozzunk össze az olvasó szá-mára, ki bizonyára már napok óta a felcsillanó remény s lesújtó csalódás közt hanyattatva, reme-gő szívvel perczről-perczre leste a sodrony titok-zatos élet-halál híreit? Hiszen a természet és az em-beri szív közel rokonok, és eljöttek láthatárunkra is a tornyosuló fellegek és az örvényt kavarázó szélvész, hogy eltöltsék lelkünket gyászos sejtelem-mel, s hogy a sejtelmet majdan fájdalmas bizonyos-sággá változtatva, remegve emeljük szemeinket az ég felé, keresni azt, kit a magyarok népe védel-mezőjének, öröksége fenntartójának hittünk és tud-tunk, s aztán csüggedten fordulva el, könnyek kö-zött zokogjuk a költő szavát: „Multadban nincs öröm, jövődben nincs remény!”

Avagy nincs-e elég okunk a csüggedésre? Hisz a sors, nevezzük azt bár saját tudatlanságunk, gyámol-talanságunk, vagy a külső kényszerűség nevén, oly dermesztő következetességgel üldözött mindedig, hogy nem csoda, ha fásultság nyügzi le a nemzet idegeit, miként a tetszhalottnak, mely hallja és tudja az életet maga körül s végső próbálkozás-ra gyűjti össze életeit, de nem lehet urává a legparányibb mozdulatnak is, melyhez kitörő öröm-mel kötni tudná megszakadt élte fonálát. Hány izben hányták szemünkre, hogy tespedő fatalisták vagyunk, de nem megérdemeljük-e ez elnevezést, ma, midőn a nyugat nyüzsgő raja az emberiszel-lem urrá létét hirdeti a föld, ég, tenger és levegő fölött, míg mi remegve kell hogy földre roskad-junk a kelő nap és a dörgő égbolt előtt, nehogy ellenünk lázítsák az összeesküdt elemeket, hazánk s fajunk végpusztulására; azon hazáéra s fajéra, mely mindig csak a maga kárán tud és akar okulni.

Ha ébredhet még e nemzet: ébredjen, arra itt van most az idő! Nézzen lelkébe, s ismerje meg, hogy saját könnyelműsége az a Tisza, mely mint az alföld szép szőke lánya, oly ingerlő s szeszé-lyes, kaczer lebbenésében oly vidám, de vég-zetes boszút áll a neki tömjénezőn s lépésről-lépésre, örvényből-örvénybe vezetni lassan, de biz-tosan a kikerülhetlen romlás felé. Lelkiismeretlen-ség volna titkolni vagy leplezni, hogy társadalmi úgy mint politikai viszonyaink a corruptio halá-los magvát viselik magokban. Vajjon lesz-e elég regeneráló erő a nemzetben gyökeres átalakulá-

sokat hozni létre, érzelmeiben, gondolkodásmódjában alapos rendszerváltozást eszközölni? Kilépní az ázsiai hajlamok s hagyományok fogva tartó bűvköréből, s az eszme világító fáklyáját gyujtva meg, rendithetlenül haladni egy kitűzött cél, egy elősmert hivatás felé? A mi időnk politikai főelvét épen az képezi, hogy azon nemzetnek, mely kicsinyes, önös érdekeinek lánczát le nem tudja rázni magáról, pusztulnia kell, s világtörténelmi hivatást csak úgy valósíthat meg, ha természetes és nem forcírozott kapcsolatba bírja magát hozni a haladás azon általános vezérelveivel, melyekben magát az emberiség nagy családjával egynek érzi, s melyen belől separative haladnia s nemzeti kérdéseket vetnie föl, nem szabad.

Jól tudjuk azt mindnyájan, hogy nincs magyar, ki meg ne tudná kenyerét osztani az éhez-zővel, s le ne törülne résztvevő szívvvel a szenvedő honfitárs könnyeit. Épen azért, e kérdés, bármily aggályossá tegye is a jelen pillanat, csak másodrendű. Ellenben méltó bátortalansággal tekinthetünk a közel jövő közgazdasági és financialis nyomorai elé, mert e részben csak úgy segíthetünk magunkon, ha nem lesz szív a hazában, mely távol tartsa dobbanását a közös feladat szent kötelmeitől, s ha nem lesz, ki egyet ne értene abban, hogy minden meddő szóvitának, a doctrinarismus nálunk oly honos ál-jogérzetével együtt, le kell hogy tűnjenek a napirendről hogy helyet adjanak a tettek földerülő korszakának. Magyarország néma gyásza megadta már a jelszót:

Szeged, Vásárhely, Csongrád, Szentes!

Ébredjünk föl s vegyük kezünkbe a munka evangeliomát!

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1879 márcz. 8.

— A székely-udvarhelyi ev. ref. collegium előljárósága a tanulók közt, a legszigorubb és legpontosabb orvosi felügyelet daczára is nagy mértékben elterjedt keleti szemfájás miatt — mely a helyi más két középtanodában is hasonló mérvben dühöng — a tanuló ifjuságot f. hó 8-án hazabocsátotta, illetőleg a tanítást f. évi ápril 20-áig beszüntette, hogy ez által a kór terjedésének gátat vessen. Ugyanis ezen alig 300 tanulót számláló iskolában pár hét alatt 110 szembeteg lett; ezek közül ugyan csak mintegy 50 nem járhatta a tanórakat, de a többi sem levén biztosítva a bekövetkező nagyobb baj ellen: az elővizgyázat a szétbocsátást javasolta. A nehezebb szembetegek benmaradhatnak az iskolában, hol szükséges orvosi ápolás-

ban részesülnek. Az ápril 20-án kezdődő szorgalomidő elején a tanulók csakis az iskolai orvos által eszközzendő megvizsgálás után költözhetnek be a tanodába. Sz.-Udvarhely, 1879 márcz. 8. Gönczi Lajos, előljárósági jegyző.

— Pórus járt ajándék. Furcsa eset történt Hagenben. A múlt hónapban a fenyítő törvényszék előtt tanárok állottak vádlottakként, ajándék elfogadása miatt. A m. év júliusában egy hageni lap azt írta, hogy egy odaváló jómodu polgár, a feletti örömeiben, hogy fia a reáliskolai éret-ségi vizsgálatot jól kiállotta, a tanároknak elismerése és hálája jeléül ajándékot adott. Az intézet igazgatója ugyanazon s még két más lapban kétségbe vonta a közlemény igazságát s kijelentette, hogy a szerkesztő ellen bünyfenyítő eljárást fog indítani. Meg is tette. Az elővizsgálat alatt azonban kiderült, hogy valóban, ha nem is valameny-nyi reáliskolai tanár, de ötön közülök, élükön e prörectorral összesen 1000 márkot kaptak. A szerkesztő ellen indított elővizsgálatot tehát megszüntették, s a királyi államügyész-ség most már a büntető törvény 331. §-a alapján a reáliskolai tanárok ellen emelt vádat. Mind az öt vádlott meg-jelent a tárgyaláson, három védővel. Az államügyész min-denik vádlott ellen principialiter nyolcz napi fogságot, más-sodszorban 300 márk pénzbüntetést, az ajándék confiscálá-sát és a költségek viselését indítványozta. A védők mindent elkövették a fölmentésért. Hosszu tanácskozás után azon-ban a törvényszék mindenik vádlottat 150 márk pénzbir-ságra, az ajándék confiscálására és a költségeknek egyenlő részben való viselésére ítélte. A vádlottak fellebbeztek

— A pápa megidéztetése. A solothurni bíróság XIII. Leo pápát tárgyalásra idézte meg. Egy solothurni katholikns polgár ugyanis a pápát, Ferencz József ő Fel-ségét és a brazíliai császárt nevezte meg örökösévé vég-rendeletében, melyet az örökhagyó rokonai semmisnek nyil-vánítottak. Minthogy a hatóság értesítése következtében a két uralkodó lemondott örökségéről, a pápa azonban nem nyilatkozott, a bíróság nyilvánosan idézteté meg a katho-likus egyház fejét.

— Csődbe jutott kolostor. A Dames du Bon Pasteur rend egyik kolostora csődbe került. E rend a maga fölada-tául tűzte vétkes, de bünbánó nőket fölvenni keblébe s ró-luk gondoskodni. A főntebbi kolostor Meulinsban fekszik és a főnöknő az ily befogadottakat mindenféle durva munkára alkalmazta. A dolog jól is ment egy ideig, de a napokban hire jött, hogy a vállalkozó főnöknő félmillió adósság hátra-hagyásával megszökött. A liquidációt a kereskedelmi tör-vényszék már elrendelte. A hitelezők közt van egy szivar-kereskedő is, ki a kolostorba 600 szivart szállított.

A szerkesztő postája.

Szegedi Miklósnak, Körös Bányá. Lapunk szük tere régi adakozások hosszú lajstromainak közlését nem engedi. Az újabbakat s a felhívást közölni fogjuk.

Révai Lajosnak, S.-Szt.-György. Beküldötte s legközelebből közlöm. A másikat várom. Csak ne legyen nagyon hosszú.

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutoza 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvtér-
dése, hová az előfizetési-
pénzek legczélszerűbben pos-
tautalványnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Négy fal között. Horváth István. — A Ma-
orik költéséről. II. — Egyházi lapok szemléje. — Irodalmi szemle.
— Külföldi szemle. — Necrolog. Kisantál Sámuel. — Tárca: Ve-
zéreczik elbeszélésben. (kőényesi apostasia.) Irta: Bányai Géza.
(Folyt.) — Egyházi és iskolai hírek. — Körösvények — A Szer-
kesztő postája.

Négy fal között.

Bükkös, 1879. márcz. 8.

Mai napság sokat irnak és beszélnek a mo-
dern világnézletről, modern műveltség-
ről, ellenségeink tetszelgő kárörömmel beszélnek a
protestáns egyház széthullásáról s en-
nek egyik okát épen abban vélik rejleni, hogy a
protestantismus a modern világnézletet mohó ét-
vágygyal veszi fel, a nélkül, hogy azt a keresztyén-
séggel teljes összhangba hozva életerős egyház ala-
kitására képes volna; ront, de nem épít; úgy te-
szén a keresztyénséggel és az egyházzal, mint a
boncztanár a hullával, szétdarabolja, tanítványainak
érdekes előadást tart, a nélkül, hogy bár egy egy-
szerű létszervet elő tudna állítani, és így tovább.
Valljuk meg az igazat, sok igaz van az ilyen és
hasonló szemrehányásokban; igaz, hogy a modern
világnézet iránt fogékony; a tudomány élesen met-
sző kés kezében, de a legtöbb esetben azzal kibé-
különi vagy összhangba kíván jöni, a helyett, hogy
lényegének megfelelő létszervvé alakítaná; az egy-
ház — mint külalak — terén a modern állam utánzása
kedves foglalkozása; az éles kés segítségével önmagán
is kényes experimentatiokat teszen, figyelmen kívül
hagyva, hogy vajjon az illető kiállja-e vagy nem.
Másfelől azonban nagyon szeretném, ha valaki világó-
san definiálná, hogy mi az a „modern világ-
nézet?” „modern műveltség?” mi viszony-
ban van azzal a keresztyén, közelebbről a pro-

testáns elv? mert én nem szégyenlem bevallani
e téren teljes tudatlanságomat, nem szégyenlem el-
ismerni, hogy a sok negatív és pozitív tételek és
állítások közt eligazodni nem tudok, daczára annak,
hogy a modern világnézletnek egy pár élesebb ki-
domborodása nem kerülte ki figyelmemet. Azt ve-
szem ugyanis észre, hogy a modern világnézet cri-
teriumaihoz tartoznak a keresztyénség tarthatatlan-
ságának bizonyítgatása; a Darwin „ego primam
tollo, quia nominor leo“-féle elvhódításai; a
jezsuita morálnak, mint igen hasznos világi bölce-
ségnek, a szelidséggel, ártatlansággal, becsületessé-
ggel folytatott gunyolódásai; korunk nagy eszméinek
— a szabadságnak, egyenlőségnek, testvériségnek
csak a nagyhangzásaú kortes-beszédek keretén belől
méltányolt jelentősége és így tovább. Ezek mellett
félve, tartózkodva itt vagy amott szeliden félrevo-
nulva titkon sohajtozik a Krisztus szelleme; a jók-
nak, nemeseknek, felemelkedett gondolkodásuaknak
szellemi, láthatatlan egyházzá olvadt egyesülete me-
neyi tisztaságából nem hajlandó a föld gözskrété
alászállani, hogy látható alakot vegyen magára.
Én a modern világnézletnek ilyen és ezekhez hasonló
jelenségeit látom előtérbe nyomulni.

Lehet, hogy mint egy félreeső helyen levő, a
világ zajától elzárt, szemlélő csalódom. Vajha így
lenne, vajha tények hazudtolnák meg azon állitáso-
mat is, hogy az erdélyi ev. ref. egyházkerület a
modern állam szervezet utánzásában tulságig ment.
Az utolsó évtized alatt felszínre látjuk kerülni, —
habár más alakban és alkalmazással — mind azon
emberi indulatokat, szenvedélyeket, politikai fogáso-
kat, melyek a modern államéletben napirenden van-
nak; még csak egy lépés választ el a teljes büro-
kraciától, a papok ma-holnap gépies administato-
rokká törpülnek. Ime az aggodalom, tartózkodás, bi-
zonytalanság forrása.

Épen ezért, ha szabad, nyílt, őszinte és minden utógondolat nélkül való vallomást tenni, maga a protestans pap is a legnagyobb óvatossággal, nem kis aggodalmak között küzd azon valóban puritán protestans elv mellett, hogy „a lelkeszi rend a község kebeléből eredő hivatal, mely a Krisztus példája szerint és apostoli áldással ellátva, állittatik be a jó rend tekintetéből a tanításra, sacramentumok kiszolgáltatására s lelkipásztori gondviselésre.”

E szerint az egyházat alkotó elemeknek papi és világiakra való éles szétválasztása nem tartozik a protestantismus lényegéhez. Én részemről nem tudom megmagyarázni, hogy miértlőnek egyházi életünkben a papság és világiak, mint egymással ellentétes s talán eltérő célra törekvő tényezők, egymással szembe állítva, sőt azt sem tudom elképzelni, hogy e két tényezőnek egy szempont alá vonása az egyház lételét veszélyeztetné. Szeretjük hangoztatni azon magosan kiemelkedő protestans elvet, hogy mi mindnyájan szent nép, királyi papság vagyunk és mégis a papok és világiak, mint egymásnak ellenlábasai, úgy

szerepelnek. Vajjon ama kimagasló elvnek természetes következménye-e a megkülönböztetés vagy az, hogy nincsen sem zsidó, sem görög, sem szolga, sem szabados között válogatás, mert ti mindnyájan egy vagytok a Jézus Krisztusban (Gal. 3. 28); vajjon az következik-e, hogy, a képviseltetés kérdésénél, a numerust véve alapul féltékenykedjünk egymásra, vagy pedig az, hogy minden mellékes tekintet nélkül, azok legyenek képviselőknek választva, kikben legmunkásabb a Jézus Krisztusba vetett hit; vajjon az következik-e, hogy azt feszegessük, ki a hibás? vagy az, hogy egyetértve, vállat vetve munkáljuk a Krisztusi szellem terjedését s az egyház gyarapodását. Ime, itt állunk a nagy problema előtt, jól tudjuk, érezzük, hogy annak teljes megtejtésétől függ jövő életünk, nemcsak az egyház, hanem a magyar nemzeti szellem felélése is és mi habozunk és mi félünk és mi papok és világiak egyforma bizalmatlansággal viseltetünk egymás iránt és mi egyforma gyanúsítással kisérijük egymás lépteit és mi előkészítjük — talán látványosságnak okáért — a gyula-fehérvári papválasztásnál felmerült meghasonlást. . ugyan ki vállalkozik világosan fel-

TÁRCZA.

VEZÉRCZIKK ELBESZÉLÉSBN.

(A kökényesi apostasia.)

Irta:

BÁNYAI GÉZA.

(Folytatás.)

IV.

Vae victis!

Kökényes fenekestől felfordult, ad majorem dei gloriam.

Az áttértek, természetesen mindnyájan megkapták az elbocsátó levelet. Hanem az egyes családokban nem mindenik tag lőn apostatává. Némelyik családból csak két fő tért át, némelyikből pedig csak az asszony; egyikből a gyermekek is, másikkól csak a szülők, a kik csak megpróbálni mentek a pápisták istenét is, vagyis a kik csak színből térték át, hogy papbért ne fizessenek, kik azonban szentül elhatározták, hogy a hatodik faluba is készek elmenni, fölvenni az uri szent vacsorát.

Támadtak aztán mindebből szörnyű szomoruan mulatságos állapotok.

A dühös pápistává lett családfő eldönteté az asszonyt, mi közben tanácsolta neki, hogy hívja segítségül a kálvinista Istent. A még dühösebb pápista némben pedig kizárta esténként kálvinista urát, mert ő — ugymond — pogánnyal nem él egy házfedél alatt. A pápista iskolások (mert hát ingyenes pápista iskolát is teremtenek láthatatlanul működő kezek) nyelvöket öltögették a kálvinista pullusokra; a kicsi-hitőkben önhitt kálvinisták pedig jól elrakták őket ezért. Pistuka Pistók István uramnak kerekén kijelentette a felesége, hogy ha nem tér vissza hitéhez, hát ő hozzá se térjen vissza többet, vagyis válóperrel fenyegeté (no erre fogadhatunk, hogy visszatér, mert nagyon szereti pattogó kis feleségét). Szóval olyan állapotok támadának, a mikbe senkinek sem telt nagy kedve.

Csak egyedül Bartha Ferkó volt megelégedve a dolgok folyásával. „Nem adunk a papnak, nem adózunk“ jel-szóval buzgón pörgeté nagy kegyesen olvasóját, mormogván a sok „üdvözlégy“ közé egy-egy cifra miatyánkot is, a miért az a sok golyóbis olyan lassan foly a madzagon.

Legelőször Pistuka Pistók István uram kopogtatott be Murvaihoz egy szóra. Nézzétek, mily félénken közeledik a parochiához; meg-megáll, gondolkozik; hátát majd lehuzza egy jól megtömött zsák; menne is, de fél; vissza is térne, de visszatérni még inkább fél; mit tegyen? Habozása közben észre sem veszi, hogy már be is tette a papi utczaajtót, hanem ijedtében majd elejti a zsákot, a mint a szo-

mutatni, hogy mindezek a Krisztus szeretete iránt való versengésből, vagy valami más érdekből származnak-e? Vajjon azért vannak-e mindezek, hogy az egyház a Krisztus szellemének mentől teljesebben látható kinyomata legyen, vagy pedig, hogy a földi hiúság itt is kielégítést találjon?

Engedelmet kérek, de itt hiányzik a nyíltság s őszinteség és aligha nem valami utógondolat lapang alatta. Mire való egyfelől azt a gyanút költeni föl, mintha a mi felfogásunk szerint is, a laikus a pap közvetítése nélkül nem juthatna Krisztussal összeköttetésbe; másfelől azon látszatnak hízlelni, mintha a laikus nem akarná azt a Krisztust ismerni fejének, kit a pap prédikál. Csak egy kis, alig észrevehető logikai botlás is elégséges arra, hogy az egyházat alkotó elemeknek papi és világiakra való éles szétbontása által a legmagasabbban kiemelkedő protestans elvet — „ti mindnyájan szent nép és királyi papság vagytok” — meghazudtolja; elégséges arra, hogy rémképeket állítson, mintha ama szabadelvű protestans fogalomnak, hogy „a lelkeszi hivatal a község kebeléből eredő hivatal”, meg van az a veszélyes árnyoldala, hogy a szerint a pap azon

bából kilépő Murvai im előtt áll — fejszével kezében. Ne ijedj meg szegény ember, az a szegény ember csak fát akar vágni, hogy befűthesse valahogy szobácskáját, melyet ti oly hideggé tettetek.

— No mi baj atyafi?

— Hát instálom tiszteletes uram, meghoztam a hátralevő papbért — hebegé akadozva Pistuka uram s most már le is csapta a zsákot, nagyobb nyomaték okáért, vagy talán, hogy ha ütni találják, jobban futhasson.

— Eltévészettette a házat atyámfia! itt kálvinista pap lakik.

Látva emberünk, hogy tiszteletes ura nem akarja agyonütni, egy kicsit megemberelte magát a válasza.

— Jaj tiszteletes uram, akkor tévésztettem el a házat, mikor az „udvarba” mentem — válaszolt erős bűnbánó képpel a mi „háromszor Istvánunk”. Már én nem bánom tiszteletes uram, akármit is csinál velem, ha pofon üt sem bánom, a másik pofámat is odatartom; üssön, megérdemlem, de én nem maradok tovább is pápista.

Ezt ugyancsak kapacitálta pattogó kis felesége.

— De hát miért nem, kérdé a pap, mikor olyan szívesen látják oda át s aztán lássa, oda még ezt a duzzadt zsákot sem kell czipelni.

— Már én nem bánom tiszteletes uram, de jó, hogy egyszer már háttal lehetek amoda, vissza se is fordulok többet azokhoz, a kik olyan csuful elcsábítottak a nem fizetéssel, mert lássa tiszteletes uram — verje meg őket az

Krisztust prédikálja, kell prédikálnia, a kit a község követel; így megtörténhetik, hogy a történeti Krisztus helyett egy költött, talán képzeleti személyiség lesz az egyházi — de aligha a keresztyén — élet központja; háttérbe szorulván, vagy egészen elaposodván azon életelvek, melyek a keresztyén miveltesség alapjául szolgálnak. Hogy mennyire jogosult ezen feltevés — azt hiszem — minden pap-társam tapasztalhatta, ki figyelemmel kísérte s kíséri, hogy egy Renán, Strauss munkáiból mily felfogás és nézlet szivárgott ki a nép közé. A nép nagy része már nem a Jézus vallás-erkölcsi elveivel foglalkozik — ez csak a vaskalapos, obscurus papok és theologusok kedvencz tárgya lehet, gúnykaczajjául a felvilágosodott korszellemnek — hanem a Jézus fogantatása, sebhelyei, testi feltámadása, a papok megcsökönyösödése, hierarchicus tendenciái s más ezekhez hasonló, ezek is csak azért, hogy a magát fitogtatni szerető ész az ilyen apróságoknak vélt tárgyakon könnyen átsikulna, napirendre — azaz a gyakorlati életre — áttérhessen. Innen már számüzve van az eszményi világnézet és a vallás-erkölcs élet, itt már megszűnt a szeretet vallása utáni epedés, itt már ellentmondás „élek többé nem én, ha-

aldás — nehányunknál csak is ez volt az ok, hogy hitünkől eltántorodtunk; hanem az Isten megvilágosította az én elmémet s most már feltettem magamban, hogy ha csak egy falatom lesz is, felét annak is idehozom, mert jobban szeretem én — folytatá mindinkább belemelegedve — a tiszteletes uram szép magyar tanítását hallgatni, mint azt az érthetetlen diák kántálást. Aztán meg hogy én az uri szent vacsorát se vehessem fel, higgye meg édes tiszteletes uram, hogy úgy érzem magamat, olyan semmire való, mint Judás, mikor felkötötte magát a csunya árulásért; szeretném felkapni ezt a zsákot s a pápista pap elé vágni, mint Judás a 30 ezüst pénzt a papok elébe, hogy itt van, edd meg a bűnöm díját.

Igy szónokolt a mi atyánkfia nagy lelkesülten s azal erővel kicsavarta papja kezéből a fejszét, mert ő nem engedi tiszteletes urát paraszt munkát végezni. Lesz ő majd a tiszteletes úr favágója, mindenese, szolgál ingyen, csak fogadja vissza az egyház kebelébe.

— Tudja mit mondott Megváltónk a belpoklosnak Pistuka uram? „Kelj fel és menj el, a te hited téged megtartott.”

Oh be jóleső érzés melengette a szegény Murvai lelkét; im egy már visszatért s talán érte is, miért ne, hisz ő úgy érzi, hogy nem éppen méltatlan munkás az Ur szőlőjében; soha sem bántotta meg egyiket sem, sőt türt nekik mindig, hátralékért senkinek sem húzta le hátáról a czondrát. Oh de lásd — suttegá egy álmoképhez, a meg-

nem a Krisztus én bennem“ itt már erre nincs szükség sőt minden lépten-nyomon botránkozás köve; itt már az egyháznak, mint válás-erkölcsi testületnek többé nincs jelentősége, ennek helyébe a társulási ösztön demokratiát, respublikát vagy más államformát vél alapítani a maga legfelsőbb, felső és alsó hivatalnokaival.

Nem mondom én, hogy nálunk épen így van, de azt csakugyan tagadni nem lehet, hogy az ilyenü logikai botlásokra s végkövetkeztetésekre elég anyag van rendelkezés alatt, sőt azt sem lehet kétségbevonni, hogy ezek a botlások a meggyőződés szívósságával lépnek ki a küzdterén. Ezt a jelenséget kicsinyleni, vagy számításán kívül hagyni, annyit, mint a közügyek iránt való érdekeltséget általában csökkenteni, annyit, mint táplálni a közönyt, mely kicsinyes mosolylyal, összetett kézzel nézi a kevés harczos óriási küzdelmeit, a nélkül hogy ő is a munkások közé állana.

A magyar nemzet már természeti sajátosságával fogva is, mint mindeuütt, úgy a szellemi és közmívelődési téren is a lassan, de biztosan haladó conservatismus barátja; nem lelkesedik, sőt szigorúan elítéli az éles ellentéteket, rohamos változásokat;

próbáltatás keserű napjaiban, — tehozzád is méltó vagyok; a viharban szilárdul állok én, mint te, tűrök mint te, szenvedek ép úgy mint te s nem roskadok le, mint nem roskadsz le te.

Oh milyen szép, milyen tökéletes elegiák szálltak ég felé a szószeikről; hanem ezeket már nem csak Pistuka uram hallgatta az apostaták közül; helyeiken ültek már a domnezeut emlegető Nagy István, a rector végett megbüntetett Kis Pista s kevés kivétellel mindazok, kik a könnyen hívő Maklári uramnak annyira rendkívüli fényes győzelmet ígértek, hogy immár csak építőre várnak az egybehordott kövek, mik hivatta valának, hogy felettök a vakbit összeboruljon s az alatta levők lelkét megfulasztja tömjénfüstös levegőjével.

Megváltónk születése napján ismét együtt találjuk már hiveinket, Bartha Ferkó kivételével, — kiknek ajkáról buzgón zeng az ének: „Krisztus urunknak áldott születésén, Angyali verset mondjunk szent innepén.“

Oh nem csodálatos dolgok téríték vissza hitőkre őket, nem rábeszélések hatottak; nem fenyegetések rémitgettek, hanem — hogy micsoda téríté őket ismét a fatornyú egyházhoz: találja ki tisztelendő Maklári piébános úr.

Ha ezt ki nem találja, úgy azt sem fogja soha sem megfejteni, a mi az udvarban történik.

(Vége következik)

nem hódol a francia meglepetéseknek, nem sajátja a germán nehézkes Gründlichkeit; neki határozott, világos, minden kétértelműségtől ment vezérelvekre van szüksége; kitisztázott fogalmak, tantételek szolgálnak az életerős törekvések alapjául. Hogy mennyire sikerült ezt nálunk, bár az egyházi téren valószínűsítenem, legyen elég a sok közül a papi és világi elem közti viszony határozatlanságára hivatkozni; legyen elég átgondolni azt a bizonytalan, tarthatatlan helyzetet, mely a határozatlanságból származik. Egyházi lapjaink panaszkodnak az egyházi közönről; vannak, kik úgy vélekednek, hogy ennek a papok okai; a papok a kapa, kasza mellett keseregnek kicserélt munkaterők felett s minden remény nélkül, teljes resignatioval hurcolják hátukon a keresztet Bethlehemtől Galgotháig. Hja! de a mint Tacitus mondja: „rara temporum felicitas, ubique velis sentire, et quae sentias dicere licet.“

Horváth István,

ref. pap.

A Maorik költéséről.

II.

Kétségtelen, hogy a műtörténelem mai módszere világért sem méltatja kellő figyelemre a szépérző kedély azon első mozzanatait, a művészi eszme fejlődésének azon kiindulási pontjait, melyek felvilágosításul szolgálhatnának azon kérdésre: honnan jő, és mi rendeltetése az emberi aesthesisnek, minő lélektani processusok útján jut oda, hogy magának korlátlan érvényt követeljen, mily körülmények közt tökélyesült az izlés a történelem azon nagy periodusain át, a mig az ember harczban állott a természettel, embertársaival és önmagával? E nagy periodu sokat körülbelől a következőkben lehetne összegezni 1) Küzdelem a természettel, a természeti erők leküzdése munka és szorgalom által. 2) Törekvés az összelet kifejtésére, kisebb-nagyobb socialis és politikai kapcsolatok képzése által. 3) Az e törekvésből kivált egyes csoportok kölcsönvonalatkozásai és küzdelmei. 4) Az ember küzdése az eszményért. Ily irányelvek helyett azonban ma napság összes cultuurhistoriánk elmélete indokolatlan hypothesiseken alapszik, melyeket a legújabb régészeti leletek egymásután döntenek halomba. Mióta oly hangokat tanultunk ismerni a görög költők és bölcselők ész- és kedélyvilágából, melyek egy későbbi kort látszanak anticipálni, azóta nagy csorbát szenvedett a keresztyénség kijelentésszerű érinthetlensége s a rationalismus utat tört magának a szabad nyomozás elől elszigetelt eme tilos helyre is. Viszont a hellen művészeti felfogás hirhedt s kikiáltott plasticitása is, hová menekülhetett volna az antik decoratív építészet

s szobor-festészet bebizonyult tényei elől, miket az újabb kutatások kénytelenül hoztak napvilágra? Az ember szinte restsélni hajlandó a világszellem eme titokban elkövetett bűneit, melyek létezni merészelnék az emberi tudományosság daczára is, sőt annak egyenes kijátszására.

Ámde kinek jutna eszébe ma az építészeti szépfogalom elemeit a fonás és szövés kezdetlegesebb formáira, vagy éppen a Svájcban nem rég fölfedezett kő és bronz korbeli czölöpépítkezésekre nemcsak elvben visszavinni, de tényleg azokkal kapcsolatba hozva bonczolni s részletezni? Hiszen még a legsilányabb viskó összetakolásában is, minőket félvad népeknél találhatunk, nemcsak jellegzetességek lepnek meg, de az emberi lélek legősibb dialektikája, mint idomfogalom, őlt kifejezést, a tárgyilagosságon azon értelmében, mely még ment a képzelet individualizáló befolyásaitól, s csupán a viszonyosságok örök logikájának általános számtani törvényeit követi. Ugyanaz a dialektika, mely később lyrává magasul a belszemléletben. Nem kevesebb jogunk van a plastikai művészetek kezdetét a test állandó vagy ideiglenes fölékítésére irányzott törekvésekben, a tātowirozásban vagy öltözködésben látni meg. A tātowirozás, jegyezzük meg, nem egy törzs kiváltságos tulajdona. Osztozik abban, az észak-amerikai indiántól az új-seelandi maorig, a természeti népek egész sora. Ha hatalmunkban állana a dolog ez oldalának tanulmányozása, azt hisszük lényeges eltéréseket észlelhetnénk köztük a fölfogásban és kivitelben. Így, csak éppen tárgyunkra szorítkozólag, megjegyezzük, hogy a mokók, a minta maorik az emberi arcznak idomokkal, alakokkal való bekarcolását nevezik, nem egyszer valódi kis remekművek, s tulajdonosaik által, kik rendszeren csak az érdekesebbek, oly büszkeséggel hordoztatnak, mint a mily büszkeséggel egy-egy előkelő mű-maecenás fitogtatna képtárában egy valódi, hitelesített Van Ostadet. Egy ritka észleltű utazó szerint, az ember ez arcok huzamosabb hatása alatt feledti azon riasztó benyomást, melyet benne eleinte költöttek, sőt később oly gyönyörűséget talál bennök, hogy egy közönséges európai arc látása már lehűtné, tulságos józanságával.

Valamely nép szellemi élete egyes tényezőinek oly összhangzatos, egységes fejlődése, mely a tökély általános eszméjének egy konkrét viszonylatában, a historiai vonatkozások s fajsajátságok magába olvasztásával, teljes korszerűséggel ölt alakot, az, a mi a classica élet oly magas, bevégzett áramlatára emel, a minőt a hellenismus letűnt emlékéiben csodálunk. Ily fénykorszakok előidézésénél azonban már szükség van bizonyos külbefolyások szerencsés csoportosulására is, a mi nélkül a kedély és képzelet utjai nem szabadok. Csak ha az ember szellemisége egész erejével diadalmaskodni tudott már a külvilágok gátló hatalmán, lesz képes akaratának, figyelmének oly irányt szabni, mely benső életének közvetettebb, de magasabb szféráit nyissa meg előtte. A nyomasztó tropicus égőv, a buja vegetáció lenyűgző hatása eltompítja a lelket, megbénítja a munkaerőt, míg a sarkvidékek szűkös életviszo-

nyai közt az önfenntartás ösztöne veszi egészen igénybe s meríti ki.

Innen van az, hogy a mivelődés nagy fázisainak színhelyét, a történelmi fejlődés hatalmas góczait mindig a mérsékelt égőv alatt s főképp Európa dús és enyhe partvidékein kell keresnünk, hol a benyomások élénkebbek, változatosabbak s gyorsabban követik egymást. Az észak-amerikai indiánok szerelmi és harsz dalaiban az évszázadok szokásos változása élesebb időfogalmat fejt ki, mint a délieknél, vagy éppen a maoriknál, hol a természet szemlélete igen gyakran háttérbe szorítja az erkölcsi embert, mielő nézve az alább közlendő költeménydarabok érdekes példát fognak szolgáltatni. Sajátságos vegyülékét látjuk itt az akarat ereje által nem irányzott, s az erkölcsi eszme fénysugarai által meg nem nemesített, egymást romboló szenvedélyek elementaris nyilatkozatainak, bizonyos tespedő sentimentalismusnak, sőt a külalakban is a majd semmi modulatioira nem képes, egyhangu merevségnek, szemben azok jól kifejlett rythmus- és nyelvérzékével, melyek első mozzanataiként az ellentétek és parallelismusok kezdetleges iránynemeit szélitben művelik.

Mielőtt azonban a kérdés ez oldalával foglalkozhatnánk: némi előismeretekre van szükségünk a maorik valóslási, politikai, társadalmi viszonyainak köréből. Föltűnő, hogy ez intézmények legűbbje bizonyos előrehaladottság bélyegét hordja magán, s félreismerhetlen nyomok mutatnak bennök vissza egy letűnt fényesebb korszakra. Ezt nemcsak aránylag tisztult, s a görögökre emlékeztető valóslásuk s hitregetanjok bizonyítja, de jogviszonyaik s társadalmi fogalmaik sajátosságossága is, mely éles ellentétben áll európai állapotainkkal. Újabb időben az angolokkal folytatott, s kihalásukat nagy mértékben elősegítő ismételt háboruszkodásaiknak is egyetlen szűlő oka a birtokjogról való sajátos nézetük volt; mert szerintök ha egy tartomány valamely törzs által elfoglaltatott, úgy az magára a törzsre nézve annyira elidegeníthetlenné lett, hogy azon belül semmi magántulajdont el nem ismertek, s így egyeseknek, földbirtokra nézve, az európaiakkal kötött szerződéseik rendszeren érvénytelenekké váltak, miután kártalanításra az egész törzs igényt tartott. Ily határtalan solidaritas polgárosultabb állapotokra enged következtetnünk, mint eleinte hinnők, habár a kirívó ellentét, melyben más intézményeikkel, szokásaikkal áll, nagy visszaesésről tanuskodik. Jellemző, hogy a maori nők, a míg hajadonok, semmi korlátozás alá nem esnek, ellenben, mint férjezetek, a legszigorubb erkölcsöket veszik föl s a szó szoros értelmében tántoríthatlanok. A mi nőiük éppen az ellenkező utat követik, holott az erkölcsileg úgy mint logicaileg a kárhooztásra méltóbb.

Az itt föltűntetett vonások természetesen bizonyos abstractionnal vannak kiragadva a maorik népélete köréből, mert nem szabad felednünk, hogy az európai cultura mind nagyobb tért hódít köztük s lassanként kiszorítja a hagyományokat. De azért nem fontosság nélküli, tudnunk azt, hogy valamely nép hogyan és mily irányban fogadja

el az eléje nyújtott civilizációt, mikép hat arra vissza, vagy assimilálja s termékenyíti magát vele. Csak egy példát hozunk fel; az evangelium terjesztésében az a sajátos körülmény adta magát elő, hogy az új-szövetségi eszmék hidegen hagyták a benszülötteket, míg az ó-testamentumot lelkesedéssel karolták föl. S bár keresztyéni erényeknek nincsenek hijával, de istenfogalmuk, mint ezt egy közlendő versben látni is fogjuk, nem más, mint a haragos és boszuálló Jehovah s még saját hittérítőikkel szemben is gyakran foglalnak állást, egy vagy más kérdésben, az ó-szövetség alapján, melyhez sok minutositással ragaszkodnak. Oka ennek azon körülményben keresendő, hogy a maorik kiválólag harecias nép lévén, s már hagyományaiknál fogva is patriarchalis életviszonyokra utalva, sokkal inkább rokonszenveztek az ó-szövetség szabadabb moraljával, s az antropomorphismus által nem is oly megközelíthetetlen zsidó isteneszménynyel, mely legalább bizonyos határig és bizonyos eszményitettséggel állapotában közös emberi vonásokat tárt elibök, mint a Krisztusi tanok reflexivebb elemeivel, melyek, megközelíthetlenségök-nél fogva, sohasem vetkezhettek le idegenszerűségeket saját természeties hajlamaikkal szemben. A következő vallásos dal, mely eredetileg egy benszülött által rokona halála alkalmával készítettett, élesen visszatükrözi a keresztyén tendenciák sajátos vegyülékét ó-testamentomi benyomásokkal, milyeket a maori kedélye sohasem nélkülözhet:

A nap ha nyugovóra száll
S hallgatva csendben ül a táj,
— Felénk az égből angyal int
S imára nyílnak ajkaink.

Amott az Urnak városa
Hol Jézus élt — eredj oda —
S a hol szeretle népitől
Siratva szállt a menybe föl.

A mézzel folyó Kánaán —
Ott fájdalom nem érhet ám.
Az Urnak arczulatja ott
Tündöklő fényben ég, ragyog.

Uram! kitárt karod segél,
Ha lelkünk bizik és remél,
De kit nehéz bünsúly nyomaszt,
Haragvó boszud sujtja azt.

Hasonló módon nem egyszer találjuk az evangeliumi békülékenység szellemét ó-héber szenvedélyességgel párosulva náluk, s általában épen a sarkalatos ellentétek e sajátos külső mixtura az, mely nemcsak a maorikat, de bizonyos foku civilizációt már maga mögött hagyott s most a végkihalás folyamatában leledző minden természeti népet (Mexiko őslakóit is például) lényegesen jellemez. Magyarázataul szolgál ennek azon tény, hogy épen nem a reproductiv képességek hiánya az, a mit ilyeneknél tapasztalunk, sőt ellenkezőleg, meglehetősen összhangzó tanúságok szerint az általunk legvadabbnak tartott népek legta-

nulékonyabbak s az európai cultura jó és rossz oldalának elsajátítására egyaránt és kiválólag alkalmasok: hanem igen is hiányzik bennök a szellemi élet azon rugékonysága a képességek, a kedély és az akarat azon egyensulya, azon benső önható erő, mely nélkül a jó példák legkészségesebb követése, legsikeresebb utánzása is holt és üres marad, de a mely minden önálló szellemi működésnek termő talaja, oly módon, hogy a külsőleg elsajátítottakat egy ideális érvényű s egyszersmind közvetlen gyakorlati sulyu egészszé tudja alkotni magában: tudniillik az erkölcsi ön- és fajtudat.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLEJE.

A Prot. egyh. és isk. lap még egyszer hozzászól a pápa allocutroájához s illetőleg protestantismus ellen benne foglalt vádat egy egész sor nyomós historiai adattal czáfolja meg.

Török Pál nagyfontosságú cikkének folytatását adja, melyet, hogy egész terjedelmében nem közölhetünk, azokra az olvasóinkra nézve, kiknek e lapot olvasni nem áll módjukban, valódi veszteségnek tartjuk — de lapunk szűk tere nekünk is parancsol.

A multkor vázolt kifogások mellett is azonban, mondja T. P., ám menjünk zsinatra, „hiszen zsinatot tartani érdemes már csak a hirrért is, hogy Klio aczél vésüvel vágja az arany emléktáblára: A magyarországi reform. egyház zsinatot tartott 19-ik század 8-ik tizedében, hol jelen voltak én, te, ő, stb. a matadorok N. N. N. N. stb.

Csak hogy e zsinatnak legyen kellő oka, méltó tárgya, magasztos feladata, holott, míg a mostani indítvány szerint „alkotmányozó zsinatra“ megyünk, a munkálato k szerint nem fogunk alkotmányozni, hanem „a zsinat kész alkotmányunknak, szervezetünknek elkészíti graphiáját s azt §§ ra osztva codificálja.“ A mit ezek a munkálato k adnak, azt „egy jóra való káplán expositiójából is“ megtudhatni. Török Pál nem fogadhatja el azt a mentséget sem, hogy azért „alkotmányozó“ ez a zsinat, mivel az egész ref. egyháznak egésszéges szervezetet ad. A bizottság ugyan az unificatio Prokrustes nyoszolyáját akarta elkészíteni, de ezt keresztül vinni nem szabad, s erőszak nélkül nem lehet, mert ez természetellenes, protestantismus-ellenes s kéri az illetőket, ne feledjék Ágoston, egyházi atya, mondását: In necessariis unitas, in dubiis libertas stb. mert ez az egységes szervezés „megsemmisíti az individuális szabadság jogát, az egyházak, egyhmegyék, kerületek autonomiáját“ s ha még a liturgiai formularék különbsége miatt sem kárhozott el egyik egyház is, hogyan lehessen egységes szervezetet adni a Királyhágón innen és túl települt lakóknak, kik nem egyen joguak? Nem lehet egy kaptára vonni a népes és csekély népességű, a gazdag és szegény, a művelt és műveletlen egyházakat s ha a 40—80 választóval bíró egyházak könnyen választhatnak zsinati képviselőt, hogyan választ a 30000 lélekkel bíró H.-m.-Vásárhely, 37000 lé-

lekből álló Debreczen? Nem tanácsos a magyar, német, szláv, szerb egyházközségi tagokat uniformisba bujztatni s a ténylegesen most fenn álló szervezeti különbségek épen semmi bajt sem okoznak. Elég, hogy szervezetünk alapvonása (presbyteriális rendszer) mindenütt egyenlő, monumentális eltérések semmi bajt nem okoznak, de okozna erőszakoskal való egyformásításuk.

Azonban nem kíván kötekedni s elfogadja e kérdésre, hogy miért alkotmányozó e zsinat, a feleletet: azért, mert conventet készül alkotni. De „e tárgy gyászos téma, bús melódiával s változatokkal” — mert hiszen a budai zsinat kanonainak 1-ső szakaszában a conventet már megalkotta s ennek alapján a 4 egyházkerület már mintegy negyvenszer gyűlt conventbe, fölterjesztéseket téve a helyt. tanácshoz, ettől intézményeket véve s a kir. Felség által is elismertettetett egyh. főhatóságnak. Idézi aztán Révész Imre 1862-ben kiadott munkájából („A magyar protestans egyház szabadságának védelme”) a 90. 91. lapokról azokat a passzusokat, melyekben Révész a k o r még a konventet, mint „egészen autonómice megalakult és működött” szervét tüntette föl a 4 superendentiának, melynek határozatait a felség 1822. jul. 31-dikén (10263 HT. sz. a.) helyben hagyta, sanctionálta. „Ezek szerint, mondja Révész i. m., voltaképen az 1821-ik évi general-convent oldotta meg az 1791-ik 26 t. cz. 4 §-ban foglalt feladatot, ez állapította meg az egyházi fokozatos felsőséget s a helytelenül ugynevezett egyh. és világi elemek egymáshoz jogviszonyát és egyensúlyát az egyházalkotmányban; ezen convent szüntette meg a papok és világi férfiak között évtizedek folytán dult viszálykodást.” És, végzi az idézet: „1822 óta 1849-ig volt a magyar prot. egyh. s törvényesen még ma is van olyan alkotmánya, mely az egyház által a communis concensio szerint maxime congruusnak s viszonyaink és vallásos elveinkhez alkalmazottnak ítéltetik.

A convent tehát Török P. szerint is és az 1862-beli Révész szerint is megvan és törvényes szerv — de 1869 táján a conventre nézve catastropha következett be. Fiatal óriások támadtak, urfiak, kik conventen előbb nem voltak, azt nem ismerték, a volt conventek jkönyveit, actáit, mai napiglan sem olvasták, annál kevésbbé tanulmányozták. Ezek egy buvárral szövetkezve, a tudomány tengerének mélyéből hamis gyöngyöket hoztak elő, vadonat új tanokat kezdtek hirdetni a convent felől; hogy a budai zsinat nem alkotott conventet s ha alkotott volna is az semmis, mert a kir. Felség a budai zsinat kanonait nem sanctionálta hogy nekünk nem voltak jogosult határozó conventeink s a mintegy 40 konvent is, mely megtartatott, csak amolyan casino-féle összejövetelek voltak, hova a superendentiák elküldötték úti költséggel s napi díjakkal ellátott követeket, hogy azok ott komázzanak, pipát cseréljenek, legfőlebb is causerieket tartsanak”. Így esett aztán, hogy a conventek tekintélye lehanyatlott s utóbb e hamis tanok terjesztői is belátván, hogy itt baj van: fölmerült a kérdés: hogyan segítsünk? A legegyszerűbb és egyenesebb út itt az lett vol-

na, hogy „a tiszántuli kerület is mondja ki e három szócskát: Határozatképes conventet akarunk” s így, küldöttéit kellőleg fölhatalmazva, lehetett volna „restaurálni, rekonstruálni, organisálni a conventet közakarattal.” „Ámde ez az út rövid volt, a mód egyszerű, az eszköz biztos, tehát nem tetszett.” Kellett tehát hosszú tekervényes, zákányos utat választani, a melyen „nagy apparatussal, zajjal, tüntetéssel, parádéval járhatni.” E végett tehát, mint előbb a convent tekintélyét, most devalválni kellett a superintendenciák autonómiáját, szolván aztán illetéknép: „Az összes superintendenciák egyetemes egyező akarattal sem alkothatnak conventet, ezt egyedül a zsinat teheti meg, tehát menjünk zsinatba, hogy ez megalkossa a conventet”. Megtagadjuk tehát a superintendenciák autonomicus jogát s megyünk zsinatra, a melynek nomáját nem mi, hanem a felség gyakorolja. A régi conventek egészen törvényhozási szerepet viseltek s most zsinatra aspirálunk, holott semmi biztosítékunk, hogy a zsinat határozatait fogja e a felség sanctionálni s úgy járunk mint Phedrus kutyája: „et quem tenebat ore dimisit cibum, Nec quem petebat adeo potuit attingere”.

Török Pál tehát most sem tud okosabbat, czélosabbat javasolni, mint hogy alkossuk meg a conventet, akár az 1873-évi conventi terv, akár a mostani munkálatok javaslata szerint s ha félünk a francia forradalomra emlékeztető „convent” szótól, nevezzük „országos egyházi tanácsnak”. T. P. igéri, vagy többé ki sem ejti a convent szót.

Itt — közbeszúrva — keserűen gúnyos képét rajzolja az egyházi közigazgatás mostani terhes, költséges sőt majdnem lehetetlenné vált állapotának, a midőn az egyhmegyék aránytalan területűek, 2—3 politikai törvényhatóságra terjednek stb.

Visszatérve a zsinati tervezgetésekben követett eljárásra, már 1877-iki közgyűlési beszédében megmondta: — „Elindultunk a zsinatba terv és programm nélkül. A kegyes papoknak volt ugyan sibolethe: Deus providebit! a világi uraknak pedig devise: Mundus se expediet! a mi magyarra fordítva azt jelenti: Hü bele Balázs, lovat ad az Isten.” 1878-diki elnöki beszédében is elhamarkodottnak bélyegző a munkálatokat — s nem is alaptalanul, mert ime a bizottság kiküldte Tóth Sámuel, Molnár Aladárt és Beöthy Zsigmondot a különböző munkálatok elkészítésére, a többi tagok pedig „dolce far niente-t” tartottak főn magoknak s minden munkájuk csak abból állt, hogy a felolvasott §§-ra észrevételeiket ötletek szerint ex tempore megtették” — s később így egy félbe-szerbe való munka, minden terv és rendszer nélkül. Alig készült meg a munkálatból 2 szakasz, már tárgyalásra hívták föl a superintendenciákat, de nem mentek jégre, hanem utóbb mégis csak áprilisbe küldettek, mert az idei máj. 10-dikére ki van tűzve a convent összejövetele; úgy de a két dunai superintendencia, ehez képest, kénytelen rendkívüli közgyűléseket tartani ez idén s ezért az egyházmegyei és visitationalis ügyek a szakott idő előtt végzendők. „Most már Fördös esperes úr bejárhatja egyhmegyéjét Gyöngyöستől Halasi ag feneketlen úton s lebeghet, ha tud, Noé hollójaként a Tápió, Tarna, Zagyva

s Tisza összehelyt árjai felett; Baksai esperes úr bejárhat-ja a solti egyházmegyét Laczházától D.-Patajig talán lóhá-ton, onnan a Sárközön át Bajáig csolnakon; Kálmán espe-res úr alkalmas léghajón reptülhet Szabadkától Bezdánig, onnan felszállhat Mohácsig s le Eszékig, a Dráván át Sla-vóniába a kologyvári s Palacsá mocsárokhoz és a Szerém-ségbe.“ De ezt is megteszik, nehogy azt mondják, hogy minden jónak „mi, úgynevezett pestiek“ vagyunk a meg-rontói s a munkálatokat letárgyalják „nyakra-főre, hányszor el, vesd el“, de mi lesz az életszabályból: Festina lente!?

„Avagy az is program — és tervszerű, hogy a convent májusban tartassék, mikor az országházában forr a munka“ s így azok a conventi küldöttek, kik képviselők is, vagy nem mennek a gyűlésekbe (Debreczenbe) vagy ha a con-vent Pesten tartatik: „akkor azon derék kedves urak ket-tőszakadnak országgyűlés s convent között“, futkosva egyik-ből a másikba. „Vagy tán az is program — és tervsze-rű, hogy világi urainkat vagy kiküszöböljük, vagy megug-rassuk?“

De hisz nincsen is kész minden munkálat, mert hisz az iskolaügy rendezéséről szóló tervezet (Molnár Aladártól) még nem készült el s ha föltesszük is, hogy a már kész munkálatokat minden egyhkerület letárgyalja és elfogadja is májusig: az iskolaügyi tervezetet, a convent előtt egy nap-pal, megszellőztetheti ugyan a bizottság, de a küldöttek egyhkerületök nevében el nem fogadhatják, mert az auto-nom testületek még színét sem látták az egésznek s így vissza kell tenni ezt is a kerületekhez, megyékhez s tar-tatni fognak ujfent egyhmegyei, kerületi s conventi gyűlé-sek. „Majd, ha ezen tragikomedia el lesz játszva s a fűg-göny legördül, bátor leszek kérdeni, a színjáték s diszit-mény hány száz és ezer forintjába kerültek az alamizsnás pénztáraknak?“ — — „Zsedényi szelleme telephonon azt izeni: nagyobb az ár és költség, mint a nyerevény és haszon“ s a szegény egyhközségek, melyek alig bírják költ-ségeiket, e luxus kiadásokra azt fogják kérdezni, mint a felsőbükki néhai Nagy Pál: „Nt. esperes úr, ft. superin-tendens úr! Nem lehetne-e olcsóbban üdvezülni?!“ „Legil-lőbb volna, hogy a költségeket fizessék a részvényesek, a kik zsinatolnak.“

Denique: indítvány, ügy, idő, eljárás, mind praecipitálva van; lám a lutheranus atyafiainak kész zsinati tervek van 1870 óta s maig sem tarták czélszerűnek életbe-
léptetéséhez fogni — de conventjük megvan s működik áldásosan. Vegyünk hát időt a tervezgetésre, irodalmi megvitatásra s még a bizottság is jobban járna így, mert „az én savanyu cikkem mellett, sok édeskés és lány melodíaju dicsénekeket is nyerne.“

Az ősz író bámulatos szellem-erővel tanuskodó cikkének vége a jövő számra van ígérve — s mi is vettük magunknak a szabadságot, hogy egész lapszemlénket ez egy cikk bőv kivonatozásával töltsük be, a többi egyházi lapok ismertetését jövőre halasztván. Pedig a debreczeni lap is

zsínati tervezetekkel foglalkozik (több módosítást is ajánlva) s arra mindenestre visszatérünk. Az enyedi „Szemle” utóbbi számát ismét nem kaptuk.

IRODALMI SZEMLE.

II.

A föld egyes népeinek és országainak ismertetése. Brassai Sámuel természeti földrajzatának második v. polgári része. Irta: Buzogány Áron. 3-ik jav. kiad. Kolozsvár 1878.

A második könyv, t. i. a polgári rész már inkább megfelel céljának s tanrendszerünknek. Didaktikai alakja azonban ennek is fásasztó, a tárgyat nem könnyíti. Használathatkor úgy lehet ezen segíteni, ha egyszerűen kihagyjuk s a kérdés tárgyát beleszójuk a feleletbe. Egyébiránt magában foglalja mindazt, a mit egy politikai földrajznak magában kell foglalnia; sőt több is van benne s ez gyengéje. Ilyen például az egész könyven végig vonuló történelmi vonatkozás; sok város megemlítése jellemzés nélkül. A mi a történelmi vonatkozást illeti, azt tartjuk, hogy a hazai földrajz tárgyalásánál megengedhető, mert Magyarország történetéről már van fogalma a gyermeknek, sőt világtörténelmi dolog is megengedhető, ha vagy összefügg a magyar történelemmel, vagy fontossága könnyen érzékelhető. Mert p. o. mi érdekből tartsa meg a gyermek azt, hogy Brüggeben alapították az aranygyapjas érdemrendet 1429-ben; vagy ezt a mondatot: „Az északi határ felé Tilsit; soha Poroszország úgy meg nem volt alázza, mint az itt kötött békében 1807-ben“, vagy azt, hogy a pápák 70 évig laktak Avignonban stb. Ezzel szemben vannak a földrajzban olyan helyek, hol a történelem, földrajz, kereskedelem, politikai alakulások elválaszthatlanok egymástól s akár melyik tudományágban fordulnak elő, csak együttesen lehet hatással és eredménnyel tárgyalni. Ilyen hely p. o. az, a hol Amerika fölfedezéséről van szó. A földrajzra nézve új világ, új föld és vizek állanak elé; a történelemre nézve Európában az Atlanti tenger partjain állanak elé hatalmasabb államok s a déliek elhanyagoltak, a világkereskedelem iránya megváltozik, az egész világ szeme nyugat felé fordul. Azt hisszük, hogy ilyenszerű bevezetés érdeklődést ébreszt a gyermekben az illető földrész iránt, s ha az érdeklődést fölétresztettük, tanításunk céljához nagyot léptünk.

A könyv statisztikai része gyenge. Az újabb államalakulásokat tekintetbe veszi ugyan s meg is jelöli, de az országok területét, az országok és városok népességét kerek számokban adja, pedig nézetünk szerint, mindenütt a valódi számot kellene adni, s a kerekszám alkotását a tanítóra bízni.

A területi és népességi viszonyokra nézve B e h m és W a g n e r „Die Bevölkerung der Erde“ című, mondhatni leghitelesebb statisztikai munkáját követjük s ennek adatait állítjuk szembe könyvünk adataival.

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 12 számához.

P. o. Európa lakosságát könyvünk 250 millióra teszi, holott már 1874-ben 300.530,000; 1875-ben 302.973,000; 1876-ban 309.178,300; 1878-ban pedig 313.398,480-ra van számítva.

Eúropa, Afrika és Amerika területe nincs kifejezve sem számmal, sem valamelyik földrészhez hasonlítva. Erre nézve azt tartjuk, hogy az 5 földrész területét egy csoportban kell feltüntetni, hogy egymáshoz való arányuk szembevetőbb legyen.

Az európai városokra nézve nem használta fel a szerző az 1874, 1875 és 1876-iki számításokat. Ennek bizonyítására közöljük az alábbi összehasonlító táblázatot

Németország 1875.

Belm és Wagner szrt.	Könyvünk szrt.
Berlinnek van 966,672 l.	800,000
Od. Frankf. „ 47,176 l.	85,000
Boroszónak 239,050 l.	170,000
Erfurtnak „ 48,000 l.	40,000
Hannovernek 106,000 l.	70,000
Altonának „ 84,000 l.	50,000
Düsseldorf. 80,695 l.	50,000
Kölnnek 135,371 l.	120,000
Majn. Frankf. „ 103,315 l.	70,000
Dresdának 197,295 l.	160,000
Lipcsének „ 127,387 l.	80,000
Magdeburgnak „ 122,789 l.	100,000

Svédország 1875.

Stockholmnak van 152,582 l.	120,000
Göteborgnak 65,858 l.	35,000

Anglia 1876.

Portsmouthnak 124,867 l.	100,000
Bristolnak 199,539 l.	150,000
Birminghamnak „ 371,839 l.	300,000
Sheffieldnek „ 274,914 l.	200,000
Leedsnek „ 291,580 l.	260,000

Belgium 1874.

Brüsselnak „ 358,700 l.	300,000
Antwerpennek 145,101 l.	110,000
Gentnek 130,092 l.	120,000

Hollandia 1875.

Amsterdamnak van 289,982 l.	260,000
Haagának 100,254 l.	90,000
Rotterdamnak „ 132,054 l.	110,000

Ennyi és még ennél is több statisztikai tévedés igen sokat levon a könyv becsebből és hiteléből.

Hibául rójuk még fel, hogy szerző ritkán alkalmazza az égtáji tájékozást, hogy nem követ bizonyos rendszert az egymáshoz közel fekvő városok előszámolásában; hogy Magyarországon sehol sem említi meg a főreáltanodákat, s a püspöki székhelyeket is csak az erdélyi részben jelöli

meg, holott már azért is megérdemlenék, mivel majd mindenütt tanintézetek is vannak s ennél fogva a műveltség központjai is.

Vannak azonban a könyvnek jó oldalai is. Az egyes nemzeteket, habár nem is mindeniket, elég röviden és világosan jellemzi. Iránya egyszerű, világos, könnyen érthető. Helyesen tette szerző, hogy Magyarország megyéinek területi nagyságát külön táblázatban állította össze.

Végre kinyilatkoztatjuk, hogy e könyvet használhatónak tartjuk. A statisztikai részre nagyon természetesen azt mondjuk, hogy a tanító járjon utána lelkiismeretesen az újabb adatoknak s ezekkel fölfegyverkezve bátran taníthat.

Kolozsvár, 1879 jan. 5.

Dr. Török István.

Gergely Samu.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Magyarország gyásznapokat él, s a mi egyedüli vigaszunk lehet az általános lesújtódás közepette, az a külföldnek nemes példája, melylyel túltéve magát a külpolitikai viszonyok alakulása folytán létrejött egyenletlenségeken, részt vesz fájdalomunkban s enyhíteni igyekszik veszteségünket. Tehát nem röpke szó, nem üres képzelet a humanitas nagy eszméje; létezik közérdek, vezérel magasbb cél, mely kiemelni képes egyeseket és népeket a kicsinyes összeütközések mindennapi zsivajából. Hallgassanak el azok, kik kishitű elfogultságokban tespedő kételylyel fogadnak minden magasztos gondolatot s reményt vesztett bizalmatlansággal tekintenek az emberiség derengő jövőjébe. Előttünk a példa, mely bizonyítja, hogy az erkölcsi haladás s a társadalmi összfejlés kétségszövegbevonhatlan tény, hogy az isteni elv nem szűn meg munkálni a nagyban, az egészben, bármind látszólagos hódításokat tegyen is másfelől a rossz, kicsinyben és a részletekben; hogy éppen e körülmény biztosítja a jónak és igaznak örök erkölcsi tulsúlyát, s emel föl bennünket egy, a viszonyok felett álló változhatlan világrend meggyőződészerű hitére. Ebben áll az ideális lélek mély optimismusa. Hogy ne tűnnének és foszlanának szerte évszázados keserőségek az együttérzés, a szívek közös feldobbanása első pillanatában? Higgyük el, oly kevésre van szükség, hogy ember az embert felismerje s szeretettel ölelje magához azt, kitől egy megrögzött tévhit, egy ferde jognézet, vagy szenvedett életelméletek hamis praxisa oly sok időre messzevetették. Higgyük, hogy van egy láthatatlan lény a felhők felett, ki jóakaró mosolylyal nézi erőfeszítéseinket, hangya-küzdelmeinket, ki tévedéseinket apróknak, erőnyeinket nagyoknak fogja föl, s ha vakoskodó buzgalomunkban véletlenül a helyes utra bukkantunk, bátorító elégtűléssel tekint le ránk:

„Mondottam, ember, küzdj és bizva bizzál!”

És mi kell, a mi bennünket ily utra kalauzoljon, hogy ér-

demeseknek érezhessük magunkat a kegyelem eme biztató szavaira? Semmi egyéb, mint egy sugár onnan fentről, egy röpke fény-atom az isteni arcuzatról, mely magához csókolja a föld porát. S ily isteni sugár a részvét és könyörület az emberek között, mely e pillanatban is arany-szárnyakon járja be a continenst, a hóborította alpesektől, Albion ködös partjaiig, s a szajnai Bábelig, meg-megzörgetve piczi perselyét, de a mely kifogyhatlan és betölthetetlen egyszerűs mind, mert a könyörület rak bele, s csak a szeretet nyithatja meg újból lakatját. S a rideg koblú angol tőzsér piszkos bankjegye megtisztulva kel ki a sovár erszény sötét poklából, hogy szaporítsa a szeretet áldásait. Megérzi nemes czélját a gondatlan bonvivant csengő aranya is s ujult fényben tündököl. A Mammon meghódol a jótétemény keresztyén istene előtt.

S ez, hál' Istennek nem is az egyedüli példa, mely följosogithat azon érintett meggyőződésünk ismételt kinyilatkoztatására, hogy még a legátalkodottabb pessimista sem tagadhatja az emberiségi eszmék óriási haladását az utóbbi időktől napjainkig. A közönyörület számtalan intézményei még csak az anyagi helyzet javításának nagy munkáján fáradoznak, de fontosabb még ennél is a közerkölcsiség előfejlesztésére irányzott általános törekvés. Németországban e tekintetben a reactio elvéte egy-egy üdvös eredményt is szül. Ilyen a munkásság, takarékoság, kötelesség-érzet polgári és keresztyéni erőnyeinek ébrentartására fordított gond a népnél, óvatos ellenrendszabályok a kártyajátékok különféle nemeinek kiküszöbölésére, „qui diversis ac barbaris nominibus Jass, Pandur, Binocul etc. apellantur“; erélyes intézkedések a ponyvairodalmi termékek szigorú elnyomására; a családi érzelmek erősítése és fokozása, mint a melyeken minden magasabb cultura s társadalmi összhatás szükségképen nyugszik stb. Ellenben nem rég hallottuk azt is, hogy Bismarck herczeg, egyik közlebbi parlamenti ülésen a pálinkáról szólva, azt a szükséges élelmiszerek közé számította, melyeket az ember nem nélkülözhet, s így az arra kivetett adó nyomasztólag hat a szegény osztályra. Jellemzik a birodalmi kanczellár naivságát vagy bakahumorát a következő, bizonyára történelmi nevezetességüekké válандó szavak: „Sok olyant ismeretek, kinek nincs szüksége dohányra, ilyenek a nők; de s n a p s z r a mindenkinek van szüksége.“ Ily enunciatók csak a „Junkerthum“ kellős közepéből eredhetnek, s bizonyára aligha fogták kikerülni megérdemelt sorsukat, a gúnykaczajt, azok részéről, kik elgondolják magokban, minők lehetnek az államminiszter női idealjai, ha már benők a német költő-fejedelem által dicsőített „Ewig-Weibliche“ is ily értékre devalválódott. Nó de a burokrata államtól a katona-államig sem kicsi az út.

Komolyabb reformokat hallunk megpendíteni az utolérhetlen Svájczban, mely e pillanatban is gyűpontja, Mekkája azon áramlatoknak, melyek egykor az európai polgárosulást uralni lesznek hivatva, s hol Rochefort és társai köré csoportosulnak az eszme letiprott harczeni, várva valamit, miről még magoknak is csak homályos sejtelmők

van. Tudjuk, hogy a svájcz oskolázás ingyenes; ez úgy legujabb lendülete most már az, hogy belátták, miszerint az oskola csak kisegítője, irányzója lehet a házi nevelésnek s ez okból épen a családélet helyes felfogására óhajtának hülönös sulyt fektetni, hangsúlyozva, hogy a szülők jobban gondoskodjanak gyermekeik erkölcsi neveltetéséről, hassanak oda, hogy a gyermekek otthon legyenek az éj beálltával s felnőtteknek való szórakozásokba, táncmulatságokba, színházi előadásokba csak kellő óvatosság mellett bocsáttassanak stb. Ily irányban működik Szent-Gallen kantonban az Uzwyli iskola-egylet is, mely e tárgyban fölhevítést is bocsátott közre. Különben Svájczban, épen hol a házi tanítás rendszere annyira kifejlődve van, oly ellenőrzés gyakoroltatik, hogy az iskolától kissé távolabb lakó növendékek, ingyen vonaton teljes comforttal utazhatnak naponta lezckére meg vissza, hol a hetenkénti egy délután kivételével a hosszas szünidők csábjai csaknem ismeretlenek — Svájczban, mondjuk, talán az ily rendszabályok kisé tulságosan aggályosak is. Indokoltabb Bazel és Zürich eljárása, amott, hogy a vendéglői kiszolgálás ideje rendőrileg szabályoztassék, s e kérdés beható vizsgálatára pályadíj tűzessék ki, — itt, hogy egy erkölcsrendészeti codex kidolgozása szorgalmaztassék a kanton-tanácsnál, s módok találtassanak a prostitutio tulkapásai meggátlására.

Szóval tagadhatatlan, hogy némely mai reactionista üzelmek, alkotmányjogi szempontból bármennyire gáncsolandók legyenek is, közerkölcsiség tekintetében sok üdvöst tartalmaznak. A Hannoverben, Stettinben s Németország több helyén eszközölt hatósági betiltatások, bár, a mi különösen a színházakat illeti, megbocsáthatlan pedánságoknak bélyegezhetők, de hálát érdemlő csapással sujták a „sängertruppen“ s más botrányos látványosságok lasciv élvezeteit is. Ez nagy előnyük. Ugyane sors éri az erkölcsrontó olvasmányokkal való üzérkedést is. Egy berlini könyv-árusnál a legszemérmetlenebb könyvek és képekből egy egész halom foglaltatott a napokban le. A könyvárus, ki Levysohn névre hallgat, másfél évre, két segéde pedig 5—5 óra itéltetett el. Megjegyzendő, hogy hasonfajú üzlet csak Berlinben 8—10 van, s e tekintetben persze Hamburg s Lipcse sem maradnak hátra. Némely napilapnak szemérmetlen hirdetéseivel és levelezéseivel szemben, milyeket nálunk a német zuglapok s utánok vagy három hasonló niveaun álló magyar lap is, cultiválnak, dicsérettel emlitjük fel az „Augsb. Allg. Zeitung“ azon követésreméltó lépését, melyhez képest kijelenti, hogy a nyilvános illemet sértő ilyen annonceokat jövőre semmi áron sem vesz föl, úgy hogy minden tisztességes családapa bátran nője és leányai kezébe adhatja a lapot, a nélkül, hogy veszélytől kellene tartania. Hasonló példa nálunk sem volna felesleges, mert mi is meglehetősen uszunk ez obscoenitásokban, s a mellett tudjuk, hogy sok hasonló rovatba tartozó czikk nem egyéb a kiadó időtlen fictiojánál, ki ily módon spekulál a felköltött érdekeltségre s utánzási vágyra.

Nem mulaszthatjuk el végre a prostitutio leküzdésére alakult egyletek növekvő sikereit is fölemlíteni, melyek

a nagyobb világforgalmi helyeken sok elvtársat szereztek magoknak. Most Aimé Humbert e működések organumául egy lapot is indított meg, philanthrop célból, ily czimmel „Bulletin continental”; melléklapja a „Journal de bien public”, Párizsban, van tudomásunk róla, e munkát már rég sikeresen folyik, s különös dicsérettel említik a megtérített nők példátlanul szolid, becsületes magaviseletét. Valóban, e tényeket fontolóra véve, nincs okunk kétkedni abban, hogy a társadalmi fejlődés ha meg is akad néha pillanatra, de soha hátra nem megy, s biztos léptekkel közelgett ama cél felé, hol az igaz emberiség eszményi tökélye sértetlenül áll fenn.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1879 márcz. 21.

— Szeged és a bibliai özvegy adakozása. A „Néptanítók Lapja” közelebbi számában e lap derék szerkesztője Gyertyánffy István, ki egyszersmind a budapesti I. ker. áll. tanítóképezde igazgatója, gyűjtésre és adakozásra szólítván fel a néptanítókat, közli a vezetése alatt álló intézet tanárainak és növendékeinek adakozását az árvizkárosultak javára. Ez adakozásban a bibliai özvegy megható képe áll előttünk. Ugyanis tudvalevőleg a tanítóképezdek növendékei legnagyobb részben annyira szegénysorsúak, hogy a népoktatási törvény 92 §. értelmében nyújtott ingyenes ellátás (köztartás) nélkül tanulmányaikat sem folytathatnák. Ilyenek lévén a budai tanítóképezde növendékei is, készpénzt nem adhattak; ám a jó szív leleményes — s az ifjak elhatározták, hogy koplalás által fogják összeszerezni a szegedieknek adandó segélyt. Felajánlották az intézetből nyerendő köztartásuk egy részét oly módon, hogy bizonyos számú ebédjükről vagy vacsorájukról lemondván, ennek pénzértékét az intézet pénztárából az árvizkárosultak javára fordíttassák. Egyebéd vagy vacsora ott, ez idő szerint, átlag 25 krba kerül s így a ki p. o. négy napi ebédjét vagy vacsoráját feláldozá, képes volt egy egész forintot adni az árvizkárosultaknak. Megható, a mint a jó fiuk névsorát olvasva látjuk: 4 ebéd 1 frt, 8 vacsora 2 frt, 10 ebéd 2 frt 50 kr stb.; számosan félhónapi vacsorájukról mondtak le, hogy 3 frt 75 krt adhassanak. És ily módon ez az egyetlen intézet kétszáz tizenkét frt és 9 krt gyűjtött össze. Kell-e ide még valamit hozzátennünk? Éljenek a nemeslelkű fiuk és éljen az a derék tanári kar, melynek vezetése alatt ilyen ifjak nevednek!

— A képviselőház a költségvetés tárgyalásának rendjén immár eljutott a vall. és közoktatási tárca budgetjéhez is. Az általános vita folyamán legérdekesebb momentumot szolgáltatott Irányi évek óta ismétlődni szokott határozati javaslata a teljes vallásszabadság és egyenlőség a polgári házasság törvény által leendő biztosításáról, az indítvány értelmében a vallásügyi, meg az igazságügyi miniszterek levén utasítandók, hogy a két kérdésre nézve mi-

nél előbb törvényjavaslatot terjesszenek a ház elé. A teljes vallásszabadságra nézve a többek közt Trefort nyilatkozott, hngsúlyozván, hogy mi közöttünk, a tényleges viszonyokat tekintve, épen semmi szüksége sem látszik, hogy törvény által biztosítsák az, a mi az élet által teljesen biztosítva van s ellenben a mi sok bonyodalmakra adhatna okot. Pauler miniszter pedig — a polgári házasságra nézve — figyelmeztette a házat, hogy nálunk minden felekezetenek más és más formában törvény által van biztosítva házassági joga, mielőtt tehát a polgári házasság törvénybe iktatásához foghatnánk, a magánjog idevonatkozó részét előbb egészen át kellene alakítani. A nem terjedelmes és ahhoz képest elég tárgyilagos vita végén szavazás következett és pedig az indítványnak a teljes vallásszabadságra vonatkozó ága 4 szónyi többséggel elvetetett, a polgári házasságról szóló javaslat benyújtását elrendelő ága pedig nagy többséggel elfogadtatott. Mi protestánsok egyként örömmel üdvözljük vala mindkét indítvány elfogadását s hisszük, a mi a teljes vallásszabadságra nézve most még nem sikerült, idővel szintén érvényre jutand. Az általános vita rendén az iránt is indítvány nyújtatott be, hogy a közoktatásügyi miniszter a közalapítványi és tanulmányi alapok bevételeiről és kiadásairól szóló előirányzatot is vegye föl tárczája költségvetésébe, hogy a képviselőház ellenőrző jogát ez oldalról is érvényesíthesse; ez indítvány azonban a költségvetés letárgyalatása utánra tüzetett napirendre. A cultusminiszter budgetje fölött különben még foly a vita.

— Polgári házasság polgármester, illetőleg falusbiró nélkül. Kolozsmegye Vista községében a lovagkori leányrablás nagy mérvben divik. Ez ujkori leányrablók még védkötelesek, az elszóktetett arák alig kerülnek ki az ismétlődő iskolából. Leányrablásnak általában azért nevezik, mert a ceremónialis elszóktetés: „gyere, rózsám, gyöngyölethe!” rendesen éjjel történik. E gyöngyölet kezdete elég regényes, a vége a legtöbb esetben siralmas. Felette szomorú, midőn valamelyik községben a közérkölcsliség gyökérszállai ilyszabdon nyirbáltatnak és az e. m. visitatio egyszerre 10 — tiz — párt örökít meg jegyzőkönyvében.

— A „Magyar Állam” közelobbról egy katolikus egyetem felállításának eszmjét pendíté meg s az adakozások e célra meg is kezdődtek. Mig mi vezérczikkezünk s veszekedünk a fölött, hogy hol legyen a prot. egyetem székhelye, addig a katolikus atyafiak adakoznak s cselekesznek s valószínűleg e kérdésben is hamarabb célhoz jutnak, mint mi.

— A francia törvényhozás előtt javaslatba hozott a theologiai facultások eltörlése, s e helyett egy vallástörténelmi tanszék felállítása, melyen az emberi lélek vallásos fejlődése historiai szempontból adassék elő. Nem tudjuk mi sorsa lett e mindenesetre liberalis javaslatnak, annyi áll azonban, hogy mint törvényhozói javaslat a logikai nonsensnek csattanó példája.

— A hulláégetés eszmje iránt már hazánkban sem csekély az érdeklődők száma. Ujabban, mint halljuk, élénk

tollu tárczairónk Balázs Sándor szándékszik közelebből tartandó felolvasásával propagandát csinálni az ügynek.

— Az illyefalvi papi állomásra f. hó 4-én kandi-
dáltattak: Benkő Gyula, Farkas Károly, Gyárfás Albert, Ka-
rácsy István, Kis Albert, László Lukács, Molnár Albert
és Zajzon Farkas.

— A „Századok“ f. évi 3-ik füzeté megjelent. Ér-
dekes tartalma következő: A pragmatica sanctio története
Erdélyben, I. Irta: Jakab Elek. Nápolyi anjoukori kutatá-
sok. Óváry Lipót. Történelmi irodalom: Legújabb
oklevél gyűjteményeink és az oklevelek publicatioja. (Az An-
joukori okmánytár, s a Zichy-Codex ism.) Különfélek.
Hunyadi Mátyás magyar király diplomaiati összeköttetései
III-ik Iván Vasziljevics orosz czárral; közli: Géresi Kál-
mán. Még egyszer Anonymus; közli: dr. Fejérváthy
László. Tárca: Magyar Történelmi Társulat. — Vidéki
társulatok. — Irodalmi szemle. — Folyóiratok szemléje —
Vegyes közlések. — Történelmi könyvtár.

— A Magyar Lexicon XXIII-ik, és XXIV-ik füzetéi
beküldettek szerkesztőségünkhez. Mellékletek: az európai
pénzszemek második táblázata s a nevezetesebb külföldi tyuk-
fajok. A tartalmas füzetek egyenként is 30 kr-ért kapha-
tók Rautmann Frigyes kiadónál, Budapesten.

A főtiszt. püspök úr a következő körözwé- nyeket bocsátotta ki: Tudásúl és megtartásúl.

261—1879. Vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisz-
ter úr ő nagy méltósága febr. 9-ről 1280 szám alatt tudat-
ja, hogy a halotti szemlérről kiállítandó bizonyítványban, a
halotti kéme kötelesek az elhunyt egyénnek védkötele-
zetségi viszonyait is kitüntetni, az anyakönyv vezetői pe-
dig az ily halotti bizonyítványokat tartoznak hivatalból, köz-
vetlenül azon helység előljárójához át küldeni, a hol az ille-
tő katona, vagy honvéd elhunyt.

Erre nézve az anyakönyvvezetők feladata e követke-
zőkben foglaltatik.

1. A halottkém által kiállított lelet alapján, az elhunyt
egyen védkötelezetségi minőségét az anyakönyv megfelelő
rovatába bevezeti.

2. Az illető egyénről szóló halotti bizonyítványt hi-
vatalból díjmentesen kiállítja, a halál napjától számítandó,
8 napon belül.

3. E halotti bizonyítványt, a fenn kitett határidő alatt
átküldi azon község előljáróságához, melyben az illető
elhunyt.

4. Oly esetekben, midőn a felmutatott halott-kémi bi-
zonylatban nincsen feljegyezve az elhunyt védkötelezetsé-
gi minősége, de az anyakönyvvezető lelkész, az elhunyt
életkorából, előtte kétségtelen adatokból, vagy más körü-
lményekből valószínűnek tartja, hogy illető védkötelezett volt,
utasítsa a községi előljárót, hogy a halottkémrel ezt utóla-
gosan nyomoztassa ki.

Végül megjegyzendő, hogy az anyakönyvvezető nem
tartozik az elhunyt védkötelezetténél található igazolmány-
könyvet, felavatási, vagy szabadságolási okmányt átvenni.

Köröztetnek.

259—1879. Széki egyházmegyénkben, a kékesi
III-ad osztályu lelkészi állomás. Javadalma 539 frt 37 kr.
Tisztességes lakás.

Ugyanezen egyházmegyénkben, az árpástói IV. oszt.
lelkészi állomás. Javadalma 352 frt 15 kr. Pályázati határ-
nap mindkettőre ápril. 15-ike. Folyamodványok mindkettőre
t. Báthori Dániel, esperes aához Székre küldendők.

Ugyanezen egyházmegyénkben, a vajda-kamarási
és keszűi kántor-tanítói állomás. Javadalma az elsőnek
200 frt, a másodiknak 130 frt. Mindkettőben tisztességes
lakás gazdasági épületekkel, gyümölcsös és veteményes kert-
tel. Pályázati határnap mindkettőre: ápril. 15-ike. Folya-
modványok mindkettőre t. Báthori Dániel, esperes aához
Székre küldendők.

327—1879. Küküllői egyházmegyénkben az erzsé-
betvárosi papi állomás. Javadalma 600 o. é. frt. Tisz-
tességes lakás, kert, pincze, istálló. Pályázati határnap ápril
24-ike. Folyamodványok t. Benedek Ferencz, esperes aához
Haranglábra (u. p. Dicső-Szent-Márton) küldendők.

Ugyanezen egyházmegyénkben: 1. a herepei iskola
tanítói állomás. Javadalma 100 o. é. frt és tisztességes la-
kás; 2. a küküllői vári isk. tanítói állomás. Javadalma
300 o. é. frt — az öregkoru tanító haláláig félfizetéssel;
3. a széplaki kántor-tanító állomás. Javadalma 100 o. é.
frt; 4. csapóci kántor-tanító állomás. Javadalma 100 o. é.
frt. Tisztességes lakás és jó kert; 5. a sz.almási kán-
tor-tanítói állomás. Javadalma 100 o. é. frt. Tisztességes
lakás. Pályázati határnap mind az ötre ápril vége. Folya-
modványok mind az ötre t. Benedek Ferencz, esperes aához
Haranglábra (u. p. Dicső-Szent-Márton) küldendők.

291—1879. Marosi egyházmegyénkben, a májai ta-
nítói állomás. Javadalma 70—80 kal. búza; 35—40 kal.
zab. A vékásoktól 6—8 véka szemes törökbúza és ugyananyi
zab, 800 o. é. forint 8% kamatja. Canonica portio 2 és
1/2 hold szántó; 1 hold 100 ööl kaszáló; 111 ööl szőlő:
három ööl tűzifa. Pályázati határnap ápril 24-ike. Folya-
modványok t. Vályi Pál, esperes aához Nyárad-Szt.-Benedekre
(u. p. Ákosfalva) küldendők.

A szerkesztő postája.

Mike Lajosnak, Zsombok. A tervrajzot s költség
számítást megtekintés végett ki küldöttem Gy.-nak. Az árlej-
tés megejtése után azonnal hozzá kezdetünk, Isten nevében.

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereskedése, hová az előfizetési-pénzek legelőszőrűbben postautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Pro domo! — A Maorik költéséről. III. — Renan Ernő. — Az áll. ig. tanács r. gyűléséből r. t. — Egyházi lapok szemléje. — Helyreigazításul. Gyarmathi Miklos, Kolozsvármegye alispánja. — Tárcza: Vezérezik elbeszélésben. (kőkényesi apostasia.) Irta: Bányai Géza (Vége.) — Egyházi és iskolai hírek. — Necrolog. Kisantal Sámuel. Körözvények — A Szerkesztő postája.

Pro domo!

Kolozsvár, 1879. marec. 58.

Lapunk eddigi áldozatkész kiadója visszalépven, ápril hó 1-jétől kezdődőleg az „Erdélyi Protestáns Közlöny” a mi kiadásunkban fog megjelenni.

Nem első eset ez, hogy szíves előfizetőinket s elvbarátainkat a lap szellemi s anyagi berendezését illető kisebb-nagyobb változtatásokról, módosulásokról kell értesitenünk; de nem szabad felednünk, hogy egy lap életében épen e forrongó mozzanatok jelölik a fejlődés azon mozzanatait, melyeken átküzdve magát, képessé leend előbb-utóbb megközelíteni ama hivatásszerű eszményt, mely törekvései előtt czél gyanánt lebegett. Ép ezért följosogitva érezzük magunkat eddigi működésünkben s a vezetésünk alatt álló lap multjából reményt s bizalmat meritenünk a jövőre is, mely reményben s bizalomban hogy ne csalatkozzunk, az egyedül a tapasztalandó pártfogástól fog függhetni.

Ki figyelemmel kísérte, bizonyára be fogja ősmerni, hogy e lap nem áll pillanatnyi érdekek szolgálatában; sőt ha van hirlapirodalmi eszmény, mely a mellett, hogy a napi kérdésekre kellő súlyt fektet, magosan áll a mindennapiság áramlatai felett: úgy jó lelkiismerettel állithatjuk: ez az eszmény a mienk. Mennyire vagyunk távol attól? Elérhetjük-e valaha? annak megítélésére nem mi vagyunk illetékesek; de annak kijelentésére igen, hogy egy ily programhoz hiven, tántorithatlanul ragaszkodunk és pedig ma jobban mint valaha.

A boldog Franciaország, hol pedig a protestantismus távolról sem oly életerős, mint mi nálunk, ma már azon a ponton áll, hogy megvalósítson egy oly eszmét, melyet mi régóta táplálunk s a nehézségek daczára szemünk elől pillanatra sem veszítettünk el: egy, a közvélemény irányzására közvetlenül befolyó, független protestans napilap alapítását, melynek létjoga ne a kapzsi ujságvágy s felületes olvasási viszketeg legyezgetésében gyökerezze, de a mely fáradhatatlanul hasson az olvasó közönség értelmi és erkölcsi neveltetésére, a fölvilágosodás és humanismus szellemében. Ily szempontból hisszük és valljuk, hogy egy komoly jelszó alatt harczoló, igaz protestans journalistika önmagában igazolt, korszerű követelmény.

Eszméket adni, melyek eszméket költenek, s termékennyé teszik a közgondolkozást; eszméket, melyeneket a század forrongó vulkánja halommal vet fel a társadalmi és tudományos reformok terén — ez kétségenkívül protestans föladat, melyet ennél fogva magunkénak is készséggel ismerünk el. Jól tudjuk azt is, hogy e lépés szükségkép harczot, kételyt, tiltakozást, sőt tagadást von maga után: és mi fogunk is harczolni, kételkedni, tiltakozni és tagadni. Mert e mephistoi szellemnek sem szabad hiányoznia az egyetemes emberiség életelemévé lenni törekvő protestantismusból. Bármely erkölcsi fogalom csak akkor birhat valódi jelentőséggel a mozgó s haladó életre nézve, ha annak elvont egyoldalúságát az egymást lekötő ellentétek élő dialektikája pótolja. Ebben nyilatkozik az erkölcsi tartalmasság ereje, mely önmagát képes cselekvő mozgásba hozni, s nem várja kívülről a benyomásokat.

De az eszmék eltávolítanak, a helyett hogy közelebb hoznának. Itt hát nem állapodhatunk meg, mert csak érző szív és kedély, önzetlen ember-szeretet és önmegtagadás az, mi mindnyájunkat egye-

síthet. A gondolat sugárként siklik végig a dolgok különböző szírvány-színein, s csak a munkáló szeretet az, mely mindennek mélyére hatol s mindenütt fölfedezi a lényegben az azonosságot s az érintkezési pontokat úgy a társadalmi, mint az egyházi élet terén.

Örömünkre szolgál constatalhatnunk, hogy ez utóbbi téren kedvező fordulat észlelhető egyházkerületünk belvilágában. Az egyházpolitikai harcok zsi-vaja elcsöndesült s már-már itt a pillanat, midőn az eddig egymás ellen tusakodó elemek egy magasabb egységben hatják át egymást s a közös célra egy úton való törekvés vágyának magaslatára emelkednek föl.

A békülékenység ez áldásdús szellemének teljes és maradandó diadalát előkészíteni s biztosítani: ez második vezéreszménk, melynek érdekében erőnk legjobb részét, buzgalmunk hevének egész teljességét áldozatul hozni: ez képezendi keresztyén ohajunk, vágyunk, meggyőződésünk főelemét s lapunkat ennek érvényesítésére szenteljük föl.

Ime, programmunk. Hisszük és valljuk, hogy a XIX-ik század protestantismusa oly általános értékű világnézet, mely az emberi viszonyok minden adott alakulásában közvetlen alkalmaztatást követelhet s cselekvéseinkben biztos gyakorlati szempon-

túl szolgálhat. Ne legyen hát ez kizárólagos felekezeti hitvallás; legyen egyetemes hit, valódi tudomány, erkölcsi vezérelv, gyakorlati életbölcselem, társadalmi s családi evangéliom!

A Maorik költéséről.

III.

Egy másik szempont, melyhez magunkat tartanunk kell a természeti népek aesthetizáló hajlamainak föltüntetésében, az a fölfogás, hogy a művészi kedély nyilatkozatai, a polgárosultság ily kezdetleges fokán még nincsenek a kifejezés egy meghatározott módjához kötve, minő a nyelv, — sem egy általánosan elvont eszmei irány felé terelve, a hol tényleg elismert s öntudatosan tovább fejlesztett nemzeti irodalom s művészet névén volnának jelölhetők; hanem esetleges szétszórtsággal öltének alakot a társas érintkezések, népszokások, babonás hiedelmek, a kül- és belélet cselekményei, s egyes véletlenül fölmerült incidensek végtelen változataiban. Ez az a tér, hol a fajszellem ideális ösztöne tudalmatlanul bár, de annál természetesebben működik, s mint már előbb is hangsúlyoztuk, kíváncsi, hogy az aesthesis emezős viszonylatainak tárgyalagos mivolta nem kevésbbé rendszeres vizsgálatnak szolgáljon tárgyául, mint az irodalomtörténeti tanulmányoknak ma divó dogmaticai iránya.

Első sorban a tulajdonnevek metaphoricus használatára kell föl hívunk a figyelmet, s itt azonnal meg is kell jegyeznünk, hogy míg a keleti népek nem elégednek meg

TÁRCZA.

VEZÉRCZIKK ELBESZÉLÉSSEN.

(A kőkenyesi apostasia.)

Írta:

BÁNYAI GÉZA.

(Vége.)

V.

Immaculata.

„Titeket is össze fog törni az Ur, téged is méltóságos!” Így mondta az a rettenetes ember, s ama rettenetes ember szavának nagy erőt kölcsönzött az Ur.

Mariska régóta nem jár a templomba; atyját kiméli-e, vagy a megrendítő szerelmi vallomás után nem akar többé találkozni a lelkészszel? vagy pedig hogy szeplőtlen szerelme maradhasson ép olyannak, a milyennek ő a karja?

Nem! A szegény lányka beteg, nagyon beteg; teste ép úgy mint lelke, s nincs a földnek az a gyógyírja, mi az ő betegségét meggyógyíthatná.

Nincs? Várd, oh várd a tavaszt, illatos mezőkön mind neked hozza meg virágát. Jaj, a sirra hozza meg azt. — Várd, oh várd a tavaszt, költöző madarak neked csicseregnek édes dalt. Igen, a sir felett.

Vasárnaponként bebecsendül a szobába a két kisharang; a lányka összefogja imára két kezét s azután mint-ha lilomillat suttogna az éggel, oly édes lágyan zeng ajkáról a koronás próféta dala: „Az Ur énnékem őriző pásztorem.

Keresztes Péter! Hát neked nincs-e szükséged a lánykád őriző pásztorára?

*

*

Télutói biboralkony tör át az ablakon a beteg lánykára; atyja az ágy szélén ül s mereven néz maga elé.

— Atyám, édes atyám, szeretsz-e te engem? Hiszed-e, hogy én megérdemlem azt? Ugy-e én nem voltam rossz leányod? Ha rossz voltam valaha, ugy-e a könyörülő Isten megbocsát nekem? S te is jó atyám?

Ne, ne tovább ama kérdésekkel, miket a megfeszített Megváltó lehel ajkadra; nézd, nézd, hogyan görnyed össze-szebb-összebb e kérdésekre, s hogyan öregszik szemlátomást atyád — az istentagadó. Vajjon miért?

— Atyám, az esthajnal biborában a halált látom

a természeti tárgyaknak közvetlen szemlélet útján a megjelölendő személyre való átvitelével, hanem több tárgyfogalom phantasticus kapcsolatából képezik a hely- és tulajdonneveket, s így mintegy metaphorát halmaznak metaphorára: addig a déliek, s itt éppen a maorik, józanabban, vagy inkább képzeletökben a külvilág által korlátozottabbak, semhogy egyszerű analógiákon túlterjeszkedhettek. Innen elnevezéseikben nem látjuk a képzelet szövevényesebb játékait, csak az értelem reflexiv munkásságát, a mint hasonlatosságokat állít egymással szembe, melyek bárki előtt is felötlők. Például: Tawa (fa), Ika (hal), Manu (madár), We (hernyó), Tepahi (hajó). Fölemeljük itt, hogy a hi vagy he gyök a maori nyelvnek egy oly őseleme, mely az összes létező szónak legalább egynegyedében, különböző alakban előfordul, majd sugarat, majd esést, születést, kiválást, levést, de mindig kifelé ható munkásságot jelölve. Gyakoriságban csak még egy gyök versenyezhet vele, s ez egyenes ellentéte: a pi vagy pa, mely tapadást, kapcsolatot, benumaradást, s átvitt értelemben kerített helyet jelent. Igen jellemző e két gyökben az elsőnek hehezetes, az utóbbinak ajakbetűs volta.

Mysticus kapcsolatba jő e két fogalmilag ellentett gyök a pi e szóban, mely a maori mysteriumok titokzatos világához is kulcsul szolgál. A pi e egy neme a hymnusnak, melyet a harezosok csata előtt és után, temetések és áldozatok alkalmával, a tűz köré csoportosulva énekelnek. Nem csalódunk, ha azt állítjuk, hogy e dal egész vallásos hitöknek alapját képezi. Pi-hé: elválasztása annak, a mi összekötve volt; az élet megszakadása, a

jönni: engedd oh atyám, hogy elhozzák nekem az uri szent vacsorát — — még egyszer — — utoljára.

— Leányom! Aranyom! — riadt fel megrendülve az összeroskadt férfi.

Oh jaj, hogy arról, a minek elvesztése immár fenyeget, oly későn tudjuk meg, hogy kincsünk, mindenünk az.

Oh jaj, hogy Istennek jelenlétét sokszor csak akkor érezzük, mikor büntető ostorát emeli ránk.

Egy rövid félóra alatt Murvai már a haldokló szűz ágya mellett állott és könyörgött. Könyörgése a haldokló tiszta szerelem imája volt; az atheista is suttogá önkéntelenül a könyörgés ihletett szavait (vagy talán már nem is atheista többé). S azután a lelkész föladata az urvacsorát.

— Köszönöm — rebegé a lányka megszorítva a lelkész kezét, s idvezültnek tudta magát, hisz az a rettenetes ember is most oly szeliden nézett rá. S azután könynyebűlten érte magát, derült lőn és a lelkész nyugodtan távozott. De néhány percz múlva heves zokogásba tört ki s azután egy suttogó szó — — egy megtört sóhaj és — — vége mindennek; a testből kiköltöző lélek még útban találhatta a hazatérő lelkészt s azután felszállt oda, hová innét imáját küldte fel.

Szegény Keresztes az ágy elé térdelve zokogott, csókolgatva lánya hűlő kis kezét s az Istent hívta segítségül — az istentagadó.

halál, egyfelől; de másfelől a lét immanentiája, az élet s halál, születés és enyészet substantialis egysége, hit a lét-folytonosságban, a lélek megsemmisíthetlenségében, mely hitet a maori tényleg vall is. Ma már a bennszülöttek között is kevesen vannak, kik e jelképes cselekvénynek valódi értelmét, magyarázatát tudnák adni, sőt a költeménynek is csak töredékeit tartották maig fenn. Ezek nyomán azonban annyi megállapítható, hogy az óda öt külön álló részre oszlik. Az első rész azt adja elő, hogy Atua, a legfőbb lény miként semmisít meg az embert, ki ennek következtében Istennel egyesül. Erre panaszkítórések következnek, elmélkedések a mulandóság fölől, végre a vigasztalás s áldozatra való fölhevítés rekesztik be az éneket. Hasonló panaszdal töredéke lehet az itt következő, melynek tárgya a hős főnök, Tu Viro te Heuheu:

A nap sugára nyugovóra száll,
Ragyogva rózsás fényben ég Thauhara¹⁾ csucsa.
Oh! mond, barátom visszatért-e már?
Vagy sirnunk kell az elveszett derékért?
Örökre távoztál!

Te büszke hős, te főnökünk, vezérünk,
Hatalmas oltalmunk a vész s vihartól!
Mily rémitő erő az, mely lesujtani mert
S hideg föld bús ölébe fektetett?
Előmben tűnnek fonséges vonásid,
Matarus²⁾ vésejével irt Mokód³⁾
Árván bolyg népünk, s gyászba' fuldokol
Megfosztva hős vezérétől, tanácstalan.
A csillagok fönnyalványulva hullnak
És többé nem kiált Tuta hi⁴⁾ s Rehu a⁵⁾.

Jó öreg, az Isten mindig és mindenütt jelen van, de nőha az is megjelen, a kit éppen nem hívunk s várunk.

Ime most is nyílik az ajtó, s azon belép tisztelendő Maklári Vincze úr. Éppen jókor.

Keresztes meglátva őt, megszűnt sirni, s arcán „az idegek mind kővé jegedtek.“ És szólt erőteljes hangon.

— Tisztelendő úr! Tudja-e mit tesz e szó: immaculata? Ugy-e, hogy nem? Tehát akkor tessék innen távoznia!

Miért nem előbb jó öreg?

A temetés után néhány napra Murvait egy öreg-öreg, botra támaszkodó agg kereste fel; Murvai alig tudta megismernt látogatójában a hajdan oly büszke, délczeg Keresztes Pétert.

— Ide jöttem — szólt könnyes szemekkel — ide uramöcsémhez; otthon olyan rossz nekem, mióta az a magasságos Isten oly kemény büntetést mért reám az én lelki vakságomért. És oh még se kegyetlen az az Isten, csupán szörnyen igazságos. Megpróbál minket; meg a jóval, ha nem tesz-e az dölyfössé; s meg a rosszal, ha nem káromoljuk-e őt azért? Én elbuktam: legkedvesebbemet vette vissza tőlem. Hanem jól van ez így.

A lelkész nem tudott szólni e szavakra. Némásága a behantolt sir némasága volt.

Oh Mangaroa⁶⁾ őrző csillagod
 Lehunyva már honunkra roskadott.
 Szomorgva áll a délen Tongariro⁷⁾
 Arawa⁸⁾ tolldiszét habok lebegtetik.
 Föl! ébredézz elsőszülötte Ranginak!⁹⁾
 Kelj, s mint előbb, forgasd meg fegyverid;
 Hadd halljon a világ a bölcs s erősről
 Ki szírtként állasz tengervész között,
 S habár lebuktál is magaslatodról,
 Dicső nagyságod dörgés szöszata
 S neved bevésve áll az égnek boltozatján.

A maorik legősibb hagyományai közé tartozik még azon szertartás, melyet az újszülött keresztelésénél alkalmaznak, a legsajátságosabb szölamok kíséretében. Ez ünnepélyesség a születés után öt nappal történik, s ekkor minden jelenlevő nő egy ágat márt egy vízzel telt edénybe s azal a gyermek homlokára fecscsent, ki akkor nevet is

1) Hegynév. 2) Matarus valószínűleg a tātowirozók egyik kitűnőbbike, kire hivatkozás történik. 3) Mokó, mint már említettük, az areznak vésővel eszközölt cifrázatai, melyek nagy műgonddal történnék, s a nemesi czimerek helyét pótolják. 4) 5) Tutahi és Rehua az Ég fiai, kik az ég tizedik rétegében laktak. Az istenek genesiséről szóló mythust lásd «Erd. Prot. Közlöny» 1877-ik évi folyam 46-ik szám. 6) Mangaroa, vagy más leírás szerint Wangaroa, regényes szépségű tartomány Uj-Seeland szigeten. 7) Tongariro egyik nagyobb helység neve. 8) Arawa, a maorik előtt nagy kegyeletben levő heros, hasonló Theseus vagy Herkuleshez. 9) Rang, Range, Rangui, Ranghi: az Ég, a maori mythologia Zeüse, a legfőbb isten, kitől minden élet ered (hi), nem valószínűtlen vonatkozással a nap-sugarak áldást gerjesztő melegére.

— Végrendeletemet is elhoztam — folytatá az öreg. Mindenemet a kőkönyesi egyházra hagyom, s hogy a hiveknek ezentul még eszök ágában se lehessen elpártolni Istenőktől: összes jövedelmem kamatja papibérbe essék. Engem pedig úgy temessen el édes uramöcsém — nem sok van már odáig — mintha szerető édes atyját temetné. Hisz — — de hagyjuk!

Szegény öreg, nem is sokáig váratott magára, hanem elment megpihenni oda, hol boldogan álmodik az immaculata.

És a lelkes eltemetése őt úgy, mintha szerető édes-atyját temetle volna.

VI.

A vezérczik.

És a parochia lakója marad továbbra is az, a ki volt: remete a földes szobáskában; de lánglelkű apostola hitének, de lángpallosu büntetője a hitetleneknek. Szobájában fel s alá járkál naphosszat; még lépteinek kopogása sem zavarja gondolatiban, hisz a szoba padlója nem kopog: földből van az, mint a ma koporsó borítója.

Egyedül van s mondjuk ki, hogy egyedül fog maradni örökké.

Csak néha-néha hagyja oda remetelakát, mikor övéit látogatni megy oda ki, s mikor pastoralis látogatásait vég-

nyer. Az ez alkalommal mondatni szokott rigmus, d'Urville hiányos följegyzései szerint a következő:

Légy megkeresztelve gyermekem!
 Mint a csethal, légy oly hatalmas,
 Atua adja meg, a mit kívánsz,
 Boldog légy és elégedett,
 Nyugodjanak poraid majd csendesen.

Ime itt is a halál és élet párhuzamossága van feltüntetve, a mi a gondolkodásnak ritka érettségére mutat, különösen ha fontolóra vesszük, hogy a maorik vallásos eszmekörében a lélek halhatatlanságának hite a maga tiszta szellemiségében van megőrizve. Kegyeletök a meghaltak iránt határtalan, s van eset rá, hogy egész törzsek keveredtek véres háboruba egymással egy sir vagy hulla megsértése miatt. Ez az ugynevezett tabu szentsége. A tabu tiltottat jelent, melynek kijátszása halálos bűn. Wahine a n s t a b u, mondja a maori, s ezzel a férjezett nők sértetlenségét fejezi ki. Hasonló ez intézmény ahhoz, mely a 10-dik században Angliában s Franciaországban divott, a feudal viszonyok azon különös jelenségében, hogy kisebb hűbérurak, hatalmas szomszédai nyomása alól menekülendő, az egyház hűbéreseivé szegődtek s így javikat mintegy az Isten pártfogása alá bocsátották. Így óvja a tabu a maorik szántóföldjeit, vetéseit az ellenséges dúlásoktól, azáltal, hogy azokat Atua védnöksége alá helyezi.

Bármennyire tisztult fogalmakkal álljunk is már itt e tényekben, szemközt, mindez még semmi azon csodálatos megegyezésekhez képest, melyeket némely maori hagyományok az ó-szövetségi adatokkal szemben mutatnak. Ha fennebb a maorik előszeretetté a téritők útján meg-

zi, még mikor ki-kitekint az épülőfélben levő kőtornyot megnézni. Ilyenkor egy mosoly lebben el ajkáról, de oly szelid, mintha hálaadó imádság volna, hogy alant az az egybehordott kőhalmaz hiába vár az építőre.

S mikor aztán a hivektől járó papi-fizetés az ő határozott akaratára s az illető forum beleegyezése következtében félannyira szállítottatott alá, mint a mennyi azelőtt volt (a pap megölhetése biztosítva lévén a megboldogult Keresztes végrendelete által) és nem kellett Murvainak attól tartania, hogy ráfoghassák a „Cicero pro domo sua“-t, leült asztalához és megirta a következő vezérczikket:

„Videant consules!

Vallásos életünk napról-napra hanyatlik; a protestantizmus háromszázados bástyáján rések törettek kis hazánkban. Összedugott kézzel nézzük-e, hogy a réseken miként tolakodik be a vakhit, hogy kitűzze fenn az ámitás zászlóját?

Hiveim közül is közelebből tekintélyes számmal tértek át az „egyedül idvezető egyház“ kebelébe. Megvetéssel hallgatnék ez emberekről, ha lelkek nemesebb sugallatát nem követve, nem tértek volna vissza hitökre, ha elpártolásuknak nem volna nagyon mély indoka. Oh nem a hitvány csábítást értem; erről már megvetéssel hallgatom; hanem az a kőkeménnyé száradt árva rozskenyér, melylyel a hivek papjokat tartják: ez az ok. Száz pap kö-

nyert ó-testamentomi iratok iránt, egyszerű lélektani okokra igyekeztünk visszavezetni, úgy ezzel nincs kizárva még a lehetőség, hogy ily közeledések okát s alapját mélyebb historiai rokonságban keressük, melyhez az eszmék sur-
lódása, kölcsönhatása szolgáltatott volna kapcsolatot. Mert azon maori tradíciók, hogy az első embert három istenfivér alkotta, s ez alkotásban az idősbiknek volt legnagyobb része; vagy hogy az asszony a férfi oldalbordájából vétetett ki, stb. olyannyira egyeznek a genesis adataival, hogy létezésük teljességgel nem tulajdonítható a csupa véletlennek, bár viszont be kell vallanunk, hogy ez idők szerint híjával vagyunk még azon eszközöknek, melyek alapján megsz-
szebb menő, de legalább is némi valószínűséggel bíró hypothesiseket lehetne e részben felállítanunk.

Renan Ernő.

Feltűnő, hogy Franciaországnak a clericalis pártgyűlöletét leginkább magára vont négy nagy szelleme egyaránt egyházi befolyások alatt kelt ki s kezdő életét. Hugó Victor, ki ne tudná, jezsuita nevelésben részesült, s X-dik Károlyhoz intézett első versezete mély vallásos eretár föl; Rochefort Henrik is első akadémiai babérait a szűz Máriához irt sonnetjével szerezte; Gambetta papnak volt szánva, a szentírás tanulmányában nagy haladást tett, s csak véletlenségből lőn politikussá; s Renan végre nem más, mint Dupanloupnak volt engedelmes tanítványa a saint Sulpicei seminariumban, hol bizonyára aligha gondolta, hogy ő majd a jelenkor leghatalmasabb ellenpápa-

zúl hány van, ki e száraz kenyér mellett meg tudja őrizni lelkesültségét az ügy iránt, melyre fölesküdt? S ha a papban nincs meg a lelkesülés, mit várjunk a hivektől akkor?

Pedig még ez a nyomorult papi-fizetés is sok (a hivek legalább soknak tartják s az arányt tekintve mi is); mert nézzünk egy kis arithmetikát. Vegyük, hogy egy 200 lélekkel bíró egyházközségben 400 forint a papi-fizetés, s ha ez áll, pedig áll: akkor egy 9000 lélekkel bíró egyház papjának 1800 frtja kellene hogy legyen; de mivel a 9000 lelkű (nem lelkest mondtam) egyházban sincs a papnak még 2000 forintja sem: világos, hogy kis községeink igen nagy papbért fizetnek. Q. e. d. Pedig 400 forint talán nem sok egy lelkésznek. S történnek ily aránytalan viszonyok között olyan dolgok, hogy financialis okokból elhagyják Istent, a rectort agyon éheztetik s az illető helyeken Istennel együtt nemzetiségüket is megtagadják és lesznek — oláhok.

S ha még aztán e nagy (?) fizetés a papban is még tudná tartani a lelkesültséget missioja iránt; s lehetne igazán pap és nem egyéb! De mikor a papnak e 400 forint mellett egész nap az eke szarvát kell tartania, hogy családjának kenyeret adhasson; otthon meg az esperesi körlevél vár rá, hogy a restansok neveit adja be és ő végig nézve a listán, látja, hogy sokat adhatna be s aztán —

javá leend, s Saint-Guillaume utcái második emeleti szobáscájából, mint várból, fogja sakokban tartani a Vaticánt.

Kevés ember van, kiről annyit beszélnének, s egy-szersmind oly keveset tudnának, mint a „Jézus élete“ hirneves szerzőjéről. E könyvvel mutatta ő be magát a mindenségnek — urbi et orbi, s e könyvnek hatásban nem is volt több párja. Strauss kritikái common sensének durvaságát elsimitotta, eszmejárását költőileg emelte. Így, míg Strauss az evangéliumi történetekben csupán keleti legendát látott, addig Renan állítja, hogy azok eredete tényleges valóságú s emberi értelemben a legszebb, legmagasztosabb. S bárha visszavetette a természetfölötti h-
vését, de ezt gyöngéden és szeretetteljesen tette, s inkább azért, hogy szilárdítsa ragaszkodásunkat ahhoz, a mi megmaradt. Szomorú volt hallani Strausstól: „Hiábavalóság mindez!“ s annál vigasztalóbb megtudni Renantól, hogy valami végre is kellett hogy legyen. Renan felette tudományosan képzett; a héber, arab, syr nyelveket újjában hordja, s III Napoleon megbízásából, tudományos ügyben, a szentföldet is beutazta. Papi körökben természetesen hitehagyottnak tartják s nagy fájdalommal tapasztalják, hogy theologiai tanulmányait csak kételyei megrögzésére használta föl. Ennek dacára azonban határozott idealista, s mint ilyen, korunk piszkos realismusával ellentétben, ha nem is vérmérsékileg, de bizonyára születésileg szerencsétlen. Tösgyökeres bretagnei létére a celtánál is celtább. Tud extasisba jönni, vannak mély emotioi, de mint a század méltó szülötte, keserűen érzi azoknak összeegyeztet-
hetlenségét. Egy jó ismerőse következőleg jellemezte:

nem ad be senkit, mert pap és nem szatócs — — — mondjátok meg, honnan merítse lelkesültségét?

Videant consules!

Egyházcsoporthozást minden áron!

Murvai László.

Ugy hisszük, hogy e vezércikket majd ki is fogja adni.

Kökönyesen pedig immár egy év multával csinos bádogfedelű kőtoronyból hívogatja a hiveket a két kis harang; s a mindegyre jobb módú hivek szégyelnék, ha valaki azt emlegetné, hogy ők pópisták is voltak valaha. No de nem is emlegeti ezt senki, csak Bartha Ferkót, a ki miután megtudta, hogy ezentúl félannyi papbért sem kellend fizetnie, ő is vissza akart térni; de a lelkész ismerve embe-
rét — elutasította (várva erősebb szándékát); ki is aztán felcsapván kalapjál — s mert a faluban sem igen szenvedhették — elkocsmázta mindenét s aztán elment Lászlótelkére pópista harangozóknak.

Maklári Vincze tisztelendő urunk pedig — miután az illetők nem találták elegendőnek térítői buzgalmát, a miért csak Bartha Ferkó uramat tudta az egyedül idvezítő hitre téríteni — mai napig is, még mindig csak Lászlótelkén van és — vezekel.

„gondolkodásában férfi, érzésében nő, tetteiben gyermek.“ Ész és kedély benne örökös küzdelemben áll egymással és a körülményekkel. Magasállása, irodalmi sikerei e conflictust nem tudák enyhíteni, s bizalmas beszélgetés közepette mosolygva gyakran jegyzi meg, hogy egyetlen biztos út, jót tenni a világ itéletéhez képest, az, ha saját felfogásunkhoz képest rosszat cselekszünk.

Ezért fordul Renan őszinte lelkesedéssel a görög élet eszményiségéhez, melyet egyedüli mentő sugárnak tart a chaoticus áramlatok közepette. „Hozzá járulok oh! kékszemű istennő, te egyedül mentheted meg a világot.“ S egyszersmind átkot mond a barbároknak, kik kalapácsaikkal összetördelék annak templomát, s romjait elhurcolák. „Oly nagy entusiasták vagyok, írja egy helyt, mint bárki más; de úgy hiszem, hogy a valóság ellentétes állást foglal el ez enthusiaszmussal szemben, s hogy az üzletemberek, gyárosok, munkások, zsidók, a régi iskolabeli angolok, s új iskolabeli németek, egy oly anyagiasság kort inauguráltak, melyben ép oly nehéz egy nagy gondolat diadalát biztosítani, mint a notre-dame-i torony ezüsthangját utánózni, ón vagy ólom haranggal.“

Renan magánélete sokkal enyhébb, kibékítőbb, mint elvei. Nyugodtan szeret élni, hiszen hason kaliberű emberekre a nyugalom a boldogság főeleme. Rue saint Guillaume lakása, melyet Richelieu építtetett, s jelenleg a monacoi herczeg tulajdona, mintájául szolgálhatna a régi korbéli ódon és előkelő francia épületeknek. Appartementja, sőt előszobájafalait is könyvek borítják; ő csak ezek közt érzi magát otthon — chez lui. Legkedvesebb olvasmánya a Revue des deux mondes, századunk politikai s intellectualis történetének e valódi encyclopediája, ép úgy, mint a hogy a festő Scheffer családjából származó protestáns hitű Renan asszonyé az angol regények Tauchnitz-féle kiadása, melyeket nagy gonddal gyűjt.

De mindez kevésbé érdekli, ha egyszer a szentélyben vagyunk, a háziur jelenlétében, ki élettörténetét éppen nem hordja arcán. Termete, arcza kerekded, csaknem jovialis s ő maga valódi francia módra előzékeny. Magatartása felette szerény és egyszerű, csak a becsületrend vörös szalagja gyaníttatja benne az európai hírnév tudóst. Széles, magas homloka csak később lép meg; az értelem külső kinyomatát háttérbe szorítja egyelőre az udvarias bonhommia megnyerő hatása. Ez ad kulcsot irányba különösségéhez is. Ő egy oly iconoclasta, ki begöngyölt kalapácsal sújt, a nélkül, hogy az erejét kisebbitené, minnek több ízben adta már jelét régebbi műveiben s az újban, „A kereszténység történetében“. Ez utóbbi munka közzététele, mint tudjuk, most folyik; ez életének végső, nagy célja, irodalmi végbagyakoztása, melyre nagy súlyt fektet. Őt kötete már megjelent, még kettő van hátra, s ehez a jegyzetek oly rendben vannak, hogy azok alapján a munkát bárki is befejezhetné, ha ugyan el tudna igazodni, a zsidó és keleti, az angol, német és francia irodalom idevágó termékeinek azon óriás halmazára közt, mely a háló-, öltöző- és dolgozó-szobákat betölti.

Mondhatnók, talán kissé tulzón is szereti Renan a könyveket, de be kell ismernünk, hogy azért e bajlam nem tette őt a szürke elméletek lekötött rabjává, s nem tett kárt életérzékén s gyakorlati felfogásán. És ez leginkább Syriában tett utjának köszönhető. Tartózkodása Athenben egész váratlanul revelatiót költött benne a való élet szépségei iránt. Oki összefüggésben állhat e ténynyel azon experimentatioja is, melyet pár év előtt a politikai téren tett, s a mely szerencsére balul ütött ki, mert Seine-et-Marne választói nem nyújtottak neki alkalmat eltérnie az igaz uttól. Most azonban újra nyugtalanítja a kiváló egyéniségeknél nem ritka, félrevezetett ambitio, s mint Marseille senatusi jelöltje lépett föl. Pedig ő nem érti a nagy tömeg szükségleteit, sem a forradalmat, sem a köztársaságot legkevésbé sem bálványozza. Nem mintha ellensége volna a demokratának, de álláspontja azzal szemben az aggály és remény sajátságos keveréke. S lehet-e nagyobb csapás a népre, mint egy oly gyakorlati politikus, s annál inkább az ügyek élén álló államférfi, ki gyakorlati meggyőződéssel nem bírván, a skepsis életől elveit hangoztatja, vagy philosoph megnyugvással utal a körülmények kényszerűségeire?

Ujabban egy kis polemia fejlett ki Renan és egy csatornántuli kritikus közt, melyre okot az előbbinek a „Temps“-ban közreadott „Kaliban“ című tárczacikke képezett. Renan itt azt bizonyítgatja, hogy eljött már az idő Shakspeare „Viharának“ kiegészítésére, míg ellenfele sok malitiával jegyzi meg ezzel szemben, hogy Shakspeare műve úgy is jó, a mint van. Igazában Renan nem is Shakspeare babérjain akart osztozkodni, neki csak egy oly típusra volt szüksége, ki az állati vágyaknak személyesé legyen, s ezt találta meg Kalibanban. Szemben ezzel, Prospero az önmagát uraló lélek megtestesülése. Képzoljuk már most e két alaknak Shakspeare által kifejezett viszonyát megfordítva; Prospero az, a ki bukik, s helyébe Kaliban lép. Ez Renan eszmemenete, a darab donnéja. Csak hogy a végkifejlesztés korántsem az, a mit sokan gondolnánk, hogy Kaliban újra legyőzve szolgátságba taszították; de hogy ő maga, a hatalom erkölcsi felelősségének érzetére ébredve, megnemesülve kél ki, s bocsánatot hirdet. Nos ebben semmi olyan nincs, mi a demokraták gyanuját magára vonhatná. Hanem a francia sajtó sajátsága, hogy minden bokrban politikai tendenciákat sejt lapangani. Így azonosította Renan Kalibánját is — Gambettával, s a hol az angol kritikus Shaksperet, ott a francziák Gambettát látták kigunyolva. Renannak vissza kellett utasítania a méítatlan vádat, bizonyítgatnia, hogy Gambetta művelt s nagy tehetségű ember s így távol áll Kalibántól, sőt hogy ez nem is egyént, de egész osztályt jelöl, melyből egy kis részt mindnyájan magunkban hordunk stb. stb. A ki tudja, hogy a francziák közt mai napság Gambetta mennyire „en vogue“ van; felléptei mily viharos lelkesedést idéznek elő, s hogy a francia genius mennyire szereti még a szabadságban is azt, a mi csil-

log, a mi imponál érkeinek: igazat fog adni Renannak abban, hogy — Brutus mégis csak derék, becsületes ember!

Az áll. igazgató-tanács r. gyűléséből.

Kolozsvártt, 1879. márcz. 23-án

Jelen vannak: főt. püspök Nagy Péter elnök; Incze Mihály, b. Bánffy Dániel, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Victor igazg. tanácsosok; pénztárnok, számvevő, ügyvéd és titkár.

Ülésen kívül ellátatott 31 darab; ezeknek előadása és tudomásul vétele után,

Főt. püspök úr előterjeszti, hogy a felséges uralkodó pár ezüstmenyegzőjének megünneplésére elrendel, hogy egyhkerületünk összes egyházaiban f. évi ápr. 24-én hála istenitisztelek tartassanak. Az ig. tanács ez intézkedést tudomásul veszi; egyszersmind fölkéri a főt. püspök úr elnöklété alatt Szász Domokos egyhker. főjegyző és dr. Kolozsvári Sándor urat, mint bizottságot, az egyházkerületünk nevében felküldendő hódolati felirat szerkesztésére. Azon esetre, ha a felséges uralkodó pár a jubileum alkalmával Budapestre is lejöne; felkéretnek egyhkerületi főgondnokaink a főt. püspök úrral együtt, hogy küldöttségként juttassák egyhkerületünk hódoló feliratát a trón szalmolyához.

Főt. püspök úr beterjeszti a b. Baldácsi-alapítvány felett őrködő bizottságtól érkezett átiratot, mely szerint az alapítványi javak a Hunyady-örökösök által perrel támadtatván meg, ennek kiegyenlítésére 150 ezer frtnyi költsön felvétele vált szükségessé. A kölcsönző földhitelintézet azt kívánja, hogy a felügyelő bizottság a kölcsönügylet megkötésére közvetlenül az egyhkerületi közgyűlések által hatalmaztassék föl. E végett tehát rendkívüli közgyűlés lenne tartandó. Főt. püspök úr indítványára azonban az ig. tanács többsége költség és idő kímélés czéljából javaslatba hozza, hogy f. évi június 8-án tartassék meg az ez évi rendes közgyűlés. Ez iránt utasítólag ki fog kéretni az egyhkerületi főgondnok urak véleménye.

Az államsegély-bizottság beterjeszti jelentését az államsegély kiosztása tárgyában. Az ig. tanács a bizottsági javaslatok alapján a következő segélyadományokat osztja ki:*)

Egyidejűleg ismételtén közhirre tétetik, hogy a kellő felszerelés nélkül beadott folyamodványok jövőben sem fognak figyelembe vétetni.

A jogügyi bizottság jelentést tesz a n.-enyedi főtanoda miriszlói szőlőinek részben művelése iránt, valamint a décei, miklóslaki és henningsfalvi birtokrészek haszonbérlete iránt kötött szerződések, némi észrevételek mellett, megerősíttetnek.

A vallás és közokt. miniszter urnak a szegedi tanulóakra vonatkozó körirata nyomán, az ig. tanács felhívja valamennyi tanodánk előjáróságait, hogy a Szegedről netalán valamelyik tanodánkhoz átjöni szándékozó tanu-

lókat bizonyítvány nélkül is vegyék fel az utólagos igazolás elvárása mellett. Egyszersmind felhivatnak a tanodai előjáróságok nyilatkozatra az iránt is, hogy mennyiben lennének képesek esetleg néhány szegedi tanuló ingyen befogadására és ellátására.

Sylvester D. esperes felterjeszti a m.-péterfalvi egyhker. községi papi lakjának építési tervrajzát és költségvetését. Jóváhagyatik.

Solymosi I. esperes fölterjeszti a n.-tuni énekvezér tanítói díjlevelét megerősítés végett. A díjlevél, az egyhker. közgyűlés jóváhagyásának fenntartásával, megerősíttetik; az esperes utasíttatik, hogy a magasnak látszó becsárak megállapítása végett a díjlevelet mutassa be az egyhker. tanácsának rektifikálás végett.

Szabó Pál esperes fölterjesztést tesz a sz.-kövesdi e. községi javára kiutalandó 200 frtnyi államsegély tárgyában. A kért összeg és kamatai kiutaltatnak.

Nagy L. esperes fölterjesztést tesz a m.-láposi iskola-teleknek állami iskolai használatra leendő bérbeadása iránt. A bérbeadás megengedtetik; ellenben a kért kölcsönösszeg az egyhkerületi pénztárból nem utalványozható.

* * *

Az áll. ig. tanácsnak f. évi márcz. 24-én folytatólag tartott gyűlésében jelen voltak: főt. Nagy Péter püspök, mint elnök; Incze Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Victor, Parádi Kálmán; pénztárnok, számvevő és titkár.

Főt. püspök indítványára felhivatik a n.-enyedi főtanoda előjárósága ismételtén, hogy a Bogdán L. pénzkezelését jegyzőkönyvileg igazolja; Elekes Gy. esperes pedig, hogy a kocsárdi adóról kimutatást terjesszen fel.

A sz.-udvarhelyi e. községnek az u. n. „király szabadjában“ levő fekvőségei eladása iránt kötött szerződések megerősíttetnek. A vételár kamat-többleteinek tökéltése a papi fizetés megváltási alapjául elrendeltetik.

Vályi P. esperes fölterjeszti azon egyházközségekéről szóló kimutatását, melyek a tanítói nyugdíj-adó fizetésére képtelenek. Az ig. tanács felhívja az esperes urat arra, hogy kizárólag csakis oly egyházközségeket terjesszen fel a nyugdíj-illeték alól leendő mentesítésre, melyek a fizetésre valóban képtelenek, s melyek elutasításuk esetén, kénytelenek lennének iskolájukat teljesen megszüntetni.

A n.-enyedi főtanoda előjárósága az ig. tanács felhívására felterjesztést tesz a tanoda régiségtárában volt tabulacera tákról, melyeknek egyike illetéktelen uton és minden felső jóváhagyás nélkül elidegeníttetett. Az ig. tanács felhívja a tanodai előjáróságot, hogy minden e tárgyra vonatkozó iratait, leveleit s általában minden ide vonatkozó adatait terjessze fel, hogy az ig. tanács azok alapján tehesse meg a további intézkedéseket.

Ellátatott még 19 tárgy.

r. t.

*) A kimutatást közelebbi számunkban fogjuk közölni. Szerk.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLEJE.

A Prot. egyh. és isk. Lap 12. száma bevégzi Török Pál nevezetes cikkét s ez uttal legelőbb is a zsinati előmunkálatokra tesz néhány megjegyzést. A munkálatok szerinte elég jók, csak némelyekben igen sokat is adnak; fölöslegesnek tartja p. o. a tanácskozási szabályokat és ügyrendet; fölöslegesnek az olynémű kanonokat, hogy „a lelkipásztorok hallgatóihoz szelídséggel és szeretettel viseltessenek“, és a többi, mert az ilyenek aranyrégulák, de nem pozitív törvények. Több megjegyzés után nem helyesli az egyházi bíróságokról szóló nagyon is világias, prokátoros és épen nem egyházi patriarchalis szakaszokat, melyek szerint az eljárás oly trikás, hogy állandó törvényszékekre lenne szükségünk. Hát még a majdan elkészülendő oktatásügyi szervezet. A ki ezt megcsinálja, igazán Rhodusba megy, mert Hic Rhodus, hic salta. Annak, ugyanis is, nem csak állam-bölcsnek, hanem jósnak is kell lennie, mert el kell döntenie: kit illet a tanügy: államot? egyházat? s ha tán midkettőt, menyiben azt s menyiben ezt? megszabva mindkettő munkakörét, külön s még is őszhangzóan, mi az autonomia, meddig terjed, mily iskolákat tarthatunk fönn s mily viszonyban a másfelekezetűek iskoláihoz? ki lesz köztök, alkalom adtán, békebíró, vagy épen bíró? Milyen lesz az országos közoktatási rendszer s hogyan alkalmazkodunk ehhez már előre? Hány tanintézetet tarsunk feun hol és mi félüket? legyen-e egyetem? és mégha megtudna is Molnár Aladár mind-e kérdésekre felelni, készítendő munkálatában még akkor sem sokra mennénk vele, mert mi egyoldalulag zsinaton sem állapíthatjuk meg az egyház és állam, az egyházunk és más felekezetű egyházak közötti viszonyt az állam nélkül, más hitfelekezetek nélkül.“ S ha holnap megnyílik a zsinat, a képviselők mit fognak mondhatni e még meg nem beszélt kérdésekről, pedig csak magunknak kell ott döntönnünk, mert „magunk helyett nem szállíthatnak oda bölcsesket napkeletről.“ Ha pedig Molnár Aladár csak félig meg tudja ez ügykérdéseket oldani: „erit mihi magnus Apollo.“

Az előmunkálatok további fejtegetését másokra bízván, ő csak azt kérdi a heidelbergi kátával: „Immár, mikor ezeket elolvastad és tudod, mi hasznát veszed?“ Felelet tudja, a miket addig is tudott egyházalkotmányunkról, a különböző egyházi egyének és testületek hatásköréről, magaviseletről, kötelességről, ruházatról, pörlekedésekről stb. stb., de kénytelen Phaedrussal tartani: nisi utile est, quod facimus, stulta est gloria s elmondani Schillerrel, az idealistával: Damit lock' ich, ihr Herrn, noch keinem Hund aus dem Ofen! s ezért kérheti bátran: immár, mikor ezeket tudod, mi hasznát veszed? Ha a vihar egy redves zsinolyt leszakasztana a templomról, az összes munkálatok valamennyi 362 §-ával sem lehetne azt visszatenni s az egész erőlködés meddő bölcsesség is marad, mert el van tévesztve maga a kiinduló pont, mintha a zsinatnak az volna az egyedüli teendője és végcélja, hogy a ref. egyháznak egységes szervezetét állapítsa meg! Pedig, ha van egyház, a melyik a zsinattartást sürgette, nem egyébért tette, mint

hogy az egyik az idegen nemzetiségek közé éaelt diasporákat akarta megmenteni, a másik a kiköltözés által lepadt egyházak támogatásáért, a harmadik temploma építésére adandó segélyért; az egyik pap azért, hogy alamizsnás fizetése pótolassék, a másik, hogy nyugdíjat nyerhessen, a harmadik, hogy özvegye, árvái majdan koldus-botra ne szoruljanak. Ezekért és az ilyenekért volt a zsinat kívánatos, nem pedig a codificatioért; gondoskodjunk, igen is, a lelkiekről is: jó magyar bibliáról, új énekes-könyvről, vallás-erkölcsi olvasmányokról (mint egykor Debreczenben gondoskodtak), a bel- és külmissioról, a vasárnap megünnepléséről, a káromkodás megszüntetéséről (mint H.-Mezővásárhely tette), mértékletességi, takarékosági egyletekről — de mindezeket nem §§-okkal, hanem intézményekkel és életpéldákkal lehet elérni. Gondoskodni kell az anyagi erő forrásáról, milyen a közpénztár (menthetetlenül vétkes, a ki az 50-es években szépen megindult ily irányu mozgalomnak útját állta), a Gusztav-Adolf egylethez való csatlakozás, a Baldácsy-alapítvány, a gyámpénztárak, a nyugdíj- és segély egyletek stb. — s még ezekhez ráadásul fölkéri T. P. az egyhkerületi jegyzőket, hogy illető jegyzőikből jegyezzék össze azokat a kérdéseket, melyek 1860 óta a conventre relegáltattak, hogy a bizottság elnökével főt. és ngs. Nagy Péter püspök urral közölve azokat, a bizottság még idején tárgyalhassa, mely kérdésekből egy-egy § készítettén, az így létesülendő 20 új § tartalmasabb és érdekesebb lesz a már fogalmazott 362 §-nél. És azért is szükséges e tárgyak összejegyezése, mert a zsinat előtt a tárgyak ő Felségének törvény szerint bejelentendők s hogy aztán a zsinat tudhassa is, miket bizzon az országos egyh. tanácsra, miket a fő-törvényszékre.

Itt megállapodva s az egész kérdés multjára visszatekintve, úgy látja, hogy a tiszántuli egyskerület pályaudvarából indultunk ki — gőzerővel, ara az egyetlen célra, hogy az egész egyházat egységesen szervezzük. Baj volt (bár jogos) hogy a tiszántuli egyhker. az indítványt ujabban csak egy maga tette, pedig előbb meg kellett volna az egyes egyhkerületeknek egyezniök s egy közös conventi tanácskozásban megalapítaniok, ha időszerű-e most már a zsinatolás? A tiszántuliak azt mondták, hogy az, Török s vele többen azt, hogy még nem s főként nem egyedüli teendő a codificatio, az egységes szervezet, az előbb kifejtett okoknál fogva — s ennézetten sokan vannak, a többiek közt az egész ág. hitv. felekezet, mely pedig szintén fölszólított, hogy velünk zsinatoljon.

Szóval a Thezusok a labirintusba vezettek — Ariadne fonál nélkül s Török Pál ma is azt mondja, mint most két éve: jelszavunk ne az legyen: menjünk zsinatba, hanem: készüljünk zsinatra — a midőn, igaz, 1879-ben nem lesz zsinatunk, de vigasztalhat az a tétel: Sat cito, si sat bene.

Előli kell tehát kezdenünk: conventet tartanunk, hogy 20 év óta elakadt ügyek fölött tanácskozzunk, intézkedjünk — különben a chaosba fulunk. Így komoly a vész a tanügyre nézve: a miniszterium nem törvény, hanem ren-

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 13 számához.

deledek alapján intézi a fensőbb oktatást s autonómiánk e tekintetben veszélyben forog — még pedig a miniszterium kebelében működő saját bitfeleink részéről. Ezt a gazdálkodást (vagy éppen garázdálkodást) tovább szájatva tenni nem lehet, s reméli is, hogy a tiszántuli superendientia éppen ez ügyre nézve ad is küldöttjeinek ad hoc határozatképességi fölhatalmazást, mert: principiis obsta. De neki convent kell, mely intézkedhessék s nem casinoi találkozás, léha csevegés végett. „Ha megint csak szoszátyárságot akarunk tizni: akkor legelsőbbben is engedelmet kérek az elnöktől szivarra gyujtanom s elővennem a consersations lexicont.“

És folytatja (ránk vonatkozván, szóserint közlöm) „azért is ohajtom a conventi találkozást, hogy a hivatalos tárgyalások után, barátságosan megkérjem erdélyi, velünk már uniált, hitrokonainkat, szűnjenek meg valahára egymás ellen torzsalkodni. Undorító lávány az az örökös fenekedés, tusakodás. Szerencsétlenek! ha nincs enyedi bajuk, csinálnak maguknak fehérvárit. Rechthaberei, hiúság, nagyravágás, bosszuszomj, soha nem voltak sem egyeseknek, sem testületeknek bölcs vezérei. Hát még ha a kitűzött cél is nemtelen! s a cél tábla iszonyuan vigyorog, mint a Medusa feje, melynek láttára minden jó lélek megkövül! Vagy önök, uraim! azt semmibe sem veszik, hogy az erdélyi római kath. püspök tetteleg tagadja érvényét házassági törvényszékeik ítéleteinek? hogy önök házasságot feloldó ítéleteik alapján köttetett új házasságokat Cis-Lajthániában semmisseknek nyilatkoztatták ki? Báró Kemény Ferencz ubi es! Nemde ez fontosabb s érdekesebb thema mint a fehérvári papválasztás! Hát a cameraticumra nézve nincs már önöknek teendőjük? Elejét vették-e már az egyházak további desolatiojának? Vagy csekélységek ezek? mivel miattok nem lehet a gyűlésteremben felborogatni a székeket, künn pedig feldúlni az egyházat és országot?*)

Conventi találkozást ohajt azért is, hogy a tanácskozás után bizalmasan megmondhassa a debreczenieknek, hogy ő is ohajtja a prot. egyetemet, de úgy, mint W. a debreczeni prot. heti lapban előadta, kivihetetlennek tartja, mert a más 3 egyhkerület nem bír 27000 frt contribuálni, mikor p. o. a dunamelléki tisztán egyhkerületi adóban évenként 7500 frtot fizet. Más alap kell arra, p. o. ő az országos fundus studiorum igazság szerint ránk eső részét szánta a prot. egyetemre s hiszi, hogy az országgyűlés igazságérzete előbb-utóbb rendelkezésünkre bocsátja a miatket illető jövedelmi részt. Más találjon más alapot az egyetemnek.

*) Ha a nagyérdemű író ismeri az ügyet: nyílt és határozott ítéletet, vagy legalább véleményt szeretnénk tőle hallani; ha pedig nem ismeri: a hivatalos ügyek fölötti összeütközést legkevésbé az ítéleti el ily módon, a ki most ösmertetett cikkével majdnem az egész magyar ref. egyház hivatalos fölfogásával jön ilyen összeütközésbe s folytat ily általános harcot az egész csatárvonalon. A protestantismus nem fél a harctól, egyik főjellemvonásától.
Rovatvezető.

Végül megmondja miért írta ez iromba (mondhatják, cadentiálul: goromba) cikket? Nem azért, a mit A vél, B gondol, C gyanít, D ráfog, hanem azért, mert buzgón szereti egyházát, ohajtja jó hírét, tekintélyét s ezeket most kockáztatva látja. Az ország szeme ránk néz nagyhangú kezdeményünk folytán s fél, hogy készületlenségünk okán fegyverünk csütörtököt mond. Monumentalis alkotás helyett, süttünk és főzünk és feltálalunk schmarnt és kőfcot, ellenfeleink kárörömére s éppen ezért — mert jobb a kár, mint a szégyen — ismét meg ismét kéri a zsinatszerelmeseket, készüljünk jobban a zsinathoz, ne hogy ráilljék az ösmertes distichon:

Quid synodus? nodus — patrum chorus integer? aeger, Conventus? ventus — gloria? stramen. Amen.

Im a nagy fontosságú cikk bőv kivonatban, mely — a rovatvezető egyéni ohaját fejezi ki — vajha üdvös fordulatot jelezhetne az egész missio ügyben? Már most aztán, valószínűen, következnek a nehéz lövegek és rohamtámadások, mi pedig egyelőre térünk békés földadatunkra s jövőre remélhetőleg utánpótoljuk a lapszemle mulasztásait. De egy ilyen cikkel szemben, azt hisszük, szabadott egy kis kivételes kivételt tennünk.

Helyreigazításúl.

A „Protestans egyházi és iskolai Lap“ folyó évi márczius 23-án megjelent 12-ik számában a következő felszólalás foglaltatik:

Egy sérelmes körrendelet.

„Aligmult el egy éve, hogy a vallás és közoktatásügyi m. kir. [minister az egyházi főhatóságokhoz megküldte hirhadt rendeletét: „ha a lakosság kívánja — Sz. István ünnepén — a lelkész isteni tiszteletet tartson“. Most Kolozsvármegye alispánja lepi meg egy körrendelettel a megyéjében levő lelkészeket. De lássuk a rendeletet szóról-szóra, a mint az napvilágot látott „Kolozsvármegye hivatalos közlönye“ 1878. évi 3-ik számában: Sz. 13716—878.

Valamenynyí jár. szbiró úrnak és ren. tan. városok tanácsának.

A tkts közigazgatási bizottságnak hozzám intézett átíratá folytán felhivom címet, hogy az oly nagy mérvben elterjedt ronesoló toroklob meggátlása céljából az illető községek lelkészeit, melyben (tán melyekben) ezen betegség uralkodik, szólítsa fel, hogy a néppel a szószékről értessek meg e kór veszélyességét s világosítsák föl, mennyire kell őrizkedniök e ragályos betegségtől.

Kolozsvármegye alispánjától.

Kolozsvárt, 1878. december 13.

Gyarmathy Miklós.

Miután országszerte hallatszik a jajszó: pusztulunk-veszünk, a t. alispán úr igaz ügy érdekében — de tévesztet

uton — mozog. A t. alispán úr aggodalmát osztjuk, jó szándékát nem vonjuk kétségbe, mi is segédkezet nyújtunk és igérjük hogy községünkben, ha roncsoló toroklob elé fordul az egyházfi útján házanként tudtul adjuk a t. alispán ur körrendelete tartalmát és ennél még többet is teszünk. De a szószéket ne bántunk oly könnyedén. Minden tiszteletünk mellett is se a t. alispán, se a szolgabíró úrnak nem ismerhetjük el azon jogát, hogy közvetlenül rendelkezék valamelyik lelkésznek és épen a szószéket illetleg. Az a szent hely egyikünké se, az az anyaszentegyházé; és ezt a t. alispán úr, a ki a kolozsvári ref. tanoda gondnoka, igazgató tanácsos, egyházmegyei s egyházkerületi képviselő, jobban tudja mint mi. Ennyi kiténtetés után joggal várhatjuk a t. alispán úrtól, hogy legyen autonómiánk barátja és őre, a mire kérjük is.

Ha a t. alispán úr parancsolni akar velünk, szívesen és készséggel szolgálunk, de maga rendjén; van nekünk esperesünk, igazgató tanácsunk, püspökünk, ezek közvetítésével várjuk és kérjük a t. alispán úr üdvös intézkedéseit.

Bocsásson meg a t. alispán úr, ha őseink által szerzett jogunkat tiszteletben akarjuk tartani és tartatni. Erre papi eskünk kötelez.

Görgényi.

A felszólaló tiszteletes úr ideges érzékenysége, de még inkább a tér, a melyen felelek, azt a köteleességet szabták előmbe, hogy „kesztyűs kézzel“ fogjam a tollat.

Igénytelen körrendeletem távolról sem hasonlítható össze a szent István ünnepre vonatkozó miniszteri rendelettel. Mert míg ez rendelkezik, addig az csak arra szorítkozik, hogy alárendelt közegeim szólítsák fel az illető községbeli lelkész urat, hogy — stb. Ezen felszólítás nem kötelező s ebben tán van egy kis különbség. Ezért indokolatlannak tartom a jajgató tiszteletes úr következő „erélyes“ kifakadását: „Minden tiszteletünk mellett is se a t. alispán, se a szolgabíró urnak nem ismerhetjük el azon jogát, hogy közvetlenül rendelkezék (?) valamelyik lelkésznek.“ Ezt soha meg sem kísértettem.

A mi a szószék iránti tulajdonjogot illeti, helyesen teszi fel rólam, hogy azt ismerem s tudom, hogy az az anyaszentegyházé. De azt bajos lesz a t. t. urnak bebizonyítani, hogy igénytelen körrendeletem ezt megtámadta volna. A szószék szentsége iránt szintén bírok érzékkel s épen azért azt a tiszteletes úr „illetékes“ figyelmeztetése után sem tudom felfogni, hogy ha a szószéket különféle adakozásokra való felhívás és hirdetés nem fertőzteti meg, mit árthat szentségének, ha onnan a hívek azon veszélyre figyelmeztetnek, a mely gyermekeit százaukint ragadja el? Nem tudom, ha protestans szelleme és mély vallásossága megengedte-e a megbotránkozott tiszteletes urnak, hogy közvetve tett felszólalásomnak eleget tegyen, de ha (a mire felszólalása következtetnem enged) meg nem tette, alig hiszem, hogy arra kényszerítve lett volna az illető járási szolgabíró által. S ha azt hiszi, hogy a protestans autonómiát és lelkiismerete nyugalma megmentette az által, hogy

a felszólításnak eleget nem tett, legyen hite szerint s lelje jutalmát azon öntudatban, hogy köteleességét jól végezte.

Kolozsvártt, 1879. márcz. 26.

Gyarmathi Miklós
Kolozsvármegye alispánja.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1879 márcz. 29.

— **Előfizetési felhívás.** Mint mai számunk élén jeleztük, ápril hó 1-től kezdve az „Erdélyi prot. Közlöny“ kiadásától Stein János úr visszalép s a szerkesztés gondjai mellett a lap kiadásának terhe is ránk nehezül. Őszintén kijelentjük, hogy időnket s parányi erőnket szíves örömmel szenteljük föl azon magasrendű érdekeknek, melyeket képviselni e lap hivatva van, — de anyagi áldozatra képesek nem vagyunk s így az előfizetők részéről az eddiginél fokozottabb támogatás lapunkra nézve, a szó legridegebb értelmében, életkérdéssé lett. Fölkérjük hát ügyünk minden igaz barátját, lapunk támogatására s illetőleg arra, hogy körükben szerezzenek új előfizetőket. Részünkről mindent elkövetünk, hogy lapunk a méltányos igények színvonalán jövőre is megmaradjon; fényes ígéretek helyett tettekkel igyekszünk ennek bizonyosságát adni.

Előfizetési árak a következők:

Ápril—junius	1 frt 50 kr.
Ápril—september	3 frt — kr.
Ápril—december	4 frt 50 kr.

Harmad és negyed osztályu egyházközségeinknek s lelkészeiknek a következő kedvezményeket nyújtjuk:

Harmad osztályuaknak ápril—decemb. 4 frt — kr.
Negyed osztályuaknak ápril—decemb. 3 frt 50 kr.

Hat új előfizető beküldőjének ingyen példánnyal szolgálunk.

A n. t. esperes uraknak is egyházmegyéjükből minden hat új előfizető után egy példányt — általuk megjelölendő valamely szegény egyházközség részére — rendelkezésükre bocsátunk.

Az előfizetési összegek postautalvánnyal címem alatt küldendők

Kolozsvár, 1879. márcz. 27.

Szász Domokos,
szerkesztő s kiadó.

— B. Vay Miklós ő nagymisga a conventet — a mint értesülünk — nem május, hanem július havára szándékszik összehívni Debreczenbe.

— A magyarnyelv tanításának — a népoktatási tanintézetekben — kötelező voltára vonatkozó törvényjavaslatát a képviselőház közoktatási bizottsága tárgyalás alá vette s legközelebbiről a törvényhozás elé terjeszti. A törvényjavaslat 2-dik §-ét a bizottság következőleg szövegezte: „A jelen törvény hatályba léptét követő tanévtől kezdve, három év (vagyis egy tanítóképző intézeti tanfolyam) eltelte után, tanítói oklevelet senki sem nyerhet, és tanítóul vagy segédtanítóul sem alkalmazható, a ki a magyar nyelvet beszédben és írásban annyira el nem sajátította, hogy azt a népiskolákban taníthassa.“

— Lonkay Antal, a „M. Állam“ szerkesztője módját találta annak, hogy Magyarország örökre megszabadulhat minden árvízveszélytől s erre vonatkozólag javaslatot tesz a kormánynak a következő hat kemény pontokban: A szegedi csapás, mondja a szerkesztő úr, mindenesetre országos csapás, a mennyiben annak előidézésében bűnrészes az egész ország. Nem elég tehát országszerte adakozni, sem Szeged új felépítését elhatározni; mert utóvégre az úr haragja ellen nincs védelem. Itt az egyedüli gyógyszer csak az lehet: 1) az államot az egyháztól elválasztó s az iskolákat elközösítő liberális elvnek kiküszöbölése; 2) szigorú törvény az uzsora, sikkasztás, szédélges, lopás, s az állami hűtlen gazdálkodás ellen; 3) az átkos szabadkőművesi páholyok kegyelem nélküli bezárása; 4) gyors igazságszolgáltatás; 5) a destructiv irányú napisajtó megfékezése s a ledér, kicsapongó szinpad derekas megrendszabályozása; 6) Budapesten a vallás és erkölcsös szellem előmozdítása szempontjából egy püspöki székhely felállítása, vagyis hogy az eszme kivitele pénzbe ne kerüljön, az esztergomi érseki székhely lenne Budapestre áthelyezendő a káptalan egy részével együtt. Így aztán ki lennének békítve a haragvó istenek, s mi biztosítva lennének örökre az áradások ellen.

— Hyacinth atya irt a canterbury-i érsekhez, kérésén a francia ó-katholikusoknak hivatalos elismertetését az anglican egyház részéről, hivatkozván arra, hogy ők szélesebb és régibb alapra kívánják helyezni a gallikán egyházat, mint a trienti zsinat. E kérést egy bizottság tárgyalta, mely kijelenté, hogy mindaddig határozott feleletet nem adhat, míg közelebbiről meg nem ismerkedik az új egyház elveivel, szertartásaival s egész szervezetével. Ennek folytán most Hyacinth atyának egy új nyilatkozata van soron.

— Az isten házában született. A „Szegedi Híradó“ beszéli: Menekültjeink az első vízroham következtében befutottak a templomba, így a belvárosiba is jutott elég nép; azonban a víz e helyre is benyomult, s a menekülők egy része tovább futott, némelyek pedig a chorusba menekültek föl; ezek közt volt egy jóreménységben levő asszony, ki e helyen — Istenhez legközelebb — pár napra egy egészséges gyermeket hozott a világra.

— A skót presbyteri egyházban jelenleg vita tárgyul szolgál a kérdés: megengedhető-e a házasságra lépés egy meghalt feleség nővérével. A májusi zsinat fog e részben határozatot hozni. Az eset ugyanis az, hogy a fe-

lekezet egy tagja ily nemű házasságot kötven, bár az egyébként törvényes volt, egyházi előjogaitól megfosztatott, miért most orvoslást keres. Megjegyzendő, hogy e lépést Skóciában a polgári hatóság nem tiltja, tehát a rendelkezés az egyházi törvényhozásra van hagyva, mely tetszése szerint intézkedhetik; megengedi vagy megtilthatja. A szabad egyház nem is barátja az ily házasságnak, sőt nem egyszer folyamodott a törvényhozáshoz annak törvényes betiltásáért, hivatkozván álláspontja igazolásául a Leviticus egy helyére. Kiváló egyházi jogtudósok közt különben sok polemia is folyt már ez érdekes tárgyban.

— A mértékletességi egyesületek. Amerika nyugati részében úgy látszik maradandó hatást gyakorolnak a vidék több részére. Így „Edwards-County“-ban, közel Chicagóhoz, hol a „mértékletesség fiainak“ egy csapata megtelepedett, az utolsó huszonöt éven át, a börtönnek nem volt évenként átlag egy lakója s a tartománynak évenként átlag csak három vagy négy szegényt kellett eltartania, kevés vagy éppen semmi pere nem volt és az adó 32 perczentte kisebb, mint a szomszéd tartományokban. Evanston városában (Illinois) a hol négy mértékletességi területen belül nem szabad grog-boltokat nyitni, csak két rendőrré van szükség, hogy 6000 lakost védelmezzenek s ezeknek főteendője is az, hogy Chicagóból jött csavargókat és tolvajokat csipjenek el, míg maga Chicagó 134.000 fontot költ rendőrségre évenként. Mindezenáltal Chicagóban is nagyon észre lehet venni a mértékletességi mozgalom befolyását, mert míg a város 1874-ben, az asszonyok crusade-jának első évében 118,228 hordó bort szállított a vidékre, az utolsó évben a szállítás 14,492 hordóra csökkent. A mily arányban az ivás kevesbedik, oly arányban virágzik az irodalom s a chicagói közönyvtárnak, mely csak öt éves, most 60,000 kötete van s hetenként mint egy 7000 személynek ad olvasmányt, mely 60 százalékban angol költeményből és ifjúsági iratokból áll.

— Beküldetett szerkesztőségünkhez a Weizmann testvérek kiadásában Budapesten megjelenő és Sebestyén Gyula által irt Világtörténet I-ső kötetének 3-ik füzeté. A szövegbe nyomott ábrákön kívül a füzet — mely Egyiptom történetét tárgyalja tanulságos és vonzó modorban — mellékletül Horus temploma romjainak sikerült rajzát hozza. Ára egy füzetnek 30 kr.

NECROLOG.

Réty, márcz. 6. 1879.

Mint e lapok t. olvasói már értesültek, erdélyi reformált anyaszentegyházunk egyik veterán bajnoka, Benedek Áron, a sepsi egyházmegyében n.-borosnyói pap, nincs többé.

Életrajzát, ime, közölni sietek, melyhez az adatokat biztos kútfőből, rokonaitól, szereztem meg.

Benedek Áron született az erdővidéki egyházmegyében K.-Bacsonban, a régi felosztás szerint, Székely-Katona primipillus családból 1792-ben január 14-én. Első képezte-

tését nyerte a k.-bacsoni népiskolában, honnan szülői a székely-udvarhelyi ev. ref. főiskolába vitték. Itt az alsó osztályokban tanulását végezvén, mint deák a n.-enyedi Bethlen-főtanodába ment, hol a „tudós Benedek” czimét csakhamar megnyerte.

A n.-enyedi főtanodában az 1822—23 iskolai idény alatt, az akkori felosztás szerint, a logica nevű classis tanítója volt, a hol valami apró csinyért többeket, s azok között néhai nagy hazánkfiát gróf Mikó Imrét is, mint logicust, megcsapatott, mely esetet a néhai gróf soha sem feledte el, hanem mindig élénken és kedélyesen emlékezett arra, p. o. midőn 1861-ben, mint erdélyi kormányzó itt nálunk is megfordult, S.-Szt.-Györgyön, a mint a ref. papság tisztelgett ő nagyméltóságának, a többi papok között, Benedeken akadtak meg szemei, s rögtön hozzámént és bizalmasan kérdezte: hogy van, praeceptor úr? és kedélyesen előhozta, hogy a logicában megcsapatta, s azt is hozzátette: hogy ezt miért tette praeceptor? Benedek nem késett a felelettel, hanem rögtön mondotta: azért, hogy gubernator lehessen. Mikó nyilatkozata erre az volt, hogy ez az eset nagy befolyással volt ezutáni pályájára, mert ekkor átlátta, hogy szorgalom és jó magaviselet szerezhethet az embernek érdemet.

Enyedről 1823 nyarán Bécsbe ment académiára. Azon időben Bécsen túl menni nem adatván szabadság, Bécsben 2 évig volt és az akkor megindulni kezdett Magyar Kurirban több dolgozatot, részint eredetit, részint francziából való fordítást adott ki.

Bécsből 1825 tavaszán hazajövéen, meghivatott N.-Borosnyóra papnak, mint hires academita és tudós ember, s beköszöntött 1825 áprilisében. Jellemző, hogy mikor próba-prédikációt tartott, a miatyánkba belesült és a választáskor az egyháztagok az urnánál mind azzal jelentek meg, hogy azt választják, a ki a miatyánkba belesült.

Beköszöntő-beszédének főtétele volt: nem vagyok ékes-szóló, mint Áron.

33 éves volt, midőn pap lett, mert szülői az ő mondása szerint 11 éves korában vitték tanodába. 1825-ben megházasodott, nőül vevén akkori egerpataki ref. pap, Csiszér Gábor, Ágnes nevű leányát, kivel néhai veterán harántunk boldog házassági életet élt 53 évig, mert nője meghalt 1878 január 10-én.

Egyházmegyénkben a kitünőbb papok közé tartozott, részint mint ülnök, részint mint ügyvéd, egészen 1851-ig szolgált, 1851 főjegyzőnek választatván, e minőségben szolgált egyházmegyénket 1871-ig, akkor lemondván, mint ülnök megmaradt 1878-ig.

Munkás élete után, mely 87 évre terjedett, 54 éves papságát bevégezte január 12-én 1879, mert akkor még templomban volt s végezte hivatalát; haláláig a betegség csak egy vasárnap, a halála előtti vasárnap, nem engedte templomba menni — meghalt 1879 január 25-én, eltemettetett 27-én.

Jó nője mellett könnyű életet élt, ha nem volt is ékesszóló, de tartalmas szónok volt; mindvégig látszott

rajta az ifju korában való tudományos készség; kedélyes társalgó volt, rosszul esik, hogy nem látjuk sorainkban, mert erősen megszoktuk volt. Hosszu élete után, legyen könnyű a sirhant felette

Kisantal Samuel.

A főtiszt. püspök úr a következő körözwé- nyeket bocsátotta ki:

Köröztetnek.

359—1879. Udvarhelyi egyházmegyénkben, a nagybúni kántor-tanítói állomás. Javadalma 90 régi véka csős és 50 régi véka szemes törökbúza; tandíjban minden tanulótlól 40 kr — tanulók száma középszámítás szerint 40 —; minden évben használható 3 h. 463 ööl I. oszt. törökbúza föld és 800 ööl kaszáló haszonélvezete — mindkettőért az adót az egyház fizeti. Kényelmes lakás — 400 ööl veteményes kerttel. Pályázati határnap ápril vége.

368—1879. Ugyanezen egyházmegyénkben, a dobói lévitai állomás. Javadalma az államsegélyből 20 o. é. frt mindaddig, míg egykerületünk államsegélyben részesül. Kegyalapítványi tőke 2 o. é. frt 80 krt tevő kamatja; 40 kal. búza ugyanannyi zab; gyalogszeresektől 10 o. é. frt ospora; 10 szekér fa; 3 h. 193 ööl I. oszt. szántó és 1 h. 1567 ööl szintén I. oszt. kaszáló haszonélvezete — az adót az egyh. község fizeti. és a szántót az egyhközség szántja. Szép lakás gazdag gyümölcsös kerttel, melynek évenkénti jövedeime gyümölcstermelés idején 40 o. é. frt-ra tehető. Pályázati határnap ápril vége.

302—1879 Ugyanezen egyházmegyében, a hévízi lelkeszi állomás. Javadalma 55 kal. ősz és 29 kalangyavasz gabona, 84 kis véka szemes török búza; gróf Haller János úr ő nsgyságától 15 ööl, a hallgatóktól 30 szekér fa 62 o. é. frt kamat; 28 o. é. frt consistorialé beneficium; 10 o. é. frt ospora, a vidéken lakó hallgatóktól; 600 ööl szántó haszonélvezete, 10 drb marhára legeltési jog; keresztelésért 20 kr. Pályázati határnap ápril vége.

363—1879. Ugyanezen egyházmegyénkben a hévízi kántori állomás. Javadalma 57 kal. ősz; 14 kal tavasz gabona; 42 véka szemes törökbúza; 30 o. é. frt 40 kr kamat; gróf Haller János ő ngtól 6 ööl, a hallgatóktól pedig 15 szekérfa; 200 ööl szántó haszonélvezete; 5 drb marha legeltési jog. Ha okleveles tanítók folyamodnak, kilátásuk lehet a községi iskolánál segédtanítóságra, mely esetben a jövedelem 200 o. é. frttal fog növekedni. Pályázati határnap ápril vége.

364—1879. Ugyanezen egyházmegyénkben a búzói lelkeszi állomás. Javadalma 94 kal. búza ugyanannyi zab; 30 kis véka szemes törökbúza; 40 gyalogszeres napszám 81 szekér fa; 2 h. 440 ööl I. 1578 ööl II.-od, 1418 ööl III.-ad oszt. szántó, és 1 h. 1304 ööl I. 1 h. 197 ööl II.-od 501 ööl III ad oszt. kaszáló haszonélvezete. A szántókat az egyhk. szántja és adoza. Szép lakás gyümölcsös és veteményes kerttel. Az első évi jövedelem felét az özvegy élvezi. Pályázati határnap ápril vége.

Folyamodványok mind az ötre t. Solymosi István esperes aához Bögözebe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

Kolozsvártt, márcz. 18. 1879.

A szerkesztő postája.

Tóth Samunak, Debreczen. Az egésznek közlésére nincs tér, de a lapszemle tüzetesen ösmertetni fogja. Hozzá szölok én is.